

Pārskats par
**iedzīvotāju
iesaistes
piemēriem**

Latvijas
pašvaldībās

PROVIDUS
DOMNICA

Pārskats par iedzīvotāju iesaistes piemēriem Latvijas pašvaldībās

Publikācijas autores:

Līga Stafecka, "PROVIDUS" vadošā pētniece
Sintija Tarasova, "PROVIDUS" pētniece

Publikāciju sagatavoja:

Sabiedriskās politikas centrs "PROVIDUS", 2019
Alberta iela 13, 6. stāvs
(ieeja no Strēlnieku ielas),
Rīga, LV-1010
E-pasts: info@providus.lv
Tālr.: +371 67039252

Bezmaksas lejupielāde:

www.providus.lv

Vāka foto:

Rawpixels.com no Pexels.com

Projekts veikts ar Vācijas Ārlietu ministrijas finansiālu atbalstu "Engaging municipalities: introducing best practices of civic involvement in decision-making" īstenošanai.

Par publikācijas saturu atbild:
Sabiedriskās politikas centrs "PROVIDUS"

SATURS

INFORMĀCIJA PAR PĀRSKATU	7
Pārskata mērķis	7
Mērķauditorija	7
Metode un informācijas avoti	7
Ārpus pārskata	7
Pateicamies par atbalstu pārskata veidošanā	7
KOPSAVILKUMS	8
Kāpēc iedzīvotāju iesaiste pašvaldību darbā ir svarīga	8
Kas ir iedzīvotāju iesaiste	8
Tendences Eiropā un Latvijas pašvaldībās	8
1. IEDZĪVOTĀJU IESAISTĪŠANA LĒMUMU PIENĒMŠANĀ	10
1.1. Iedzīvotāju iesaistīšana pašvaldības attīstības jautājumu risināšanā	10
1.1.1. Iedzīvotāju iesaiste pilsētas plānošanā Siguldā	10
1.1.2. Iedzīvotāju forumi Talsu novadā	11
1.2. Iedzīvotāju iesaistīšana konkrētu problēmu risināšanā	12
1.2.1. Iedzīvotāju aptaujas Alūksnes novadā	12
1.2.2. Deklarēto iedzīvotāju aptaujas Mazsalacas novadā	13
1.2.3. Tikšanās ar iedzīvotājiem Brocēnu novadā	13
1.2.4. Sociālo tīklu platformas Cēsu pašvaldībā	14
1.2.5. Pārgājiens ar iedzīvotājiem Siguldas novadā	14
1.2.6. Sociālā atbalsta funkciju nodošana NVO Valmierā	14
1.3. Iedzīvotāju iesaistīšana pašvaldības budžeta veidošanas jautājumos	16
1.3.1. Sabiedrības līdzņemta budžetēšana Rīgā	18
1.3.2. Pašvaldības budžeta plānošanas domnīcas Ķekavas novadā	21
1.3.3. Pūļa finansējuma vākšanas platforma Cēsīs	21
1.3.4. Iedzīvotāju balsojums par Sēļu pagasta budžeta izlietojumu Mazsalacas novadā	22
1.4. Iedzīvotāju iesaistīšana pašvaldības vispārējā darbā	23
1.4.1. Iedzīvotāju konsultatīvās padomes Rēzeknes novadā	23
1.4.2. Jauniešu dome Aizkraukles novadā	24
1.4.3. Senioru padome Kuldīgas novadā	25
2. IEDZĪVOTĀJU IESPĒJAS ZIŅOT PAR PROBLĒMĀM PAŠVALDĪBAS DARBĀ	26
2.1.1. Mobilā lietotne "Cēsis 8911"	27
2.1.2. Mobilā lietotne Siguldā	27
2.1.3. Interaktīvā karte iedzīvotāju ziņojumiem Jelgavā	27
2.1.4. Pašvaldības mājaslapa iedzīvotāju ziņojumiem Iecavas novadā	27
2.1.5. "WhatsApp" saziņa Rēzeknes novada Audriņu pagastā	27

3. PAŠVALDĪBAS ATBALSTS PILSONISKO PRASMJU VEICINĀŠANAI	28
3.1. Demokrātisko diskusiju veicināšana	29
3.1.1. Demokrātijas kafejnīca Kuldīgas novadā	29
3.1.2. "Ražojums Bodnīca" Brocēnu novadā	29
3.1.3. Iedzīvotāju, nevalstisko organizāciju pulcēšanās vieta Kapelleru nams Saldus novadā	29
3.1.4. Sabiedrības centrs Alūksnes novadā	29
3.1.5. Jauniešu māja Aizputes novadā	30
3.1.6. Kaimiņu svētki Cēsīs	31
3.2. Pilsonisko prasmju attīstīšana un sociālā iekļaušana	33
3.2.1. Brīvprātīgo kustība Gulbenes novadā	33
3.2.2. Koprades telpa "SKOLA6" Cēsīs	34
3.2.3. Pašvaldības iestāžu zibakcijas Smiltenes novadā	34
3.2.4. Sociālā iekļaušana ar pieaugušo neformālās izglītības programmas starpniecību Gulbenes novadā	34
3.2.5. Senioru skola Kuldīgas novadā	35
4. JAUNAS METODES SAZIŅAI AR IEDZĪVOTĀJIEM	36
4.1.1. Iedzīvotāju sapulces Valmierā	36
4.1.2. Uzņēmēju brokastis Kuldīgas novadā	37
4.1.3. Uzņēmēju tikšanās Preiļu novadā	37
4.1.4. Pēcpusdiena ar mēru Valmierā	37
4.1.5. Interaktīvās kartes reemigrācijas un uzņēmējdarbības atbalstam Smiltenes novadā	37
4.1.6. Vizualizēts budžeta pārskats Cēsu pašvaldībā	38
PIELIKUMS	40
Kas ir sabiedrības līdzlemtas budžetēšanas metode	40
Budžeta lielums	40
Izaicinājumi	41
Iedzīvotāju iesaiste	41
Galvenie ieguvumi	41

INFORMĀCIJA PAR PĀRSKATU

Pārskata mērķis

Apzināt biežāk izmantotos iedzīvotāju iesaistes veidus Latvijas pašvaldībās, ko pašvaldība un/ vai iedzīvotāji ir uzskatījuši par veiksmīgiem un kas varētu pamudināt kā pašvaldības, tā vietējās kopienas meklēt labus sadarbības un iesaistes veidus savās teritorijās.

Mērķauditorija

Latvijas pašvaldības, aktīvisti, biedrības.

Metode un informācijas avoti

Meklējot veiksmīgas iedzīvotāju iesaistes piemērus, pašvaldības tika uzrunātas vairākos veidos: ar e-pastu palīdzību, uzrunājot pilsētu vadītājus, izmantojot Latvijas Pašvaldību savienības datubāzi, atkārtoti publicējot uzsaukumus sociālajos plašsaziņas līdzekļos. Veiksmīgu piemēru apzināšana notika, arī aptaujājot reģionālos nevalstisko organizāciju centrus, veicot kvalitatīvas intervijas ar pašvaldību pārstāvjiem (NVO, pašvaldību darbiniekiem, aktīvistiem). Iedzīvotāju iesaistes piemēru apraksti balstīti uz informāciju, kas ir iegūta pašvaldībās, publicēta plašsaziņas līdzekļos, sociālajos plašsaziņas līdzekļos, kā arī iegūta intervijās.

Ārpus pārskata

- Rīgas pašvaldība šajā pārskatā ir iekļauta tikai ar vienu, taču ļoti nozīmīgu iedzīvotāju iesaistes instrumentu – sabiedrības līdzlemtu budžetēšanu. Nesalīdzināmā mēroga dēļ citi iedzīvotāju iesaistes piemēri netika apzināti, atstājot to atsevišķam pētījumam.
- Projektu konkursi šajā pārskatā nav iekļauti. Apzinot pašvaldības par iedzīvotāju iesaistes praksi, pašvaldības visbiežāk minēja projektu konkursus, līdzfinansējumu novadu biedrībām, neformālām iedzīvotāju grupām. Pašvaldību prakse šajā ziņā ir ļoti atšķirīga, būtiski atšķiras projektu konkursu mērogs, pieejamais finansējums, prasības pretendentiem, konkursa kārtībā piešķirot finansējumu visdažādākajām vajadzībām. Pārskatā ir iekļauti tie iedzīvotāju iesaistes piemēri, kam ir izmēģinājuma vai eksperimentāls raksturs, atšķirīgas iesaistes formas, kas nav pakļautas ikgadējiem,

noteiktiem, ierobežojošiem sadarbības rāmjiem vai kur iniciatīvas īstenošanas priekšnoteikums nav projektu finansējums. Attiecībā uz projektu konkursiem būtu jāveic katras pašvaldības īstenoto projektu konkursu satūra analīze, lai varētu novērtēt pārskata vajadzībām meklētās iedzīvotāju iesaistes piemērus, pieņemot, ka tādi varētu būt arī starp pašvaldību projektu konkursos atbalstītajiem. Šī paša iemesla dēļ netika iekļauti arī citu finansētāju nodrošinātie projekti.

- Publiskās apspriešanas par detālpārskatiem, teritorijas plānošanu, būvniecības iecerēm, koku ciršanu (kā likumā noteiktas darbības) netika iekļautas pārskatā, ja vien iedzīvotāju iesaiste nebija piešķirta īpaša loma.

Pateicamies par atbalstu pārskata veidošanā:

Janai Bunkus, Inesei Siliņai, Uldim Dūmiņam, Ansim Bērziņam, Ivetai Rorbahai, Anitai Birzniecei, Monikai Grieznei, Agitai Eizenbergai, Vinetai Vītoliņai, Maritai Mūzei, Laurai Skrodelei, Harijam Rokpelnim, Evitai Aplokai, Antai Šulmeistarei-Tupreinei, Ingai Ramanei, Vladislavam Judinam, Ilzei Zvejnieci, Inetai Liepnieci, Kaijai Mucenieci, Zitai Gustavsonei, Artai Maselei, Dailei Gobai, Kristīnei Melecei, Jurim Dombrovskim, Žanim Jesko, Eināram Aleksandram Bindemanim, Diānai Goldmani, Kārlim Potam, Evijai Taurenei, Edītei Matusevičai, Aleksandram Abramovam, Alijai Turlajai, Kasparam Spundem, Mārim Jansonam, Līgai Šaulei, Ilzei Tomanovičai-Baronei, Kristīnei Duļbinskai, Rutai Orlovai, Astrai Gūtmanei, Kristianam Jacevičam, Raimondam Lazdam, Birutai Konrādei.

KOPSAVILKUMS

Kāpēc iedzīvotāju iesaiste pašvaldību darbā ir svarīga

Demokrātijas esenci veido iedzīvotāju iesaiste tādu lēmumu pieņemšanā, kas ietekmē viņu dzīvi, – gan tieši, gan ar pārstāvju starpniecību. Lai gan pašvaldības iedzīvotājiem ir daudz tuvāk nekā nacionālā līmeņa pārvaldes institūcijas, šo institūciju tuvums pats par sevi negarantē plašu iesaisti. Iedzīvotāju iesaiste pašvaldību darbā lielā mērā ir atkarīga no tā, cik tās ir atvērtas un gatavas iedzīvotāju iesaistei un vai saredz iedzīvotājus kā sadarbības partnerus, kuri palīdzēs pieņemt labākus lēmumus. Veicinot iedzīvotāju iesaisti pašvaldības darbībā, tiek stiprināta vietējā līmeņa demokrātija, savstarpējā uzticēšanās, spēja uzņemties atbildību, sadarboties un panākt iedzīvotāju vajadzībām atbilstošākos, efektīvākos risinājumus.

Kas ir iedzīvotāju iesaiste?

Ar iedzīvotāju iesaisti šajā pārskatā tiek saprasts plašs darbību loks, kas ir vērsts uz mērķtiecīgu un jēgpilnu mijiedarbību starp pašvaldību un iedzīvotājiem, lai padarītu pašvaldības lēmumu pieņemšanas procesu un tā rezultātu kvalitatīvāku. Mērķtiecīga, jēgpilna mijiedarbība izpaužas dažādās formās: informēšana, sīkaka kāda jautājuma apspriešana, konsultācijas pirms būtisku lēmumu pieņemšanas, kopīga sadarbība kāda jautājuma risināšanā, vides veidošanā.

Tendences Eiropā un Latvijas pašvaldībās

Pārskatā ir iekļauti 38 piemēri no 21 Latvijas pašvaldības, apkopojot pašvaldību pieredzi iedzīvotāju iesaistē lēmumu pieņemšanā, konkrētu problēmu risināšanā, budžeta veidošanā un vispārējā darbā, lai efektīvāk sasniegtu iedzīvotājus. Sadarbībai atvērto pašvaldību varētu būt vairāk, ņemot vērā, ka Latvijā pašlaik darbojas 119 pašvaldības.

Veiksmīgas iedzīvotāju iesaistes piemēri Eiropā liecina, ka pašvaldības ir arvien vairāk gatavas eksperimentēt ar dažādiem iedzīvotāju iesaistes pasākumiem, lai mazinātu distanci, nošķirumu starp pašvaldībām un iedzīvotājiem, apzinoties, ka iedzīvotāji ir nozīmīgs pašvaldības darbā svarīgas informācijas un risinājumu resurss. Pārskatā ir atspoguļota Polijas pilsētas Gdaņskas pieredze, svarīgu problēmu risināšanā iesaistot

pilsētas iedzīvotājus īpašās iedzīvotāju padomēs, kas, uzklusot pašvaldības speciālistu, ekspertu viedokļus, izlemj nozīmīgus jautājumus saistībā ar pilsētas attīstību, sabiedriskajiem procesiem. Gdaņskas piemērs liecina, ka iedzīvotāju jēgpilna iesaiste nav vienkārša: lai konsultācijām būtu jēga, to sagatavošanā ir jāiegulda nopietns darbs. Gdaņskas piemērs ir zīmīgs arī ar to, ka šī pilsēta rīko klātienē konsultācijas, – tātad nebūt ne visas līdzdalības inovācijas notiek interneta vidē.

Latvijas pašvaldību pārstāvji iedzīvotāju pasivitāti min kā lielāko problēmu, ar ko pašvaldības bieži saskaras, rīkojot dažādus pasākumus, sapulces, konkursus iedzīvotājiem. Pašvaldības norāda, ka šādām iespējām parasti atsaucas ierobežots cilvēku loks. Pārējie iedzīvotāji ir grūti sasniedzami. Tādēļ dažkārt pašvaldības ir ļoti piesardzīgas jaunu iedzīvotāju iesaistes formu meklējumos – tās baidās, ka uz to rīkotajiem pasākumiem atnāks tikai daži. Pārskatā ir atspoguļota Siguldas domes pieredze, iesaistot iedzīvotājus novada attīstības plānošanā, izstrādājot tematisko attīstības plānu. Šī pieredze liecina, ka iedzīvotāju aktivizēšana ir ilgtermiņa process, kurā viens no būtiskiem panākumu gūšanas priekšnoteikumiem ir izveidot uzticēšanās gaisotni starp iedzīvotājiem un pašvaldību. Proti, gan pašvaldībai, gan iedzīvotājiem ir jājūt, ka to iesaiste tiks novērtēta un ka no iesaistes būs jēga. Divus gadus izstrādājot pilsētas tematisko plānojumu, Siguldas pašvaldība plānošanas procesā iesaistīja iedzīvotājus, rīkojot vairāk nekā 25 sapulces, aktīvi apspriežot plāna idejas sociālajos plašsaziņas līdzekļos, rīkojot neskaitāmas individuālas tikšanās, īpaši, ja tika plānotas atsevišķas ielas. Šie pūliņi vainagojās ar vērienīgu rezultātu – pilsēta ir ieguvusi pārdomātu un detalizētu tematiskās attīstības plānu. Laika un citu resursu ieguldījumi iedzīvotāju iesaistē ir devuši rezultātu – šī plāna aizstāvēšanā nu jau iesaistās arī siguldieši, kuri iepriekš bija lielākie pašvaldības kritizētāji.

Jau aptuveni desmit gadus Eiropas pašvaldības iedzīvotājus iesaista budžeta veidošanā. Sabiedrības līdzņemta budžetēšana ir plaši izmantota metode daudzviet – Francijā (Parīzē iedzīvotāju lemlšanai ir nodoti 100 milj. eiro), Vācijā, Polijā, Ziemeļvalstīs. Igaunijā šo metodi ir ieviesušas aptuveni 20 pašvaldības. Pārskatā ir iekļauti divi piemēri, kā šis process notiek Tartu (Igaunija) un Helsinkos (Somija), kur pašvaldības iegulda darbu, lai palielinātu iedzīvotāju aktivitāti, palīdzētu formulēt savas vēlmes un pieņemt lēmumus. Lai arī Latvijas pašvaldības šo metodi tās klasiskajā formā līdz šim nav izmantojušas, daudzviet ir

redzama netieša virzība uz to. Piemēram, Kocēnu novads 2019. gadā iesaistīja iedzīvotājus lemjšanā par to, kuriem no iedzīvotāju iniciatīvu projektiem būtu jāsaņem pašvaldības atbalsts, ko iepriekš izlēma tikai pašvaldības pārstāvji. Mazsalacas novadā iedzīvotāji balsojumā lēma, kādā veidā ir izlietojami vienam novada pagastam rezervētie attīstības budžeta līdzekļi. Sabiedrības līdzlemtas budžetēšanas princips Latvijas pašvaldībās, visticamāk, kļūs par arvien izplatītāku praksi.¹ 2019. gadā pirmo pilotprojektu sabiedrības līdzlemšanai par pašvaldības budžetu ir uzsākusi Rīgas pašvaldība sadarbībā ar Rīgas Apkaimju aliansi. Pārskata sagatavošanas brīdī pilotprojekts vēl tika īstenots – turpinājās iedzīvotāju balsošana par Rīgas apkaimju biedrību pieteiktajām idejām, tādēļ sīkāks šīs metodes lietojuma izvērtējums vēl ir pārgrabs. Neņemot to vērā, pārskatā ir iespēja iepazīties, kādā veidā Rīgas pašvaldība ieviesa šo metodi.

Daudzviet Eiropā ne vien nacionālajā, bet arī pašvaldību līmenī notiek virzība uz lielāku atklātību, padarot pieejamu, analizējamu visu iespējamu informāciju par valsts vai pašvaldību institūciju darbību, tostarp arī budžetu atvērto datu formā. Pārskatā ir iespēja iepazīties ar Gdaņskas (Polija) atvērto datu pieeju, kur pašvaldības izdevumi katru dienu tiek publicēti atvērto datu portālā. Diemžēl Latvijas pašvaldībās šāds atklātības līmenis nepastāv. Turklāt tikai dažas pašvaldības ir vērojami centieni iesaistīt iedzīvotājus pašvaldības budžeta apspriešanā vai veidot budžeta informāciju iedzīvotājiem viegli uztveramā formā.

Tehnoloģijas un sociālie plašsaziņas līdzekļi ir atvēruši jaunu lappusi valsts un pašvaldību saziņā ar iedzīvotājiem. Iedzīvotājiem kļūst arvien vieglāk un ērtāk ietekmēt procesus pašvaldībā, izmantojot savu viedtālruni, lai ne vien izmantotu pieaugošo e-pakalpojumu klāstu, bet arī palīdzētu pašvaldībai uzlabot tās darbu – paustu viedokli, piedalītos aptaujās, ziņotu par problēmām, balsotu par risinājumiem utt. Arī iedzīvotājiem Latvijā ir iespējas izmantot dažādu tehnoloģiju sniegtās priekšrocības, jo daudzas no pašvaldībām ir izveidojušas ziņošanas rīkus, mobilās lietotnes ar iespēju iedzīvotājiem ziņot pašvaldībām par dažādām problēmām, piemēram, par ielas bojājumiem, sabiedrisko kārtību, transporta kustību vai vides piesārņojumu. Pārskatā ir iekļauts piemērs par nelielu pagastu, kura iedzīvotāji saziņai ar pagasta pārvaldnieku izmanto "WhatsApp" lietotni un laika gaitā tā ir kļuvusi par ikdienišķu praksi.

Piemēri Eiropā liecina, ka arvien lielāku lomu pilsētu dzīvē ieņem apkaimes, teritoriālas kopienas, kurās iedzīvotājus vieno līdzīgas intereses, piemēram, par vides sakoptību, pieejamību, kultūras dzīvi, drošību utt. Pārskatā iekļautais Boloņas pašvaldības

(Itālija) piemērs parāda, kā pašvaldība novērtē un veicina apkaimju pieaugošo lomu, ļaujot tām iesaistīties apkaimes attīstībā, sociālās, kultūras vides veidošanā. Mazākā mērogā, tomēr ar arvien pieaugošu dinamiku, apkaimju aktivizēšanās notiek arī Latvijā. Straujāk nekā citviet Latvijā tās ir veidojušās Rīgā. Pēdējos divos gados lielākajā Rīgas teritorijas daļā ir izveidojušās apkaimju biedrības, tās arī ir izveidojušas savu jumta (lietussarga) organizāciju – Rīgas Apkaimju aliansi. Arī Talsos iedzīvotāju forumu rīkotāji sava novada apkaimes vērtē kā pašvaldībai svarīgu resursu. Dažkārt pašvaldības pašas mērķtiecīgi cenšas veicināt šādu apkaimju veidošanos. Pārskatā ir iekļauta Cēsu pašvaldības pieredze, rīkojot kaimiņu svētkus, lai veicinātu iedzīvotāju savstarpējo uzticēšanos un sadarbību.

Citviet Latvijā ir piemēri, kuros pašvaldības rada impulsu, lai apkaimes, interešu grupas aktīvi darbotos jomās, kas tās interesē, dodot netiešu labumu arī pašvaldībai. Pārskatā ir iekļauti vairāki piemēri, kur pašvaldības aktīvistiem, biedrībām lietošanā ir nodevušas ēkas. Šāda rīcība dod ievērojamu labumu pašvaldībai, pilsētvidei, jo iedzīvotāji aktīvi apsaimnieko citādi pamestībai lemtās ēkas, rīko kultūras pasākumus, pulcina līdzīgi domājošos, rada idejas, izstrādā projektus utt. Turklāt arī pašvaldība vēlāk var izmantot šīs ēkas, ja vēlas sasniegt iedzīvotājus, kuri ir sākuši tajās pulcēties, lai ar iedzīvotājiem kopīgi risinātu citus pašvaldībai svarīgus jautājumus.

Apkopotā pašvaldību pieredze liecina, ka iedzīvotāju iesaiste pašvaldībās notiek četros galvenajos virzienos: 1) iesaiste lēmumu pieņemšanā (attīstības jautājumi, konkrētu problēmu risināšana, budžeta lemjšana, vispārīgā darbība); 2) iespējas ziņot par problēmām pašvaldības darbā; 3) pašvaldības atbalsts pilsonisko prasmju un sadarbības veidošanā; 4) dažādu jaunu risinājumu meklēšana saziņai ar iedzīvotājiem. Atbilstoši šiem virzieniem ir sakārtots arī pārskata saturs, iekļaujot tajā arī spilgtus piemērus no citu valstu pieredzes.

1. Piemēram, K. Kariņa vadītās valdības deklarācijā ir iekļauta apņemšanās ieviest izmēģinājuma projektu "līdzdalības budžets", ļaujot atsevišķu pašvaldību iedzīvotājiem nepastarpināti lemt par pašvaldības finansējuma sadales prioritātēm. Šis princips, visticamāk, tiks iekļauts arī normatīvajos aktos, kas regulēs pašvaldību darbību pēc pašlaik notiekošās administratīvi teritoriālās reformas īstenošanas.

1. IEDZĪVOTĀJU IESAISTĪŠANA LĒMUMU PIENĒMŠANĀ

1.1. Iedzīvotāju iesaistīšana pašvaldības attīstības jautājumu risināšanā

Attīstības plānošana ir ļoti nozīmīgs process, jo tas lielā mērā ietekmē pašvaldības turpmāko darbību. Iedzīvotāju iesaiste šajā lēmumu pieņemšanas posmā ir ļoti nozīmīga loma, jo tieši iedzīvotājiem būtu jāspēj vienoties par to, kādā pilsētā, novadā viņi vēlētos dzīvot. Lai arī pārskatā kopumā netika analizēts, cik mērķtiecīgi pašvaldības šajā procesā iesaista iedzīvotājus, tomēr, iepazīstot daudzu pašvaldību darbu iedzīvotāju iesaistē, varēja vērot ļoti atšķirīgu pieeju šajā jautājumā – no oficiāla paziņojuma pašvaldības informatīvajā izdevumā par iespēju iesūtīt savus priekšlikumus dažādiem plānošanas dokumentiem līdz piemēram, kas ir iekļauts šajā pārskatā, kad Siguldas pašvaldība aktīvi iesaistīja iedzīvotājus pilsētas tematiskā plāna izstrādē.

Ne vienmēr pilsētas attīstības plānošanas iniciatori ir pašvaldība, šādu lomu dažos gadījumos veiksmīgi pilda arī nevalstiskās organizācijas. Iedzīvotāju forumi Talsos ir otrs piemērs, kā pašvaldības iedzīvotāji piedalās attīstības jautājumu lemsānā, sadarbojoties ar lēmumu pieņēmēju pašvaldību, kura ņem vērā iedzīvotāju priekšlikumus.

1.1.1. Iedzīvotāju iesaiste pilsētas plānošanā Siguldā²

Sigulda ir viena no nedaudzajām Latvijas pašvaldībām, kurā ir pozitīvs dabiskais pieaugums – pēdējos trijos gados iedzīvotāju skaits Siguldas novadā ir audzis. Iedzīvotāju skaita pieaugums, bagātīgie vēsturiskie uzslāņojumi un daudzi citi faktori pamudināja pašvaldību izstrādāt plašu tematisko plānojumu par Siguldas attīstību – kāda tā izskatīsies nākotnē, ar mērķi veidot kvalitatīvu un ilgtspējīgu novada infrastruktūru un publisko telpu. Pašvaldība plānojumu izstrādāja divos gados, līdz 2019. gada jūlijā tas tika apstiprināts Siguldas novada pašvaldībā.³

Plāna izstrādē Siguldas novada pašvaldība iedzīvotāju dalībai pievērsa īpašu uzmanību, plašu un radošu iedzīvotāju iesaisti jau sākotnēji nosakot kā vienu no nozīmīgām plānošanas procesa daļām. Pašvaldībai tas ir izdevies, tādēļ piemērs ir iekļauts šajā pārskatā.

Plānu veido sešas lielas jomas: satiksmes infrastruktūra, inženiertehniskās komunikācijas, kultūrvēsturisko vērtību saglabāšana, ēku un būvju arhitektoniskie izteiksmes līdzekļi, rekreācijas teritoriju attīstība, zaļās zonas teritoriju attīstība. Plānā katrai no tām ir veltīta atsevišķa apjomīga sadaļa, kas satur grafiskos un vizuālos materiālus, kā arī skaidrojumus, kas ir apkopoti vienotā, publiski pieejamā vadlīniju datubāzē un integrēti unikālā telpiskā pilsētas 3D modelī, kuru nākotnē būs iespējams izmantot turpmākajā pilsētas plānošanas procesā. Plānošanas rezultātā pašvaldība ir izveidojusi savienoto tīklu karti, kas sniedz plašu informāciju par pašvaldības teritoriju pēc daudziem parametriem – gan esošo situāciju, gan plānā paredzēto.⁴

Plāna izstrādē pašvaldība nopietnu uzmanību veltīja iedzīvotāju iesaistei. Kopumā divos gados novada pašvaldība rīkoja vairāk nekā 25 iedzīvotāju sapulces, lai apspriestu plānojumā aptveramos jautājumus dažādās stadijās, pirms vēl ir izstrādāts precīzs piedāvājums un apspriežot jau konkrētu pašvaldības un ekspertu izstrādātu plāna modeli. Lielākais apmeklētāju skaits bija 40-50 iedzīvotāju, šaurāku tēmu apspriešanai mazāks apmeklējums – ap 15 iedzīvotāju. Parasti tikšanās tika plānotas pēc darbalaiņa, lai iedzīvotāji varētu pievienoties sapulcēm. Apspriežot jau detalizētu piedāvājumu, pašvaldība īpašu uzmanību pievērsa tam, vai un kādā veidā plānā ir ņemti vērā iedzīvotāju sākotnēji izteiktie priekšlikumi vai iebildumi, parādot, kur tie ņemti vērā, vai arī skaidrojot, kādēļ kāds priekšlikums nav īstenojams.

2. Iedzīvotāju skaits: 18 938 (01.01.2019. PMLP dati). Siguldas novada pašvaldību veido Siguldas pilsēta, Siguldas un Mores pagasti, kuriem 2009. gadā pievienojās arī Allažu pagasts.
3. Tematiskais plānojums ir pieejams pašvaldības mājaslapā šajā saitē: https://www.sigulda.lv/public/lat/sabiedriba/siguldiesi_plano/. (Pēdējo reizi skatīts 16.09.2019.)
4. Siguldas pašvaldības savienoto tīklu karte ir apskatāma šeit: <https://www.arcgis.com/apps/View/index.html?appid=353b12d7f25248649061561d0ca809b5&fbclid=IwAR19mzGe>.

Par katru no jau minētajām sešām plāna daļām tika rīkotas vairākas iedzīvotāju sapulces, kurās piedalījās gan pašvaldības pārstāvji, gan attiecīgās jomas eksperti, kurus pašvaldība bija nolīgusi izstrādāt piedāvājumu. Detalizētais attiecīgās jomas plāns iedzīvotājiem bija pieejams pirms sapulces, lai interesenti varētu laikus ar to iepazīties. Papildu sapulces tika rīkotas tad, ja iedzīvotājiem par kādu tēmu bija ļoti daudz jautājumu vai piedāvātais priekšlikums iekļāva kādu ļoti nozīmīgu izmaiņu. Vislielāko interesi izraisīja jautājumi saistībā ar satiksmes infrastruktūru, jo sapulcēs tika skatīti jau konkrētu ielu izbūves projekti. Sapulces tika rīkotas par ļoti detalizētiem jautājumiem, piemēram, kopā ar ieinteresētajiem iedzīvotājiem dabā apsekojot kokus, kas ir paredzēti nociršanai, un kopā ar ekspertiem izskaidrojot katra koka stāvokli un nociršanas nepieciešamību.

Pašvaldība iedzīvotāju aktivizēšanai rīkoja ne vien tikšanās par tematiskā plāna dažādajām jomām, bet veica arī citus informatīvos pasākumus – izvietoja informāciju vietējā laikrakstā, izmantoja Siguldas novada mobilo lietotni, kurā ne vien informēja par iesaistes iespējām, bet arī rīkoja dažādas aptaujas plāna vajadzībām. Iedzīvotāji aktīvi iesaistījās arī dažādu plāna jautājumu apspriešanā īpašā "Facebook" mājaslapā "Siguldieši plāno!", kurai seko gandrīz 500 FB lietotāju. Papildus pašvaldība iedzīvotāju iesaisti veicināja ar tematiskā plāna stendu izvietojumu dažādos plaši apmeklētos pasākumos Siguldā (Siguldas svētki, Ziemas garšu festivāls u. c.) Pašvaldības pieeja bija reaģēt uz visiem iedzīvotāju jautājumiem, ko tā saņēma visos iespējamajos saziņas kanālos, iesaistoties arī diskusijās FB, atbildot uz e-pasta vēstulēm vai tiekoties atsevišķi ar iedzīvotājiem, utt. Pašvaldības pārstāve intervijā atzina, ka plaša informēšana, aicinot iesaistīties, kā arī regulāra atskaitīšanās, kā iedzīvotāju viedoklis ir ņemts vērā, un regulāra atbilžu sniegšana visos iespējamajos kanālos, gan kopā apsekojot kādu iedzīvotāju satraucošu ielu, gan sniedzot atbildes "Facebook" lapā, ir devusi pirmos redzamos rezultātus, proti, iedzīvotāji vairāk uzticas iesaistes procesam, vairāk piedalās sapulcēs. Taču pašvaldībai tas nozīmē būt gatavai saņemt arī ļoti kritiskus viedokļus, kad iedzīvotāji ir ļoti neapmierināti ar piedāvāto risinājumu, bet vienlaikus nav tajā iedziļinājušies. Tādēļ tiešsaistes saziņai ir arī savi izaicinājumi. Kā atzina par plānošanu atbildīgā pašvaldības amatpersona, pašvaldība plānošanu uztver kā nepārtrauktu procesu, kur katrā no posmiem ir svarīga iesaistīto pušu viedokļu uzklaušana. Tādēļ plānojuma apspriedē regulāri nākas arī atgriezties vairākkārt vienā un tajā pašā ielā vai pie vienas un tās pašas tēmas, meklējot kompromisa risinājumus. Siguldas Attīstības aģentūras direktore Laura Skrodele par vienu no nozīmīgiem šī plāna

izstrādes ieguvumiem intervijā atzina to, ka "ir izdevies panākt salīdzinoši lielu iesaisti pašvaldības dokumentācijas izstrādē, kas agrāk nav pulcējusi plašu iedzīvotāju pārstāvniecību".⁵ Tāpat ilgstošais process ļāva novērot arī gadījumus, kad iedzīvotāji, kuri allaž ir bijuši kritiski par pašvaldības darbu, regulārajās iedzīvotāju apspriedēs ir kļuvuši teju par pašvaldības aizstāvjiem, palīdzot pašvaldībai skaidrot tās lēmumus.

1.1.2. Iedzīvotāju forumi Talsu novadā⁶

Cits iedzīvotāju iesaistes piemērs, kas liecina, ka pašvaldības attīstības plānošanā iedzīvotāji ir būtisks resurss, ir Talsos. Talsu iedzīvotāju forumi ir regulārs pasākumu kopums, lai apzinātu iedzīvotāju redzējumu par pašvaldības nākotnes attīstību, taču plānošanas uzdevums nav rast kompromisa risinājumus konkrētiem jautājumiem, bet radīt plašāku redzējumu par novada attīstību dažādās jomās. Taču arī šiem rezultātiem ir ietekme uz pašvaldības darbu.

Talsu novadā reizi četros gados notiek iedzīvotāju forums, kura mērķis ir apspriest ar pašvaldības attīstību saistītos jautājumus un noskaidrot iedzīvotāju redzējumu par tiem, kā arī aktivizēt iedzīvotājus pašus uzņemties atbildību, līdzdarboties savas dzīves kvalitātes uzlabošanā. Iedzīvotāju forumu rīko nodibinājums Talsu novada fonds sadarbībā ar pašvaldību. Pirmais iedzīvotāju forums notika 2002. gadā, kopumā notikuši jau pieci iedzīvotāju forumi, katru reizi pulcinot nedaudz vairāk kā 150 Talsu novada iedzīvotāju.

Foruma priekšdarbi notiek novada 16 apkaimju ideju darbnīcās – tās ir iedzīvotāju sanāksmes novada pagastos, lai iesaistītu iespējami plašu iedzīvotāju pārstāvniecību novada attīstības lemlšanā. Apkaimju ideju darbnīcas rīko Talsu novada fonds, kas ir attīstījis vietējo koordinātoru tīklu. Vietējie apkaimju koordinātori labi pārzina attiecīgo teritoriju, tās iedzīvotājus, tādēļ ir nozīmīgs atbalsts iedzīvotāju aktivizēšanā. Lai uzaicinātu iedzīvotājus uz apkaimju ideju darbnīcu vai vēlāk uz forumu, vietējie koordinātori izdala personalizētus ielūgumus iedzīvotājiem, kuri iepriekš ir izrādījuši aktivitāti vai kuru viedokli būtu noderīgi dzirdēt, ceļšoties uzaicināt dažādu sociālo grupu pārstāvjus. Šādā veidā rīkotājiem izdodas piesaistīt ievērojamu dalībnieku skaitu: 2018. gadā ideju darbnīcās kopā piedalījās 350 cilvēki; 2014. gadā - 467 iedzīvotāji, bet 2010. gadā - rekordliels iedzīvotāju skaits – 602 dalībnieki.⁷ Apkaimju ideju darbnīcās izteiktie priekšlikumi tiek apkopotī un vēlāk apspriesti iedzīvotāju forumā Talsos. Būtiska darbnīcu norises daļa ir atskats uz iepriekšējā forumā izteikto ideju īstenošanu, tādējādi parādot

5. Intervija un elektroniskā sarakste ar Siguldas Attīstības aģentūras direktori Luru Skrodeli, 2019. gada jūlijs.

6. Iedzīvotāju skaits: 30 190 (01.01.2019. PMLP dati). Talsu novads ir viens no lielākajiem novadiem Latvijā. To veido četras pilsētas: Talsi, Sable, Stende, Valdemārpils un 14 pagasti: Abava, Ārlava, Balgale, Ģibuļi, Īve, Ķūļciems, Laidze, Lauciene, Lībagi, Lube, Strazde, Valdgale, Vandzene, Virbi.

7. Talsu novada fonda sniegtā informācija.

iedzīvotāju dalības rezultātus. Foruma rīkotāji katrā no iedzīvotāju forumiem izmanto atšķirīgas darba metodes iedzīvotāju iesaistei, kā arī izvirza papildu mērķus, ko ar šo procesu vēlas sasniegt. Piemēram, pirms 2018. gadā notikuša foruma viens no mērķiem bija sadarbības spēju veicināšana starp novada iedzīvotājiem, tādēļ apkaimju ideju darbnīcas tika rīkotas, sapulcinot nevis viena pagasta, bet dažu tuvējo pagastu iedzīvotājus vienkopus, lai iedzīvotāji varētu ieraudzīt kopīgo un atšķirīgo, dibināt kontaktus, sadarboties.

Pēc tam, kad apkaimju ideju darbnīcās visā novadā ir apkopotu iedzīvotāju priekšlikumi, tie nonāk iedzīvotāju forumā (turpmāk tekstā - Forums), kas notiek novada centrā - Talsos. Forumā piedalīties ir aicināts ikviens iedzīvotājs, tāpat tajā piedalās pārstāvji no visām apkaimju darbnīcām. Līdz šim Forumos ir izmantotas dažādas metodes, dažādojot veidus, kā iespējami plašs dalībnieku loks var izteikties. Piemēram, V iedzīvotāju forumā tika izmantota metode – nākotnes dokumentālās filmas veidošana, aicinot dalībniekus iejusties dokumentālās filmas veidotāju lomā, kurā ir atspoguļoti Talsi pēc 10 un 20 gadiem dažādās jomās – pilsētas infrastruktūra, kultūra, satiksme, brīvā laika pavadīšanas iespējas utt. Dokumentālā kino žanrs tika izvēlēts, lai idejas būtu pietuvinātas realitātei, vienlaikus aicinot domāt ar tālejošāku mērķi.

Visos līdz šim notikušajos Forumos vienojošā pieeja bija jautājumu apspriešana tematiskajās jomās, piemēram, satiksmes organizēšana, brīvā laika pavadīšana, kultūrvēstures saglabāšana, kultūras pasākumi utt. Foruma dalībnieki pievienojas kādai no tematiskajām jomām un mazākā grupā kopā ar grupas vadītāju apspriež galvenās problēmas un izvirza priekšlikumus šīs jomas attīstībai. Forumā ir iespēja darba grupu priekšlikumus apspriest arī ar dalībniekiem no citām tematiskajām darba grupām. Foruma rezultātus izmanto Talsu novada fonds, jo priekšlikumu īstenošanai rīko projektu konkursus un finansiāli atbalsta iedzīvotāju iniciatīvas projektus. Tāpat Foruma idejas izmanto pašvaldība, izstrādājot dažādus novada attīstības dokumentus. Iedzīvotāju forumus finansē Talsu novada fonds un Talsu novada pašvaldība, izmantojot arī projektos piesaistīto (piemēram, Sabiedrības integrācijas fonda) finansējumu.

Foruma rīkotāja Talsu novada fonda vadītāja Iveta Rorbaha atzīst, ka laika gaitā iedzīvotāju forumi ir atstājuši pozitīvu ietekmi uz novada iedzīvotāju aktivizēšanu, piemēram, ideju turpmākai īstenošanai iedzīvotāji ir apvienojušies neformālās grupās, no kurām dažas ir izveidojušās kā stabili nodibinājumi vai biedrības. Foruma regularitātei ir būtiska loma, jo iedzīvotāji jau gaida, ka forums būs un tajā varēs izteikt savas idejas, kā arī pulcēšanās pakāpeniski kļūst par ierastu praksi. Rīkotāji atzīst, ka Foruma veiksmīgai norisei būtisks ir pašvaldības atbalsts, turklāt laika gaitā pašvaldība ir novērtējusi, ka tas ir nozīmīgs pasākums, kurā pulcējas daudz vietējo

iedzīvotāju, un aktīvāk piedalās gan pašā forumā, gan izmanto tā rezultātus savā darbā.

Līdzīgi iedzīvotāju forumi ir notikuši arī citās Latvijas pašvaldībās, piemēram, Alūksnē, Valmierā un Ķekavā, taču tie dažādu iemeslu dēļ vairs netiek rīkoti vai notiek citā formā, piemēram, konferences veidā (Alūksne).

1.2. Iedzīvotāju iesaistīšana konkrētu problēmu risināšanā

Dažādu problēmu risināšana pašvaldībās parasti ir attiecīgās jomas speciālistu un politisko amatpersonu rokās, taču Gdaņskas pašvaldības pieredze (1. ārvalstu piemērs) liecina, ka nozīmīgu pašvaldības problēmu risināšanā iedzīvotāji var sniegt nozīmīgu devumu, tādējādi panākot tādus risinājumus, kurus atbalsta vairākums pašvaldības iedzīvotāju. Tik vērienīgas pieredzes Latvijas pašvaldībās nav, taču iedzīvotāju iesaistīšanai dažādu problēmu risināšanā ir pozitīva dinamika.

Latvijas pašvaldības ir novērtējušas sociālo plašsaziņas līdzekļu, īpaši "Facebook", priekšrocības saziņā ar iedzīvotājiem. Tāpat pašvaldības arvien biežāk konsultējas ar iedzīvotājiem par dažādiem problēmjautājumiem, izmantojot dažādus elektroniskās aptaujāšanas rīkus. Dažas no Latvijas pašvaldībām atsevišķu pašvaldības funkciju izpildi ir nodevušas vietējām sabiedriskajām organizācijām, tādējādi iesaistot sabiedrību dažādu problēmu risināšanā. Biežāk deleģētās funkcijas skar sociālās palīdzības jautājumus. Taču pašvaldības mēdz izmantot arī radošākus iesaistes veidus, piemēram, rīkojot pārgājienu, kurā apseko noteiktu pašvaldības teritoriju, kurā ir plānots izveidot jaunu pastaigu taku. Latvijas pašvaldību pieredze liecina, ka dažkārt pašvaldībām iedzīvotāju sapulcēs ir izdevies rast risinājumu problēmai, ko uzņemas paveikt vietējie aktīvisti vai biedrības, taču sākotnēji pašvaldība nemaz nav iedomājusies viņus tajā iesaistīt. Tas liecina, ka pašvaldībām būtu mērķtiecīgāk jāizmanto konsultācijas ar iedzīvotājiem pašvaldībai aktuālu problēmu risināšanā.

1.2.1. Iedzīvotāju aptaujas Alūksnes novadā⁸

Vairākas Latvijas pašvaldības savā darbā arvien vairāk iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanai izmanto elektroniskās aptaujas (visidati.lv vai "Google forms"). Aptauju izmantošanas biežums un tematu loks atšķiras. Visbiežāk pašvaldības tās izmanto gadskārtējai pašvaldības darba novērtēšanai. Parasti tiek nodrošināta iespēja balsot arī papīra formātā.

8. Alūksnes novadā dzīvo 15 843 iedzīvotāji (01.01.2019. PMLP), novadu veido Alūksnes pilsēta un 15 pagasti. Lielākais iedzīvotāju skaits ir Jaunalūksnē (1116 iedzīvotāji), bet mazākais Kalncempju pagastā - 187 iedzīvotāji.

Alūksnes novadā iedzīvotāju aptaujas izmanto salīdzinoši bieži. Piemēram, pēdējos trijos gados "Google forms" platformā pašvaldība ir aptaujājusi iedzīvotājus par Alūksnes attīstības programmas saturiskajiem jautājumiem, par automazgātavas būvniecības nepieciešamību, rotaļu laukuma labiekārtošanu vai pretendentu izvirzīšanu dažādiem pašvaldības apbalvojumiem. Iedzīvotāju atsaucība aptaujās atšķiras atkarībā no aptaujas jautājuma. Aptaujā par Alūksnes novada jaunās attīstības programmu turpmākajiem pieciem gadiem piedalījās 318 iedzīvotāji un aptaujas datus pašvaldība izmantoja attīstības programmas izstrādē. Aptaujā par nepieciešamību būvēt automazgātavu piedalījās 104 iedzīvotāji, bet par ieceri labierīkot rotaļu laukumu balsoja 430 iedzīvotāji.⁹ Parasti pašvaldība ziņo par aptaujām sociālajos plašsaziņas līdzekļos, piemēram, "Facebook" grupā "Labi dzīvot Alūksnē", kurai seko daudzi novada iedzīvotāji.

Pēdējos trijos gados lielāko atsaucību guva aptauja par to, vai Alūksnes pašvaldībai būtu jātērē nauda salūta rīkošanai pilsētas svētkos. Aptaujā viedokli izteica 508 iedzīvotāji. 2018. gada iedzīvotāju konferencē, kas bija veltīta vides jautājumiem, iedzīvotāji rosināja Alūksni kļūt par pirmo pašvaldību Latvijā, kas, rūpējoties par vidi, atsakās no svētku uguņošanas rīkošanas. Konferencē piedalījās aptuveni 80 iedzīvotāji un vairums atbalstīja šo priekšlikumu. Alūksnes NVO atbalsta centrs ar konferences rezultātiem iepazīstināja Alūksnes pašvaldības deputātus, par šo priekšlikumu deputātu starpā izraisījās spraiga diskusija, tās rezultātā deputāti lēma priekšlikumu nodot apspriešanai iedzīvotājiem. Aptaujas rezultāti dalījās uz pusēm, pavisam neliels pārsvars atbalstīja, ka pašvaldība varētu līdzekļus tērēt citiem mērķiem.¹⁰ Taču, tā kā aptaujas rezultāti nesniedza pietiekami skaidru iedzīvotāju nostāju, pašvaldības deputātu vairākums noslēcās par labu tam, ka pašvaldība turpina ierasto praksi un divreiz gadā – gadu mijā un pilsētas svētkos - rīko salūtu.

1.2.2. Deklarēto iedzīvotāju aptaujas Mazsalacas novadā¹¹

Mazsalacas novada pašvaldība par dažādiem jautājumiem regulāri rīko konsultatīvas iedzīvotāju aptaujas. Ja lejamais jautājums ietekmē pašvaldības budžetu, aptaujās tiek ņemts vērā tikai pašvaldības teritorijā deklarēto iedzīvotāju viedoklis.¹²

Pēdējo piecu gadu pieredze liecina, ka novadā šis ir nozīmīgs iedzīvotāju iesaistes instruments, ko pašvaldība laika gaitā ir pilnveidojusi. Viena no nozīmīgākajām novada aptaujām bija par pašvaldības iedzīvotājus ļoti polarizējošu lēmumu – ko darīt ar vēsturisko tilta pārvadu, kas bija kļuvis izmantošanai bīstams. Mazsalacas novada attīstības plānā bija paredzēta pārvada nojaukšana, taču, kolīdz pašvaldība uzsāka pirmos sagatavošanas darbus, daļa pašvaldības iedzīvotāju protestēja pret pārvada nojaukšanu, savācot vairāk nekā 200 parakstus par labu pārvada atjaunošanai. Šis pretestības dēļ novada pašvaldība lēma rīkot iedzīvotāju aptauju, lai uzzinātu, kuru no variantiem viņi atbalsta. Aptaujā varēja piedalīties tikai novadā deklarētie iedzīvotāji un aptaujāšana notika papīra formātā. Aptaujas rezultātā tikai ar dažu balsu pārsvaru iedzīvotāji atbalstīja tilta nojaukšanu. Pašvaldība lēma par labu tilta nojaukšanai. Daļa iedzīvotāju apšaubīja aptaujas rezultātus, uzskatīja, ka pašvaldība aptauju ir sarīkojusi tikai formāli, jo paralēli aptaujas rīkošanai pašvaldība bija jau izsludinājusi cenu aptauju par tilta nojaukšanas darbiem. Intervijā novada vadītājs paskaidroja, ka pašvaldība nebija gatava, ka iepriekš attīstības plānā jau apstiprinātā iecere par tilta nojaukšanu izraisīs tik lielus iedzīvotāju iebildumus un protesti sākas jau pēc lēmuma pieņemšanas par cenu aptaujas veikšanu. Novada vadītājs atzina, ka tā bija saziņas kļūda un pašvaldība no šī gadījuma guva mācību. Pašvaldības vadītājs atzina, ka šajā jautājumā iedzīvotāju iesaiste ir bijusi līdz šim plašākā, kas ir pieredzēta novadā.¹³ 2018. gadā tilta pārbūves darbi tika pabeigti, nojauktā tilta vietā uzbūvējot braucamu ceļu un promenādi. Iedzīvotāju viedokļu noskaidrošanai novads turpina izmantot aptaujas. Lai veicinātu uzticību un caurredzamību, aptauju rezultātu apkopošana vairs nav viena cilvēka atbildība, bet to dara šim nolūkam izveidota komisija. Aptauju rezultāti tiek sīki atspoguļoti pašvaldības informatīvajā izdevumā.

1.2.3. Tikšanās ar iedzīvotājiem Brocēnu novadā¹⁴

Brocēnu novada pašvaldība rīko iedzīvotāju tikšanās par dažādiem jautājumiem, kas noteiktā brīdī iedzīvotājiem ir īpaši svarīgi. Pašvaldības pārstāvji atzīstot, ka veids, kādā parasti pagātnē tika rīkotas iedzīvotāju apspriedes, nav bijis veiksmīgs, jo tajās piedalījās ļoti neliela iedzīvotāju daļa, lēma mainīt sapulču norisi. Dažādu problēmu apspriešanai pašvaldības pārstāvji nolēma doties

9. Alūksnes novada pašvaldības sniegtā informācija.

10. Vīksna L. Salūts Alūksnē tomēr būs, 22.07.2018. Alūksniešiem.lv. Pieejams šeit: <https://www.aluksniesiem.lv/laikraksta-arhivs/saluts-aluksne-tomer-bus-125544?prices=1>.

11. Mazsalacā dzīvo 3194 iedzīvotāji (01.01.2019. PMLP dati). Mazsalacas novadu veido Mazsalacas pilsēta un četri pagasti: Mazsalacas, Ramatas, Sēļu un Skaņkalnes.

12. Apraksts sagatavots, pamatojoties uz publiski pieejamo informāciju, interviju ar Mazsalacas novada vadītāju, kā arī Elīnas Rubules maģistra darbu "Tieša iedzīvotāju līdzdalība Mazsalacas novada pašvaldībā", kas ir aizstāvēts Vidzemes Augstskolā 2019. gadā.

13. Telefonintervija ar Mazsalacas novada mēru Hariju Rokpelni 2019. gada 19. jūlijā.

14. Brocēnu novadā dzīvo 6277 (17.07.2019. PMLP dati) iedzīvotāji. Novadu veido Brocēnu pilsēta un četri pagasti: Gaiķu, Remtes, Blīdenes, Cieceres pagasts.

turp, kur novadā ir vairāk iedzīvotāji, rīkojot sapulces ārpus pašvaldības telpām, piemēram, Brocēnu tirgus laukumā, un sapulcēs iesaistot daudz vairāk iedzīvotāju, arī tos, kuri citādi sapulcei nebūtu pievienojušies. Tādā veidā tirgus apmeklētāji dažkārt no nejausiem garāmgājējiem kļūva par aktīviem viedokļa paudējiem. Pašvaldības pārstāve atzīst, ka, uzlabojot sapulču norises kārtību, kā arī rīkojot tās regulāri, nosakot konkrētu mērķi, ir izdevies uzlabot iedzīvotāju iesaisti, tā notiek jēgpilni un argumentēti.¹⁵

Brocēnu gadījums ir piemērs, kas parāda, kā, apspriežot problēmu ar iedzīvotājiem sapulcē, var nonākt pie ļoti veiksmīga risinājuma, ko citādi pašvaldība nebūtu spējīga nodrošināt. Iedzīvotāju sapulcē, kas notika 2018. gada vasarā, pašvaldība ar iedzīvotājiem apsprieda publiskās pirts likteni pilsētā. Īpašums bija sliktā stāvoklī un bija jālemj, ko ar to darīt. Pašvaldība izteica vienu no risinājumiem - pārdot īpašumu privātpersonai. Tā kā publiskās pirts tradīcijas Brocēnos ir gadu desmitiem senas, pašvaldība vēlējās šī jautājuma risināšanā iesaistīt iedzīvotājus, rīkojot iedzīvotāju apspriedi. Apspriedes laikā izveidojās aktīvistu grupa, kas pati bija gatava uzņemties pirts pārvaldību, lai saglabātu tās pieejamību Brocēnu novada iedzīvotājiem. Drīz pēc apspriedes šie aktīvistu nodibināja biedrību "TERME", kas jau 2018. gada augustā saņēma pašvaldības pasūtījumu (deleģējumu) nodrošināt pirts pakalpojumu pieejamību un Brocēnu publiskās pirts tradīciju saglabāšanu.¹⁶

1.2.4. Sociālo tīklu platformas Cēsu pašvaldībā¹⁷

Laikā, kad 1/3 visu Latvijas iedzīvotāju aktīvi izmanto vienu vai vairākus sociālos tīklus, tie sniedz izcilu bezmaksas platformu, kā pašvaldībām ātri un ērti sazināties ar sava novada vai pilsētas aktīvajiem iedzīvotājiem. Sociālie plašsaziņas līdzekļi, īpaši "Facebook" platforma, daudzām Latvijas pašvaldībām ir kļuvusi par vienu no nozīmīgākajām saziņas vietām, ar kuras palīdzību ātri, efektīvi un bez lieliem izdevumiem var sasniegt pašvaldības iedzīvotājus, sniedzot būtisku informāciju, apspriežot kādu jautājumu, iesaistoties diskusijās, veicot aptaujas u. c. darbības. Cēsis ir viena no šādām pašvaldībām, kas, veiksmīgi izmantojot tādas sociālo tīklu platformas kā "Twitter", "Facebook" un "Google Forms", regulāri iesaista iedzīvotājus pašvaldībai būtisku jautājumu lemšanā. Vidēji iedzīvotāju aptaujās piedalās no 600 līdz 800 respondentu. Viens no piemēriem veiksmīgai iedzīvotāju iesaistei ir elektroniskā

aptauja par vilciena maršrutu Rīga–Cēsis un Cēsis–Rīga, kas tika īstenota ar mērķi pielāgot šī maršruta izbraukšanas laikus tā, lai tie atbilstu ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vajadzībām. Šīs aptaujas rezultātā tika ieviesti papildu ekspresvilciena maršruti, kas drīz vien izrādījās ļoti pieprasīti un vilciena sastāvs tika palielināts.¹⁸ Citā piemērā pašvaldība ieklausījās iedzīvotāju diskusijā "Twitter", kur ar satiksmi un pilsētplānošanu saistīti iedzīvotāji apsprieda satiksmes organizēšanas problēmas vienā no pilsētas satiksmes mezgliem – Vienības laukumā. Pašvaldība ņēma vērā šajās diskusijās norādītās satiksmes organizēšanas problēmas, kā arī piedāvātos risinājumus, kā izbraukšanu padarīt drošāku. Šo informāciju pašvaldība izmantoja, izstrādājot satiksmes mīrināšanas plānu vecpilsētai.

1.2.5. Pārgājiens ar iedzīvotājiem Siguldas novadā

Detalizētāku plānošanu, radoši iesaistot tajā iedzīvotājus, Siguldas novada pašvaldība turpina arī pēc tam, kad ir pabeigts pamatdarbs pie tematiskā plānojuma. 2019. gada 20. augustā pašvaldība rīkoja Siguldas iedzīvotāju pārgājienu pa Gaujas Nacionālā parka augšējo nogāzi aptuveni 10 km garumā, lai izpētītu teritoriju, kur Siguldas identitāti veidojošajā tematiskajā plānojumā ir paredzēts izveidot gājēju taku. Pašvaldības mērķis ir padarīt Gaujas Nacionālā parka ainavu apskati pieejamāku dažādām cilvēku grupām, kurām pašlaik stāvās kāpnes un nelīdzenie ceļi šādu iespēju ievērojami apgrūtina, kā arī padarīt pieejamas potenciālās skatu vietas, kas šobrīd par tādām vēl nav izveidotas. Lai noskaidrotu visus ar takas izveidi saistītos jautājumus, pašvaldība pa plānoto maršrutu aicināja doties gan iedzīvotājus, gan pašvaldības ekspertus, gan Dabas aizsardzības pārvaldes un pašvaldības pārstāvjus. Pašvaldība pieaicināja arī tos zemes īpašniekus, kuru teritorijas potenciāli varētu skart jaunveidojamā taka. Pārgājienā piedalījās ap 20 cilvēku. Pašvaldības iecere ir aktīvi iesaistīt iedzīvotājus takas veidošanas posmā, rīkojot teritorijas sakopšanas talkas problemātiskajās teritorijās.

1.2.6. Sociālā atbalsta funkciju nodošana NVO Valmierā¹⁹

Valmieras pašvaldībā ir plašs sociālās jomas nevalstisko organizāciju tīkls, ko pašvaldība ir veiksmīgi iesaistījusi pašvaldības funkciju izpildē sociālajā nozarē, daļu no pašvaldības funkcijām deleģējot izpildei vietējām nevalstiskajām

15. Telefonintervija ar Brocēnu novada stratēģiskās plānošanas speciālisti Ilzi Tomanoviču-Baroni 2019. gada jūlijā.

16. Turpat.

17. Cēsu novadā dzīvo 18 252 iedzīvotāji (01.07.2019. PMP dati). Novadu veido Cēsu pilsēta un Vaives pagasts.

18. Klātienēs intervija ar Cēsu novada pašvaldības Sabiedrisko attiecību daļas pārstāvjiem 2019. gada augustā.

19. Iedzīvotāju skaits: 24 967 (PMLP informācija 01.01.2019.) Valmiera ir devītā lielākā pilsēta Latvijā, Vidzemes reģiona administratīvais un ekonomiskās attīstības centrs.

organizācijām. Sadarbības stiprināšanai pašvaldība un sociālās jomas organizācijas 2015. gada decembrī parakstīja sadarbības memorandu, apņēmoties kopīgi veicināt iedzīvotāju sociālo labklājību, kā arī atbalstīt nevalstisko organizāciju iniciatīvas, sadarbību.

Pašvaldības apsvērumi, deleģējot atsevišķas funkcijas, bija izmantot nozarējau esošo intelektuālo resursu un infrastruktūru, organizāciju zināšanas un tuvumu noteiktām sociālajām mērķgrupām, lai sniegtais sociālais atbalsts un pakalpojumi būtu precīzāki un jēgpilnāki. Turklāt pašvaldība, šādā veidā sadarbojoties sociālā atbalsta sniegšanā, stiprina vietējo organizāciju spējas līdzdarboties kopienas sociālās labklājības veicināšanā, kā arī racionālāk izmanto pieejamos resursus, jo pašvaldības izmaksas šo darbu veikšanai būtu augstākas.

2019. gadā Valmieras pašvaldībai bija noslēgti deleģēšanas līgumi ar septiņām nevalstiskajām organizācijām. Daži piemēri.

- Pašvaldība ir deleģējusi palīdzības sniegšanu un higiēnas pakalpojumu nodrošināšanu bērniem un sociālās atstumtības riskam pakļautajām ģimenēm biedrībai "Kristīgais žēlsirdības centrs". Šīm ģimenēm un bērniem pašvaldības Sociālo lietu pārvalde izsniedz norikojumu saņemt Kristīgās žēlsirdības centra pakalpojumus, piemēram, izmantot higiēnas telpu "Mazgāmutis" (iespēja nomazgāties, izmazgāt drēbes), saņemt pilnvērtīgu uzturu, kā arī sociālā riska ģimeņu bērniem pavadīt brīvo laiku biedrības telpās.
- Fonds "Iespēju tilts" rīko sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar invaliditāti, veic sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmēju uzskaiti, vērtē un analizē iespējas šai sabiedrības grupai saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, kā arī veicina šo personu nodarbinātību un iekļaušanu darba tirgū. 2018. gada septembrī fonds uzsāka sociālo uzņēmējdarbību, atverot veikalu "Čaklās bites bode", kurā Valmieras un tuvākās apkārtnes personas ar invaliditāti, gados vecāki bezdarbnieki, bezdarbnieki ar invaliditāti var nodot savus mājražojumus tirdzniecībai. Šīm personu grupām tā ir arī iespēja ne vien gūt ienākumus no savu saražoto preču pārdošanas, bet arī socializēties, iesaistīties sabiedriskās aktivitātēs.
- Biedrība "Sev, tev un ģimenei" nodrošina atbalsta grupas sociālās atstumtības riska ģimenēm ar bērniem, piemēram, jaunajām ģimenēm ir iespēja apmeklēt jauno vecāku skoliņu, jaunajām māmiņām ir iespēja saņemt pirmo emocionālo palīdzību – individuālas konsultācijas par bērna kopšanu un mammas labsajūtu.

Šo sociālo pakalpojumu saņemšanai Valmieras pilsētas Sociālo lietu pārvalde izsniedz nosūtījumu, kas ir svarīgs pašvaldības instruments, jo tas ļauj izsekot, vai šī sociālā grupa izmanto pašvaldības sniegto atbalstu, vai atbalsts sniedz uzlabojumus personas labklājībā, vai nav nepieciešams korigēt atbalsta pasākumus, lai motivētu iedzīvotāju uzņemties lielāku atbildību par savu dzīvi. Tāpat tas ir arī instruments pašvaldības rokās, lai varētu izsekot biedrību sniegto pakalpojumu kvalitātei. Pašvaldības noslēgtie deleģēšanas līgumi ir publicēti pašvaldības mājaslapā.

Nevalstiskās organizācijas, kas ir iesaistītas pašvaldības funkciju izpildē, regulāri atskaitās pašvaldībai par līguma izpildi: gan veiktajiem pasākumiem, gan finansējuma izlietojumu. 2019. gadā Valmieras pašvaldība šo funkciju deleģējuma izpildei tērē nedaudz vairāk kā 70 tūkstošus eiro. Gan pašvaldības sociālais dienests, gan sociālās jomas organizācijas šo sadarbību vērtē kā ļoti veiksmīgu.

Līdzīgā veidā, sociālo problēmu risināšanā iesaistot NVO, rīkojas arī vairākas citas pašvaldības Latvijā, piemēram, Līvānos, Liepājā.

1. ārvalstu piemērs. Iedzīvotāju padomes (civic panels) problēmu risināšanai Gdaņskas pašvaldībā (Polija)

Kopš 2016. gada Gdaņskas pašvaldība nozīmīgu problēmu risināšanā izmanto novatorisku iedzīvotāju iesaistes veidu – iedzīvotāju padomes. Tās līdz šim ir palīdzējušas pašvaldībai risināt tādus jautājumus kā plūdu novēršana, gaisa piesārņojuma mazināšana, LGBT kopienas iesaiste un integrēšana.

Iedzīvotāju padome ir vieta, kur satiekas iedzīvotāju pārstāvji un eksperti. Pašvaldība dalībai iedzīvotāju padomē uzaicina dažādu vecumu, dzimumu, teritoriju iedzīvotājus, par pamatu izmantojot vēlētāju reģistru. Pārstāvju izraudzīšanās notiek trijos posmos. Piemēram, pirmajā iedzīvotāju padomē no vēlētāju reģistra tika atlasīti 9000 iedzīvotāju no 34 pašvaldības apgabaliem, četrām vecuma grupām, ievērojot dzimumu pārstāvniecību. Atlasītā iedzīvotāju grupa tika aicināta piedalīties iedzīvotāju padomē, no uzrunātajiem 9000 iedzīvotājiem 894 apliecināja savu interesi iesaistīties. Visbeidzot, no tiem, kuri pauda gatavību iesaistīties, dalībai padomē tika izlozēti aptuveni 60 iedzīvotāji. Izlozēšanas procesu tiešraidē parasti pārraida internetā, nodrošinot atlases procesa atklātību. Tādā veidā iedzīvotāju padome ir kā pašvaldības minimodelis, jo iedzīvotāju pārstāvniecība padomē proporcionāli atspoguļo to, kāda tā ir pašvaldībā kopumā, bet izlozes princips ļauj nodrošināt neitralitāti.

Jautājumu risināšana notiek četras pilnas dienas – četras nedēļas nogales pēc kārtas, kuru laikā iedzīvotāji kopā ar ekspertiem izvērtē galvenās problēmas, kā arī vienu no šīm dienām velta priekšlikumu izstrādāšanai. Sākumā iedzīvotāju padome uzklausa nozares ekspertus par sasauktās padomes tēmu, tad sadalās mazākās grupās, lai varētu apspriest tēmu sīkāk, pirms visi sanāk kopā un izstrādā priekšlikumus pašvaldībai. Lai iedzīvotāju padomes priekšlikumus virzītu turpmākai īstenošanai, padomē ir jāpanāk iespējami liela vienprātība – priekšlikums ir jāatbalsta vismaz 80% iedzīvotāju padomes pārstāvju.

Lai arī šādas padomes izveide var prasīt dažus mēnešus, kā arī tā pašvaldībai rada papildizmaksas (vienas šādas padomes izveide un darbība Gdaņskas pašvaldībai izmaksā aptuveni 30 tūkst. eiro), tomēr pašvaldība to ir atzinusi par ļoti noderīgu mehānismu, kas ļauj pieņemt labāk izstrādātus lēmumus, kā arī lēmumus, kas ir politiski ļoti sarežģīti. Jautājumus, ko ir apspriedusi iedzīvotāju padome, varētu salīdzināt ar tādējiem, ko citviet izlemj vietējos referendumos. Taču atšķirībā no referendumiem iedzīvotāju padomē pieņemtie lēmumi ir rūpīgi izvērtēti, jo notiek to padziļināta izvērtēšana. Kā atzīst šīs idejas autori, līdzšinējā pieredze liecina, ka iedzīvotāji novērtē iespēju piedalīties un ietekmēt procesus pašvaldībā, iesaistās ar lielu atbildīgumu.

Avots: Krzysztof Garski: Gdansk Shares its Know-How on Open Data, July 8, 2016. Pieejams šeit: <https://medium.com/@gdansk/gdansk-shares-its-know-how-on-open-data-82bb317bce40> (pēdējo reizi skatīts 06.09.2019.).

1.3. Iedzīvotāju iesaistīšana pašvaldības budžeta veidošanas jautājumos

Iedzīvotāju iesaiste pašvaldību budžetu lemšanā daudzviet Eiropā ir ierasta prakse. Latvijā pašvaldību centieni iesaistīt iedzīvotājus budžeta veidošanā ir pieticīgi. Apzinot pieredzi pašvaldībās, mērķtiecīgas darbības var novērot tikai atsevišķās pašvaldībās. Vairumā gadījumu budžeta jautājumu apspriešana aprobežojas ar ikgadējo iedzīvotāju sapulci, kurā iedzīvotājiem tiek sniegts vispārējs pārskats par prioritātēm. Ķekavas novada pieredze iedzīvotāju iesaistīšanā pirms budžeta apstiprināšanas ir drīzāk izņēmums uz kopējā pašvaldību fona.

Sabiedrības līdzlemtā budžetēšana daudzviet pašvaldības ir pamudinājusi pievērst lielāku uzmanību iedzīvotāju iesaistes jautājumiem, meklējot veidus, kā ne vien aktivizēt iedzīvotājus piedalīties pašvaldības budžeta veidošanā, bet arī palīdzēt formulēt savas vajadzības. Somijas galvaspilsētā Helsinkos šim nolūkam ir izveidota īpaša galda spēle (2. ārvalstu piemērs), ko pašvaldības darbinieki izmanto iedzīvotāju aktivizēšanā. Tartu pašvaldībai ir izdevies īstenot vairākus pilsētai nozīmīgus uzlabojumus pilsētvidē, kuru iniciatori ir bijuši iedzīvotāji (3. ārvalstu piemērs). Latvijā vienīgā pašvaldība, kas ir uzsākusi izmēģināt šo iedzīvotāju iesaistes metodi, ir Rīga, taču atsevišķas pašvaldības līdz šim ir iesaistījušas iedzīvotājus jautājumu lemšanā, kas skar pašvaldības līdzekļu izlietojumu, kam ir daži kopīgi elementi ar līdzlemtas budžetēšanas metodi.

2. ārvalstu piemērs. Iedzīvotāju iesaiste sabiedrības līdzņemtas budžetēšanas plānošanā (OmaStadi) Helsinkos (Somija)

Helsinki pašvaldība ideju īstenošanai, ko ir ierosinājuši pilsētas iedzīvotāji, gadā ir paredzējusi aptuveni 4,4 milj. eiro. Zināms, ka pasaulē sabiedrības līdzņemta budžetēšana ir samērā plaši izmantots instruments, taču Helsinki pašvaldība ir izlēmusi īstenot būtiski atšķirīgu pieeju šajā procesā. Plašsaziņas līdzekļi to ir raksturojuši kā drosmīgu tiešās demokrātijas eksperimentu. Proti, salīdzinot ar citām valstīm, lielākā uzmanība tiek veltīta nesasteigtam ideju radīšanas procesam. Ideju iesniedzējiem nav jāiesniedz līdz detaļām izstrādāts projekts un tā tāme, lai panāktu, ka ideja nonāk līdz balsošanai. Ideju attīstīšana notiek pakāpeniski. Šo pieeju Helsinki pašvaldība sāka ieviest 2018. gadā, tādēļ pieredze ir pavisam svaiga.

Kā notiek līdzņemtas budžetēšanas ideju izstrāde? Ideju radīšanai interesentu grupas tiek aicinātas sanākt uz nepilnu divu stundu plānošanas sapulci, kurā tiek izmantota kāršu spēle. Tā virza izvērtēt ideju no dažādām perspektīvām, pieslīpēt to, panākot daudz mērķētākus priekšlikumus tās ieviešanai. Uz spēļu kārtīm ir norādes par to, kas grupai ir jādara katrā posmā. Spēles norisi palīdz virzīt par līdzņemtas budžetēšanas rīkošanu atbildīgie pašvaldības darbinieki, taču kārtis ir brīvi pieejamas ikvienam, kurš tās vēlas izmantot pats.

Spēle tiek virzīta tā, ka sākotnēji grupai ir jāvienojas par jomām, kuru risināšanā iedzīvotāji grib iesaistīties, kā arī ir jāsaprot, cik liels ir jautājuma mērogs, – vai tas attiecas tikai uz konkrētu apkaimi vai uz visu pašvaldības teritoriju. Pēc tam kāršu spēle virza dalībniekus noskaidrot, kādi ir idejas īstenošanas ierobežojumi. Parasti tie ir: 1) idejas īstenošana ir vienreizējs pasākums, projekts, nevis regulāras darbības, kas ir jāturpina nepārtraukti; 2) projekta īstenošanas izdevumu limits ir 35 tūkst. eiro; 3) projekta ideja nedrīkst būt pretrunā pilsētas vērtībām – vienlīdzība, drošība, ilgtspēja.

Kolīdz iedzīvotāji ir sapratuši pašvaldības noteikumus, spēlē ir brīdis, kad viņiem sava ideja ir jāizvērtē arī no dažādu sabiedrības grupu interešu viedokļa, piemēram, vai risinājums būs labs arī imigrantei mājsaimniecei, kura nesen ir ieradusies Helsinkos un grib turpmāko dzīvi pavadīt šajā pilsētā; vai arī – kā risinājums palīdzēs cilvēkiem ar kustību traucējumiem, studentiem utt. Šī posma mērķis ir mudināt iedzīvotājus domāt ne vien par to, kā priekšlikums uzlabos viņu dzīvi, bet arī citu apkārtējo cilvēku dzīvi. Tuvojoties noslēgumam, spēles dalībnieki tiek pamudināti domāt "ārpus rāmjiem" un savu ideju "izaicināt", piemēram, kāršu gājienā var nākties piezvanīt ģimenes loceklim vai radniekam, draugam un īsi izstāstīt savu ideju un iespējamo risinājumu, un palūgt viņa komentāru; vai arī uzrakstīt savu ideju uz papīra un iedot to blakussēdētājam, lai viņš(-a) attīsta šo ideju tālāk, u. tml. Visbeidzot, lai atdzīvīnātu grupas darbu, kāršu spēlē ir arī sava veida neparedzamā kārts (wild card), kad grupas dalībnieki tiek aicināti izmantot nelielu pārtraukumu un izstaigāties, lai dotu laiku idejām "nogulsneties" vai pat tiek lūgti iziet uz mirkli ārpus apspriežu telpas un izstāstīt savu ideju garāmgājējam uz ielas/gaiteni, lai noskaidrotu garāmgājēja domas par ideju.

Spēle noslēdzas, kad ideja ir sīki apspriesta un pieslīpēta un iniciatīvas autori var iesniegt to līdzņemtas budžetēšanas platformā. Tālāk ideja nonāk pašvaldības atbildīgajā departamentā, kur pašvaldības darbinieki izvērtē idejas atbilstību noteikumiem. Aptuveni 2/3 iesniegto ideju parasti tiek dota zaļā gaisma turpmākai to attīstīšanai. Ja pašvaldība ir saņēmusi vairākas idejas, kas skar vienu un to pašu jomu, vai arī piedāvātais risinājums ir līdzīgs, pašvaldība rīko saskaņošanas sanāksmes, aicinot kopīgi apspriest priekšlikumus un apkopot tos vienā plānā. Pēc tam plāns nonāk atpakaļ pašvaldības atbildīgajā departamentā, kur tiek veikti plāna īstenošanas aprēķini. Kolīdz tie ir veikti, plāni tiek nodoti balsošanai. Mājaslapā tiek publicēti visi pieteiktie projekti, kā arī tiek norādīts, vai projekti atbilst noteikumiem. Līdzņemtas budžetēšanas procesa turpmākajos posmos mājaslapā par balsošanai virzītajām idejām tiek norādīts, kurā attīstības fāzē tās atrodas, piemēram, saskaņošanas fāzē, budžeta aplēšanas fāzē, ieviešanas fāzē (norādot ieviešanas termiņu) u. c. Balsot var pilsētas iedzīvotāji no 12 gadu vecuma.

Uz pārskata sagatavošanas brīdi sabiedrības līdzņemtas budžetēšanas mājaslapā bija iesniegti 1273 priekšlikumi, no tiem tālākai virzībai apstiprināti 839. No iesniegtajiem priekšlikumiem ir izveidots 351 plāns, bet tālākai virzībai apstiprināti 293 plāni. Kopumā ideju iesniegšanā iesaistījušies nepilni 5000 iedzīvotāji.

Avoti:

Helsinki līdzņemtas budžetēšanas platforma: <https://omastadi.hel.fi/?locale=en>.

Spēļu kārtis: https://omastadi.hel.fi/uploads/decidim/attachment/file/15/OmaStadiplaycards_.pdf

Spēles noteikumi: https://omastadi.hel.fi/uploads/decidim/attachment/file/16/OmaStadi_How_to_play.pdf

Spēles video instrukcija: https://vimeo.com/apogeeoy/review/303335688/4a5ec39e92?source=post_page-----b1da60bb112b-----

How a card game can help city residents suggest new ideas, Bloomberg Cities, March 13, 2019: <https://medium.com/@BloombergCities/how-a-card-game-can-help-city-residents-suggest-new-ideas-b1da60bb112b>

1.3.1. Sabiedrības līdzņemta budžetēšana Rīgā²⁰

Sabiedrības līdzņemta budžetēšana kā iedzīvotāju iesaistes forma Latvijas pašvaldībās līdz šim nav izmantota (pārskata pielikumā ir pievienots šīs metodes īss apraksts). 2019. gada pavasarī Rīga sāka īstenot pilotprojektu - Rīgas pilsētas apkaimju attīstības projektu konkursu un tas ir pirmais šāds mēģinājums Latvijā.²¹ Tā kā pārskata sagatavošanas laikā pilotprojekts sasniedza iedzīvotāju balsošanas fāzi, bet nav zināms, cik daudzi projekti tiks atbalstīti un kā noritēs projektu ieviešana, pārskatā ir iekļauts pilotprojekta apraksts, neveicot sīkāku pieredzes izvērtējumu.

Rīgas pilsētas apkaimju attīstības projektu konkurss ir Rīgas Apkaimju alianses (Rīgas apkaimju biedrību jumta organizācijas) un Rīgas pašvaldības sadarbības rezultātā tapis

pilotprojekts. Rīgas pašvaldība projektu īsteno "lai veicinātu apkaimju attīstību Rīgā, to teritorijas kā pilsētas daļas identitāti, atpazīstamību un sekmētu to revitalizāciju, kā arī pastāvīgi un mērķtiecīgi veicinātu apkaimju iedzīvotāju iesaisti un līdzdalību apkaimju attīstībā".²² Rīgas Apkaimju alianse, kas mudināja pašvaldību iesaistīt iedzīvotājus lemnā par pilsētas attīstību, uzskatīja, ka tas ir loģisks nākamais solis, īstenojot Rīgas apkaimju biedrību un pašas apkaimju alianses mērķus.

Rīgas pilsētas apkaimju attīstības projektu konkursa īstenošana ir paredzēta šādos posmos:

1. nolikuma izstrāde;
2. projektu iesniegšana no aprīļa līdz 1. jūnijam;
3. iesniegto projektu izvērtēšana no 1. jūnija līdz jūlijam;
4. balsošana par iesniegtajiem projektiem no 19. augusta līdz 19. septembrim;
5. projektu īstenošana.

Pilotprojekta nolikumu kopīgi izstrādāja Rīgas Apkaimju alianses pārstāvji un Rīgas domes atbildīgo institūciju un departamentu pārstāvji. Nolikums paredz, ka Rīgas pilsētas apkaimju attīstības projektu konkursa ietvaros par projekta iesniedzēju var būt nevalstiskās organizācijas, biedrības un nodibinājumi, kas atbilst šādiem trim kritērijiem: a) juridiskā adrese ir reģistrēta Rīgā; b) to darbības mērķis nav pretrunā konkursa nolikuma mērķiem; c) tie pārstāv Rīgas pilsētas apkaimju intereses.²³

Iesniegtajiem projektiem, lai tie tiktu virzīti finansējuma piešķiršanai, ir jāatbilst diviem kritērijiem: a) projekta īstenošanas vieta ir sabiedrībai pieejama, publiskā lietošanā esoša, pašvaldībai piederoša vai piekritoša publiska ārtelpa un b) projekts ir saistīts ar apkaimes infrastruktūras uzlabošanu, kam ir konstatējama paliekoša un sabiedriski nozīmīga vērtība.²⁴ Projekta pieteikums ir uzskatāms par derīgu turpmākai izvērtēšanai, ja to veido visi pavaddokumenti: a) aizpildīta un parakstīta projekta veidlapa, b) dokumenti, kas apliecina iesniedzēja vai tā pilnvarotās personas tiesības rīkoties iesniedzēja vārdā, c) projekta skice (norādāmi visu projekta būtisko elementu izmēri, tā izvietojums uz zemesgabala robežu plāna vai izdrukas no www.tipografijas.lv), d) tas ir sagatavots saskaņā ar MK 04.09.2018. noteikumiem Nr.558 "Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība".

Rīgas pilsētas apkaimju attīstības projektu konkursā tika iesniegti 34 projekti no 18 apkaimju biedrībām. Izvērtējot atbilstību nolikumam, iedzīvotāju balsošanai tika nodoti 14 projekti.²⁵

Projektu konkursā iesniegtie iedzīvotāju projekti ir ļoti atšķirīgi pēc to mēroga, veida un arī izmaksu apmēra. Piemēram, viens no priekšlikumiem ir atjaunot publiskā dzeramā ūdens krānu Rīgas centrā (apvienības "Pilsēta cilvēkiem" projekts, aptuvenās izmaksas 2500 eiro). Savukārt Āgenskalna apkaimes biedrība rosina pārbūvēt Āgenskalna tirgus priekšlaukumu, lai tajā izveidotu iedzīvotāju atpūtas zonu. Šī projekta izmaksas ir 100 000.

Parastie iemesli, kādēļ projekti tiek noraidīti: a) iesniegtais projekta izcenojums pārsniedz nolikumā noteiktos vienam projektam paredzētā finansējuma griestus (100 tūkst. eiro); b) projekta īstenošanas vieta nav pašvaldībai piederoša vai piekritoša publiska ārtelpa; c) projekta tālāka virzīšana ir novērtēta kā ilgtermiņā nelietderīga vai bez konstatējamās paliekošās vērtības; d) projekta īstenošana ir novērtēta kā neiespējama.

Projektu vērtēšanu veica biedrības "Rīgas Apkaimju alianse" valdes locekļi, kā arī atbildīgie darbinieki no Rīgas domes Finanšu departamenta, Pilsētas attīstības departamenta un Austrumu, Pārdaugavas un Ziemeļu izpilddirekcijām. Vērtēšanas komisijas vadīšanu Domes pārstāvji uzdeva Rīgas Ziemeļu izpilddirekcijas izpilddirektora vietniekam.

20. Rīgā dzīvo 693 487 iedzīvotāji (PMLP dati, 01.07.2019.).

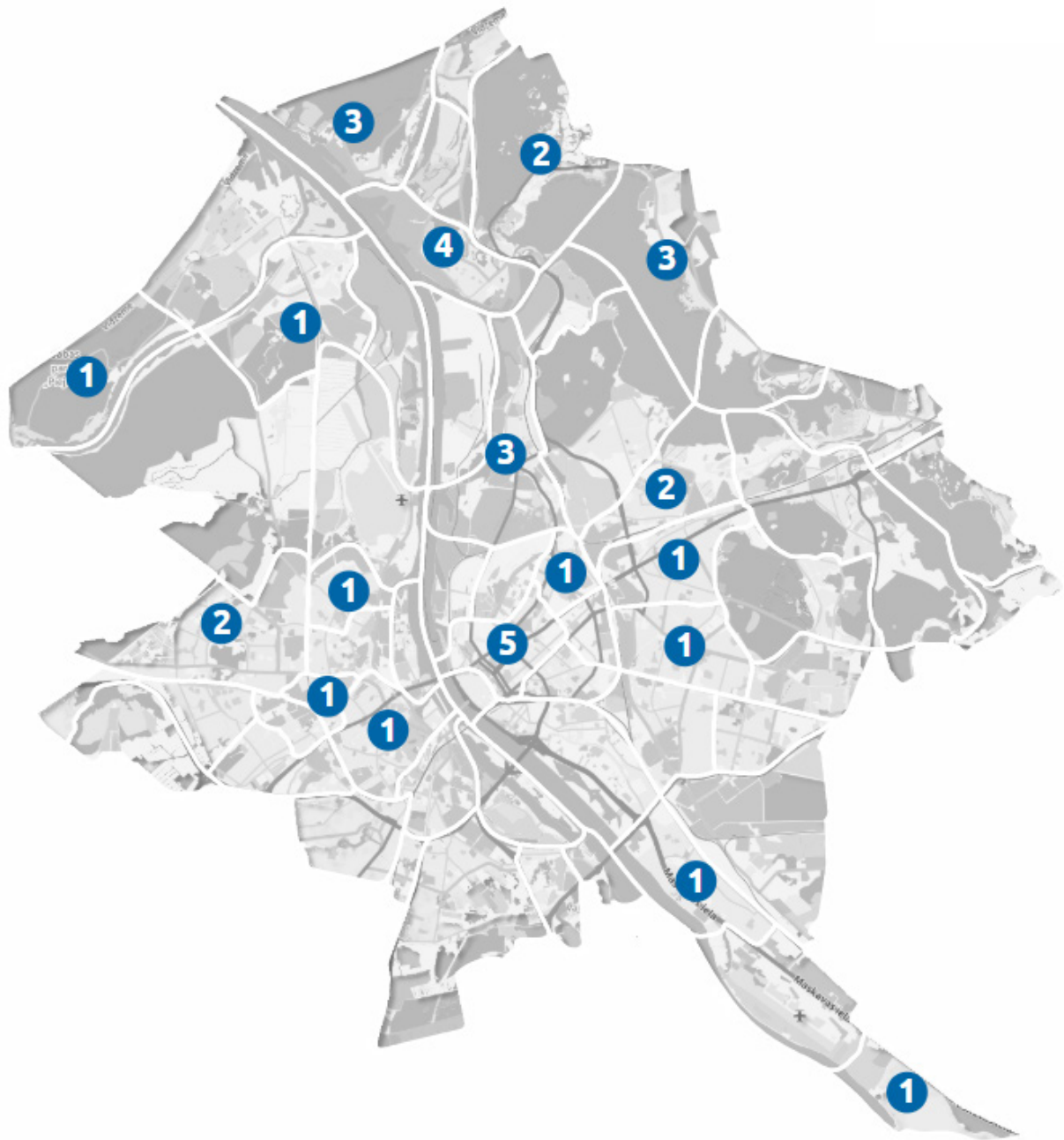
21. Vairākos atkārtotos uzsaukumos, kā arī, veicot padziļinātāku izpēti darbu, domnīcai "PROVIDUS" nav izdevies atrast pašvaldības Latvijā, kas līdz šim būtu izmantojušas sabiedrības līdzņemtas budžetēšanas metodi.

22. Rīgas domes informatīvais portāls. "Izsludināts Rīgas pilsētas apkaimju attīstības projektu konkurss". 2019. gada 6. aprīlis. Pieejams šeit: <https://www.riga.lv/lv/news/izsludinats-rigas-pilsetas-apkaimju-attistibas-projektu-istenosanas-konkurss?16775> (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

23. Turpat.

24. Turpat.

25. Rīdzinieku iesaistes programmas pilsētas attīstībai – līdzdalīgā budžetēšana elektroniskās balsošanas mājaslapā. Pieejams šeit: <https://balso.riga.lv/> (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

Ekrānuņēmums no Rīgas pilsētas apkaimju attīstības projektu konkursa tiešsaistes balsošanas sistēmas; apkaimju iedalījums un projektu sadalījums. Avots: <https://balso.riga.lv/>

Balsošana par projektiem notiek no 2019. gada 19. augusta līdz 2019. gada 19. septembrim gan klātienē (Rīgas domes Apmeklētāju pieņemšanas centros), gan Rīgas domes tiešsaistes mājaslapā. Tiešsaistes platformā ir iespējams nobalsot, autorizēties ar portāla Latvija.lv autentifikāciju, bet klātienē, izmantojot pasi vai ID karti. Pārskata sagatavošanas laikā, divas dienas pirms noslēdzas balsojums, tajā elektroniski bija piedalījušies 7700 cilvēki.²⁶ Pilotprojektā par projektiem balsot var jebkurš Latvijas iedzīvotājs, ja vien rod motivāciju lemt par Rīgas apkaimju attīstības jautājumiem. Projekta iniciatori nākotnē vēlētos ierobežot balsotāju loku ar Rīgā deklarētajiem iedzīvotājiem.

Kā norādīts nolikumā, par projektu īstenošanu ir atbildīgas kompetentās pašvaldības iestādes, proti, pašvaldības attiecīgās nozares departamenti.²⁷

Lai arī pirmais pilotprojekts vēl nav noslēdzies, līdz šim procesā tā ieviesēji ir identificējuši vairākus izaicinājumus, kuru risināšana uzlabotu procesu nākotnē. Tie ir minēti turpmāk.

1. Nolikumā paredzēt iespējami precīzus kritērijus, lai projektu izvērtēšanas posmā mazinātu interpretācijas iespējas, kā projektus novērtēt, kā arī projekta iesniedzējiem būtu skaidri saprotami vērtēšanas kritēriji un lēmumu motīvi.

3. ārvalstu piemērs. Sabiedrības līdzņemta budžetēšana Tartu (Igaunija)

Sabiedrības līdzņemta budžetēšana ir kļuvusi par neatņemamu Tartu pilsētas pašvaldības lēmumu pieņemšanas procesa daļu. Katru gadu Tartu iedzīvotāju lemlēmšanai pašvaldība nodod budžetu 200 tūkst. eiro apmērā. Vienas iedzīvotāju pieteiktās idejas īstenošana nedrīkst pārsniegt 100 tūkst. eiro, līdz ar to gadā tiek atbalstīti vismaz divi projekti. Tartu bija pirmā no Igaunijas pašvaldībām, kas sāka izmantot šo lēmumu pieņemšanas veidu, tās pozitīvā pieredze ir iedvesmojusi vēl vismaz 19 citas pašvaldības Igaunijā.

Idejas var pieteikt jebkurš – iedzīvotāji, biedrības, organizācijas. Iesniegtajām idejām ir jābūt investīciju objektiem, nevis aktivitātēm, pasākumiem. Pašvaldība nodrošina atbalstu ideju izstrādes procesā, bet liela loma ir arī pašiem ideju pieteicējiem – piesaistīt pietiekamu atbalstītāju loku, lai pašvaldība ideju īstenotu.

2019. gadā līdzņemtas budžetēšanas process tiek organizēts šādi: aprīlis ir ideju vākšanas mēnesis; maijā notiek tehniskās konsultācijas par idejām – par to īstenošanas tehnisko, finansiālo pusī un īstenošanai nepieciešamo laiku; jūnijā plašas diskusijas un apspriedes par idejām, kas ir novērtētas kā īstenojamā (projektu pieslīpēšana, līdzīgu projektu apvienošana utt.). No jūlija līdz oktobrim sabiedrība aktīvi tiek iepazīstināta ar balsošanai nodotajām idejām, paši projektu iesniedzēji vāc atbalstu savām idejām, izmantojot gan sociālos plašsaziņas līdzekļus, gan tikšanās. Pašvaldība šajā posmā iesaistās ar atbalstu, lai šādas tikšanās varētu notikt. Balsošana par idejām notiek vienu nedēļu – oktobrī. Balsot drīkst ikviens Tartu deklarētais iedzīvotājs no 16 gadu vecuma un viens balsotājs var atbalstīt ne vairāk kā trīs idejas. Balsošana notiek elektroniski vai arī Tartu pilsētas Informācijas centrā. Iedzīvotāju atbalstītās idejas (parasti kopumā tās ir divas vai trīs atkarībā no projekta izmaksām) īsteno pašvaldība līdz 2020. gada beigām.

Līdzņemtas budžetēšanas ietvaros ir renovētas barjeras gar upi pilsētā, atjaunoti gājēju ceļiņi, vēsturiski nozīmīgai ēkai rekonstruēts jumts, pārveidots skolas pagalms, lai motivētu skolēnus vairāk uzturēties svaigā gaisā un nodarboties ar sportiskām aktivitātēm u. c.

Sīkāka informācija par sabiedrības līdzņemtas budžetēšanas procesu Tartu pašvaldībā ir pieejama pašvaldības mājaslapā <https://www.tartu.ee/en/participative-budgeting#participative-budgeting-in-tartu-2019>

26. Turpat.

27. Rīgas pašvaldības mājaslapa. "Rīgas pilsētas apkaimju attīstības projektu īstenošanas konkursa nolikums". Pieejams šeit: https://pasvaldiba.riga.lv/NR/rdonlyres/CD376CD1-E6D3-4346-B5D2-D246E2A9BFC3/74486/Apkaimju_konkursa_nolikuma_projekts.pdf (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

2. Sniegt atbalstu, konsultācijas projektu iesniedzējiem pieteikumu izstrādes procesā, lai iesniegtās iniciatīvas būtu pietiekami labi izstrādātas, lai mazinātu atteikto projektu skaitu. Piemēram, informēt, kā ir iespējams uzzināt par teritorijām, kas ir pašvaldībai piederošas vai piekrietošas, kā uzzināt par to, vai projektam paredzētajā teritorijā ilgtermiņā varētu tikt plānoti apbūves darbi, kas varētu traucēt projekta ieviešanu. Iespēja tikt ar atbildīgo institūciju pārstāvjiem ļautu uzzināt par parastākajām iesniegto projektu problēmām. Šis posms kopumā izglītotu iedzīvotājus par kritērijiem, kas pašvaldībai ir ņemami vērā, īstenojot dažādus infrastruktūras projektus.
3. Veikt plašāku saziņas kampaņu par iedzīvotāju iesaistīšanās iespējām budžeta lemšanā – gan par iespēju pieteikt idejas, gan balsot. Ņemot vērā, ka būtiska sabiedrības līdzņemtas budžetēšanas loma ir tieši sabiedrības izglītošana par iespējām iesaistīties un ietekmēt procesus, svarīgi ir informēt iedzīvotājus par šādu platformu.

1.3.2. Pašvaldības budžeta plānošanas domnīcas Ķekavas novadā²⁸

Līdzīgi kā citviet Latvijā, Ķekavas novadā pašvaldības budžets ierasti tika apspriests iedzīvotāju sapulcēs pēc tam, kad to bija apstiprinājusi novada dome. Taču 2018. gadā pašvaldība nolēma izmēģināt citu pieeju un iesaistīt iedzīvotājus apspriedēs par to, kādam būtu jābūt pašvaldības budžetam, proti, vēl stadijā, kad iedzīvotāji to var ietekmēt.

Šim nolūkam 2018. gada novembrī pašvaldība sarīkoja sešas budžeta plānošanas domnīcas Mellupos, Baložos, Daugmalē, Valdlaučos, Katlakalnā un Ķekavā, katrā no vietām aicinot piedalīties tuvāko apkaimju iedzīvotājus. Paralēli iedzīvotāji tika aicināti iesūtīt savas idejas arī elektroniski "Google forms" vietnē. Domnīcas ievadā pašvaldība iepazīstināja ar līdz šim paveikto, tostarp ar to, kas bija noticis ar priekšlikumiem, ko iedzīvotāji bija ierosinājuši iedzīvotāju sapulcēs iepriekš. Pašvaldība iepazīstināja ar nākamā gada prioritātēm, galvenajiem projektiem. Tālāk notika saruna starp iedzīvotājiem un pašvaldības pārstāvjiem tematiskajās grupās, kurās piedalījās arī attiecīgās jomas pašvaldības pārstāvji.

Budžeta plānošanas domnīcas bija pirmais mēģinājums iesaistīt iedzīvotājus budžeta veidošanā. Tās notika darbadienu vakaros, pēc darba laika, lai iedzīvotājiem būtu iespēja piedalīties plašākā lokā. Tomēr iedzīvotāju atsaucība nebija

liela, katrā domnīcā piedalījās 10–25 iedzīvotāji, vienā no tām piedalījās vien pieci iedzīvotāji.²⁹ Salīdzinoši daudz plašāk apmeklētas ir iedzīvotāju sapulces, kas parasti notiek pavasarī, kad pašvaldība iepazīstina ar jau apstiprināto budžetu un apspriež plašāku jautājumu loku, bet kur nenotiek sīkāka ideju izstrāde, dalībnieku iesaiste. Tas vedina pašvaldības pārstāvjus secināt, ka iedzīvotāji kopumā nav pieraduši vai nav gatavi nākt ar konstruktīviem priekšlikumiem, jo ierastāk ir atrasties pasīvā, kritiskā pozīcijā.³⁰ Daudz lielāka iedzīvotāju iesaiste budžeta ideju izstrādē bija internetā. Kopumā tika saņemti aptuveni 120 dažādi priekšlikumi, tie tika apkopoti tabulā, kas ir publicēta mājaslapā.³¹ Tajā arī ir norādīts šo priekšlikumu statuss - ieviesti, noraidīti vai procesā, kā arī pievienots īss pašvaldības rīcības skaidrojums.

Jāpiebilst, ka Ķekavas novada pašvaldība ir viena no nedaudzajām pašvaldībām, kas informāciju par pašvaldības budžetiem publicē viegli saprotamā formā – kā infografiku, parādot galvenās budžeta izdevumu pozīcijas, kā arī ieņēmumu avotus.

1.3.3. Pūļa finansējuma vākšanas platforma Cēsīs

Cēsu pašvaldība, lai aktivizētu iedzīvotājus līdzdarboties novada attīstībā, 2017. gadā izveidoja ideju un iniciatīvu platformu "Cēsu projekti". Iedzīvotājiem tajā ir iespēja ierosināt un īstenot savas idejas Cēsu novada attīstībai, ar platformas palīdzību panākot plašāku iedzīvotāju loka atbalstu savai idejai. Iedzīvotāji, veicot nelielu ieguldījuma maksājumu pieteiktās idejas īstenošanai, ne vien pauž tai atbalstu, bet arī palielina iespēju, ka pašvaldība tam piešķirs līdzfinansējumu 50% apmērā. Iedzīvotāju atbalsta un finansējuma vākšana konkursā "Cēsu projekti" notiek kolektīvo ieguldījumu platformā "Projektu banka". Lai saņemtu pašvaldības līdzfinansējumu 50% apmērā (bet ne vairāk kā 1000 eiro), ideju iesniedzējiem pašiem ir jāsavāc puse no idejas īstenošanai nepieciešamajiem līdzekļiem pūļa finansējuma veidā. Par projektu iesniedzēju platformā "Cēsu projekti" var kļūt fiziskas personas (rīcībspējīga personas, kuras ir sasniegušas 18 gadu vecumu), biedrības un kopienas, kā arī uzņēmumi.

Iedzīvotāju iniciatīvu konkurss "Cēsu projekti" notiek sešos posmos: 1) ideju izstrāde; 2) reklamēšana; 3) pūļa finansējuma ieguve; 4) pašvaldības līdzfinansējums ieguve; 5) projekta īstenošana; 6) pārskata iesniegšana. Pirmajā posmā idejas iesniedzējam ir jāizstrādā projekta pieteikums (idejas apraksts, projekta tāme un vizualizācijas) un jāiesniedz platformā. Kad pieteikums ir publicēts platformā, sākas otrais posms, tas ir, saziņa par

28. Ķekavas novadā dzīvo 24 818 (01.01.2019. PMLP dati) iedzīvotāji. Ķekavas novadu veido Baložu pilsēta, Ķekavas pagasts un Daugmales pagasts.

29. Datus intervijā pārskatam minēja pašvaldības darbinieki.

30. Intervija ar Ķekavas novada pašvaldības sabiedrisko attiecību vadītāju Vinetu Vītoliņu un projektu vadītāju Agitu Eizenbergu, 2019. gada augusts.

31. Budžets, tostarp infografika, un budžeta plānošanas domnīcu prezentācijas ir pieejamas pašvaldības mājaslapā <https://www.kekava.lv/pub/index.php?id=1418>.

projektu, lai iegūtu pūļa finansējumu. Otrais un trešais posms var pastāvēt vienlaikus, jo idejas iesniedzējam ir laiks no 14 līdz 90 dienām, lai piesaistītu finansējumu, kas ir norādīts pieprasījumā. "Projektu bankas" noteikumi paredz: ja projekts nav guvis atbalstu un ja nav savākts nepieciešamais pūļa finansējums, viss jau savāktais finansējums tiek atmaksāts ziedotājiem. Cēsu pašvaldība ir noteikusi, ka "līdzfinansējums tiek piešķirts projektam, kurš finansējuma vākšanas kampaņas laikā pierāda, ka projekts ir saistošs ieguldītājiem, taču tiek izmaksāts tikai tiem projektiem, kas savāc visu projektam nepieciešamo finansējumu."³² Projekta īstenošana ir projekta iesniedzēja atbildība.³³

No līdz šim platformā iesniegtajiem sešiem projektiem īstenoti ir trīs: "Disku Golfa parks", "Cēsu Jauniešu diena", "Simtgades karogs Cēsīm". Kā norāda projekta īstenoņi, kopējais platformā "Cēsu projekti" iesniegto projektu skaits ir mazāks, nekā sākotnēji pašvaldība bija paredzējusi. Kā iespējamus iemeslus autori min to, ka, iespējams, ne visi ideju iesniedzēji ir gatavi vai spējīgi gūt arī 50% pūļa līdzfinansējumu, kas būtu nepieciešams, lai saņemtu pašvaldības līdzfinansējumu. Ņemot vērā, ka platforma nav sasniegusi plānoto iedzīvotāju iesaistes aktivitāti, turpmākā projekta pastāvēšana nav skaidra.

1.3.4. Iedzīvotāju balsojums par Sēļu pagasta budžeta izlietojumu Mazsalacas novadā

2019. gada pavasarī Mazsalacas pašvaldība rīkoja iedzīvotāju aptauju, kurā lūdza iedzīvotājiem lemt par to, kur pašvaldībai būtu jāiztērē Sēļu pagastam rezervētie nepilni 13 tūkst. eiro. Vai nauda būtu jāizlieto Sēļu muižas kompleksa atjaunošanai, lai tur varētu rīkot kultūras pasākumus un atvērt izstāžu zāles, kā to bija rosinājuši atsevišķi aktīvisti, vai arī Sēļu pagasta attīstībai. Pašvaldības vadība šos līdzekļus vēlējas ieguldīt pagasta attīstībā. Taču, ņemot vērā kādas aktīvas iedzīvotājas izrādīto iniciatīvu attīstīt muižas kompleksu, pašvaldība lēma šajā

jautājumā konsultēties ar iedzīvotājiem. Pašvaldības komisija saņēma 175 aizpildītas anketas, taču ņēma vērā tikai tās, ko bija aizpildījuši novadā deklarētie iedzīvotāji, kopumā 120 anketas, jo lemjamais jautājums skāra novada budžetu. Tajā vairākums atbalstīja ideju, ka pašvaldība 2019. gadā izmanto 12 947 EUR Sēļu muižas kompleksa tehniskā projekta izstrādei, nevis Sēļu pagasta attīstībai kopumā.

Pašvaldības deputāti anketu apkopojumu izskatīja komitejās un atbalstīja iedzīvotāju vairākuma viedokli, piešķirot finansējumu muižas kompleksa atjaunošanas pasākumiem.

1.3.5. Iedzīvotāju iniciatīvu projekti, vērtēšanā iesaistot iedzīvotājus Kocēnu novadā³⁴

2019. gadā Kocēnu novada rīkotais projektu konkurss iedzīvotāju iniciatīvām bija jau septītais pēc kārtas. Projektu konkurss tiek īstenots ar mērķi atbalstīt sabiedriski nozīmīgas aktivitātes un pasākumus novadā, veicināt iedzīvotāju aktivitāti un dalību aktuālu problēmu risināšanā un dzīves kvalitātes uzlabošanā. Konkursa mērķis ir arī stiprināt sadarbību gan starp iedzīvotājiem un pašvaldību, gan iedzīvotājiem pašiem savā starpā, apvienojoties neformālās grupās. Līdzīgi projektu konkursi notiek daudzviet Latvijas pašvaldībās, taču Kocēnu novada piemērs ir iekļauts šajā pārskatā, jo no ierastās prakses atšķiras ar to, ka iesniegto iniciatīvu vērtēšanā iesaistās paši iedzīvotāji. Iniciatīvu konkursam pieteikties var gan neformālās iedzīvotāju grupas (vismaz pieci vietējie iedzīvotāji), gan nevalstiskās organizācijas, biedrības, nodibinājumi un reliģiskās organizācijas, kas Kocēnu novada administratīvajā teritorijā vēlas īstenot sabiedriski nozīmīgas aktivitātes, sekmēt apkārtējās vides sakārtošanu un uzlabot iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

2019. gadā pašvaldība lēma iedzīvotāju ideju vērtēšanā iesaistīt novada iedzīvotājus un pieteikumus nodeva sabiedriskai lemšanai. Iedzīvotāji varēja balsot par pieteiktajām idejām gan elektroniski, gan klātienē. Projektu konkursā tika iesniegtas 8 idejas. Par tām sabiedrības balsošanā desmit dienās tika nobalsots 316 reizes. Balsošana notika platformā e-formas.lv, kas ļāva no katras IP adreses balsot vienu reizi. No pieteiktajām astoņām idejām zaļā gaisma tika dota četru pieteikumu tālākai izstrādei un izvērtēšanai. Gala lēmumu pieņēma pašvaldības izveidota komisija. Kopējais projektu konkursa budžets bija 3500 eiro, bet projektā pieprasītā finansējuma apmērs nedrīkstēja pārsniegt 700,00 eiro.

2019. gadā šādā veidā iedzīvotāji un pašvaldība atbalstīja iniciatīvu rīkot bērnu un jauniešu mākslas plenēru Caurumkrogā un citas aktivitātes šī tūrisma objekta atdzīvināšanā; iedzīvotāji atbalstīja arī tehnikas iegādi vietējā amatierēātra vajadzībām; pastkastīšu atjaunošanu Dauguļu pagasta

32. Cēsu novada pašvaldības mājaslapa. "Cēsu novada pašvaldības līdzfinansēto iedzīvotāju iniciatīvas projektu konkursa "Cēsu projekti" izstrādes, vērtēšanas un īstenošanas nolikums". Pieejams šeit: http://www.cesis.lv/uploads/files/81_pielikums_Nolikums.docx (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

33. Cēsu novada pašvaldības mājaslapa. "Cēsu projekti". Pieejams šeit: <http://www.cesis.lv/lv/pasvaldiba/sabiedribas-lidzdaliba/platforma--cesu-projekti-> (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

34. Kocēnu novadā dzīvo 6269 iedzīvotāji (01.01.2019. PMLP dati). Kocēnu novadu veido pieci pagasti: Bērzaines, Dikļu, Kocēnu, Vaidavas un Zilākalna pagasts.

35. Sīkāk ar iedzīvotāju iniciatīvu projektu konkursa 2019. gada uzvarētāju iecerēm var iepazīties šeit: <http://www.koceni.lv/dome/attistibas-nodala/iedzivotaju-iniciativu-projektu-konkurss>.

iedzīvotājiem; kā arī vietējo kultūrvēsturisko objektu popularizēšanu.³⁵ Kocēnu novada Attīstības nodaļas vadītāja vietniece A. Šulmeistare-Tupreine iedzīvotāju iesaisti iniciatīvu projektu vērtēšanā komentēja šādi: "Mums bija svarīgi iesaistīt novada iedzīvotājus un redzēt aktīvu darbību, iesaistīšanos novada attīstībā, sakārtošanā. No šīm pieteiktajām idejām un atsaucības balsošanā mēs uzzinājām, kādas ir iedzīvotāju intereses un kas ir aktuāls mūsu novada iedzīvotājiem."³⁶

1.4. Iedzīvotāju iesaistīšana pašvaldības vispārējā darbā

Iepriekš veiktajā "PROVIDUS" pētījumā tika secināts, ka kopumā Latvijā sabiedrība vāji uzrauga pašvaldības, vietējās nevalstiskās organizācijas dažādu sistēmisku iemeslu dēļ reti iesaistās pašvaldības domes vai komiteju sēdēs.³⁷ Vienlaikus arvien biežāk ir redzami piemēri, kur iedzīvotāji kritiskos gadījumos ir gatavi paust savu attieksmi pret pašvaldību, ja tā, viņuprāt, rīkojas nepareizi. Apzinot pašvaldību veiksmīgo pieredzi šajā jomā, ir redzams, ka pašvaldības vispārējā darbā iedzīvotājus iesaista ar dažādu izveidoto institūciju, piemēram, konsultatīvo padomju, senioru padomes, jauniešu domes starpniecību, vai iedibinot regulāras aktivitātes, kuras izmanto informācijas sniegšanai, apspriešanai.

Nemot vērā, ka pašvaldību lielums pēc administratīvi teritoriālās reformas drīzumā ievērojami palielināsies, iedzīvotāju iesaistes jautājuma organizēšana nonāks pašvaldību dienaskārtībā. Jo lielāka pašvaldība, jo pārdomātākai jābūt tās pieejai, kā sasniegt iespējami plašu iedzīvotāju loku.

Rēzeknes novads, kas teritorijas ziņā ir lielākais novads Latvijā, šim mērķim katrā no novada 25 pagastiem ir izveidojis brīvprātīgas iedzīvotāju padomes. Ne visos pagastos tās darbojas vienlīdz aktīvi, taču daudzos gadījumos iedzīvotāji regulāri pulcējas, lai kopā ar pagasta pārvaldnieku risinātu pagastam nozīmīgus jautājumus, meklētu veidus, kā atrisināt sadzīviska rakstura problēmas vai arī nevēlamas sociālās parādības, piemēram, pieaugošo pusaudžu huligānismu u. tml. Tas ļauj novada vadībai vieglāk sasniegt pagasta iedzīvotājus un precīzāk uzzināt viņu vajadzības, meklēt mērķētākus risinājumus.

1.4.1. Iedzīvotāju konsultatīvās padomes Rēzeknes novadā³⁸

Rēzeknes novads pēc teritorijas ir vislielākais novads – to veido 25 pagasti: Audriņu, Bērzgales, Čornajas, Dricānu, Feimaņu, Gaigalavas, Griškānu, Ilzeskalna, Kantinieku, Kaunatas, Lendžu, Lūznavas, Maltas, Mākoņkalna, Nautrēnu, Nagļu, Ozolaines, Ozolmuižas, Pušas, Rikavas, Sakstagala, Silmalas, Stoļerovas, Stružānu, Vērēmu.

Lai novads varētu nodrošināt iespējami lielāku iedzīvotāju iesaisti pašvaldības lēmumu pieņemšanā, Rēzeknes novada pašvaldība lēma katrā novada pagasta teritorijā izveidot iedzīvotāju konsultatīvo padomi. 2017. gadā Valsts kontrole vērtēja Rēzeknes novada pašvaldības administratīvo izdevumu ekonomiskumu un norādīja uz iespējām līdzekļu efektīvākai izlietošanai un ietaupīšanai.³⁹ Novads ņēma vērā minētos ieteikumus un zināmā mērā veica sava novada administratīvo reformu, 25 pagastus apvienojot lielākās pārvaldes formās – četrās pagastu apvienībās⁴⁰ un centralizējot novada grāmatvedību.⁴¹ Neņemot vērā šīs administratīvās izmaiņas, iedzīvotāju konsultatīvās padomes ir saglabātas visos 25 pagastos.

36. Sarakste ar Kocēnu novada Attīstības nodaļas vadītāja vietnieci A. Šulmeistari-Tupreini, 2019. gada jūlijs.

37. Kažoka I., Stafecka L. "Varas līdzsvars un kontrole Latvijas pašvaldībās", 2017. gada februāris. Publikācija ir pieejama šeit: <http://deputatiuzdelnas.lv/assets/upload/userfiles/files/PROVIDUS%20petijums%20par%20pasvaldibam%202017.pdf> (pēdējo reizi skatīts 18.09.2019.).

38. Rēzeknes novadā dzīvo 26 465 iedzīvotāji (01.01.2019. PMLP dati). Rēzeknes novadu veido 25 pagasti, lielākais no tiem - Maltas pagasts ar 2750 iedzīvotājiem, bet mazākais – Pušas pagasts ar 390 iedzīvotājiem.

39. Valsts kontroles veiktās pārbaudes ziņojums "Vai Rēzeknes novada pašvaldības administratīvais resurss tās funkciju īstenošanai tiek izlietots produktīvi un ekonomiski?", Rīga, 2017. Pieejams šeit: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2015/2.4.1.48_2015/Zinojums_Rezekne_14_03.pdf (pēdējo reizi skatīts 23.08.2019.).

40. 2019. gada 1. janvārī ir izveidotas četras Rēzeknes novada pašvaldības iestādes - četras pagastu apvienības: Dricānu pagastu apvienība (Dricānu, Gaigalavas, Nagļu, Ozolmuižas, Rikavas, Stružānu, Sakstagala, Kantinieku pagasts), Kaunatas pagastu apvienība (Čornajas, Griškānu, Kaunatas, Mākoņkalna, Stoļerovas pagasts), Maltas pagastu apvienība (Feimaņu, Lūznavas, Maltas, Ozolaines, Pušas, Silmalas pagasts), Nautrēnu pagastu apvienība (Audriņu, Bērzgales, Ilzeskalna, Lendžu, Nautrēnu, Vērēmu pagasts).

41. Ieviešot Valsts kontroles ieteikumu, Rēzeknes novada pašvaldība ietaupīs 180 000 eiro gadā, Valsts kontroles informācija, 26.06.2019. Pieejama šeit: <http://www.lrvk.gov.lv/ieviesot-valsts-kontroles-ieteikumu-rezeknes-novada-pasvaldiba-ietaupis-ap-180-000-eiro-gada/> (pēdējo reizi skatīts 23.08.2019.).

Konsultatīvo padomju lielums un darbība katrā pagastā atšķiras. Parasti pārstāvji konsultatīvajās padomēs tiek ievēlēti uz četriem gadiem pagasta iedzīvotāju kopsapulcē un pārstāvji tajās darbojas brīvprātīgi. Dažās no konsultatīvajām padomēm ir mērķtiecīgi ievērots princips par iespējami plašu teritoriālu vai arī vecuma grupu pārstāvniecību. Piemēram, Ozolaines pagasta pārvaldes ledzīvotāju konsultatīvā padome tiek veidota tā, lai padomē būtu pārstāvēti visi pagasta ciemi ar vienu vai diviem pārstāvjiem. Līdzīgā veidā savu konsultatīvo padomi ir veidojuši iedzīvotāji arī Nagļu pagastā, kur iedzīvotāji lēma ievērot dažādu vecuma grupu pārstāvniecību, padomes darbā iesaistot ne vien pārstāvjus no ciemiem, bet arī jauniešu un senioru pārstāvjus. Savukārt Maltas pagasta ledzīvotāju konsultatīvajā padomē tik niansēta pārstāvniecība nav iedibināta.

Atšķiras arī konsultatīvo padomju darbības principi. Viena no aktīvākajām iedzīvotāju konsultatīvajām padomēm ir Ozolaines pagastā, jo tā sanāk reizi mēnesī (izņemot vasaras mēnešus). Padomes pārstāvji ir lēmuši, ka padomes darbības galvenais iniciators ir pagasta pārvaldnieks, kuram ir uzticēta sēžu sasaukšana un koordinēšana, kā arī aktīva loma padomes sēdēs, skaidrojot pagasta pārvaldes iespējas, plānus utt. Maltas pagastā iedzīvotāji darbojas neatkarīgi no pagasta pārvaldes pārstāvjiem, paši sasaucot sanāksšanas reizi divos mēnešos vai pēc vajadzības, dažkārt konsultatīvās padomes vārdā sagatavojot rakstveida iesniegumus ar jautājumiem, ieteikumiem vai iebildumiem pārvaldniekam vai pieaicinot pārvaldes pārstāvjus sēdē. Nagļu pagasta iedzīvotāju konsultatīvā padome sanāk aptuveni četras reizes gadā. Visu triju aptaujāto iedzīvotāju konsultatīvo padomju pārstāvji atzina padomes kā labu iesaistes veidu, kā iedzīvotāji var paši risināt dažādas pagasta problēmas vai arī mudināt tās risināt pagastu apvienības vai novadu. Parasti iedzīvotāju konsultatīvajās padomēs tiek apspriests arī attiecīgā novada budžets, bet padomes pārstāvji kopā ar attiecīgās teritorijas pārvaldnieku piedalās kopējā novada budžeta apspriešanā un apstiprināšanā.

1.4.2. Jauniešu dome Aizkraukles novadā⁴²

Vairumā Latvijas pašvaldību darbam ar jauniešiem ir izveidots īpašs amats – jaunatnes lietu speciālists. Dažās no pašvaldībām šo funkciju ir deleģējušas "jauniešu mājām" (Aizputes piemērs ir aprakstīts šajā pārskatā). Biežāk sastopamā jauniešu iesaistes metode pašvaldībās ir jauniešu domes, kas ir pie pašvaldības izveidota struktūrvienība, kuras vadība

un darbība ir uzticēta novada jauniešiem. Aktīvisms un darbības plašums jauniešu domēs ir atšķirīgs. Aizkraukles novada Jauniešu dome darbojas nepilnu gadu⁴² un pieder pie aktīvākajām jauniešu domēm, tādēļ ir iekļauta šajā pārskatā kā piemērs šai iedzīvotāju iesaistes formai.

Aizkraukles Jauniešu dome ir Aizkraukles novada domes izveidota institūcija, lai nodrošinātu jauniešu interešu pārstāvniecību, aizstāvētu jauniešu vajadzības, kā arī piedāvātu pašvaldībai dažādu jautājumu risinājumus un priekšlikumus no jauniešu skata punkta.⁴⁴ Praksē tas nozīmē, ka jaunieši regulāri apmeklē novada domes sēdes, dažkārt arī domes komiteju sēdes. Ja sēdēs tiek skatīti jauniešu intereses skaroši jautājumi, jauniešu domes pārstāvji tiek iesaistīti apspriešanā – izsaka savu viedokli, sniedz paskaidrojumus, izsaka iebildumus. Jauniešu domes pārstāvjiem pirms sēdēm ir pieejami visi sēžu materiāli, tādējādi viņi var detalizēti sekot lēmumu pieņemšanas procesam. Jauniešu domē darbojas aptuveni 40 aktīvie novada jaunieši (13-25 gadi). Jauniešu domei ir iekšējā hierarhija – domes vadītājs un domes padome, kas rīko regulāras sanāksmes, vada domi. Jauniešu dome ir izveidojusi trīs komitejas: sporta un veselības, kultūras un izglītības, kā arī vides komiteju. Jaunieši var pievienoties šīm komitejām, attiecīgi piedaloties šīs jomas pasākumu rīkošanā, sadarbības veidošanā ar pašvaldību, uzņēmējiem, vietējiem iedzīvotājiem. Jauniešu dome sanāk regulāri, vismaz vienu reizi mēnesī (līdzīgi arī jauniešu domes padome). Šī pētījuma sagatavošanas brīdī galvenā jauniešu domes aktualitāte bija izstrādāt Aizkraukles novada jaunatnes stratēģiju no 2020. līdz 2022. gadam. Parasti jauniešu domes sēdēs tiek apspriesti aktuālākie pasākumi, kur ir nepieciešama jauniešu iesaiste, dažādas projektu pieteikumu idejas u. tml. Jauniešu domes vadītājs Vladislavs Judīns atzīst, ka sākotnēji pašvaldības deputāti jauniešu dalību pašvaldības domes un komiteju sēdēs neuztvēra nopietni, taču laika gaitā attieksme un sadarbība ir uzlabojusies, jauniešu viedoklis tiek ņemts vērā pašvaldības domes sēdēs, dažkārt izdodas pašvaldības darbiniekus pārliecināt arī tad, ja jauniešu viedoklis atšķiras, piemēram, par kādu pasākumu rīkošanu.⁴⁵

Otrs nozīmīgs aktivitāšu loks ir saistīts ar brīvprātīgo darbu, par kura veikšanu tiek slēgts brīvprātīgā līgums. Jauniešu domes pārstāvji brīvprātīgi iesaistās pašvaldības darbā, palīdzot veidot publicitātes materiālus (piemēram, filmēt, fotografēt), rīkot, vadīt, arī tulkot dažādus pasākumus, nodrošināt kārtību pasākumos, īpaši lielu atbalstu brīvprātīgie jaunieši nodrošina kultūras pasākumu rīkošanā, palīdzot nodrošināt

42. Aizkraukles novadā dzīvo 8561 iedzīvotājs (01.07.2019. PMLP), novadu veido Aizkraukles pilsēta un Aizkraukles pagasts.

43. Aizkraukles novada Jauniešu dome tika izveidota 2018. gada 25. oktobrī. Šeit ir apskatāmas jauniešu domes galvenās aktualitātes: <http://aizkrauklesjauniesudome.mozello.lv/> (pēdējo reizi skatīts 17.09.2019.).

44. Aizkraukles novada Jauniešu domes nolikums. Apstiprināts 2018. gada 25. oktobrī.

45. Telefonintervija ar Aizkraukles novada Jauniešu domes vadītāju Vladislavu Judīnu 2019. gada 3. septembrī.

pasākumu apskaņošanu, gaismošanu utt.⁴⁶ 2018. gadā Aizkraukles novadā dzīvoja 1087 jaunieši vecumā no 14 līdz 25 gadiem. Brīvprātīgajā darbā ir iesaistījušies aptuveni 56 jaunieši, no tiem 28 jaunieši brīvprātīgi ir nostrādājuši vairāk nekā 50 stundu.⁴⁷

Pašvaldība finansiāli atbalsta jauniešu domes darbu, reizi gadā piešķirot tai papildu finansējumu. Jauniešu vajadzībām dome ir piešķīrusi telpas – Jauniešu studiju Aizkraukles Interesu izglītības centrā. Viens no pašvaldības deputātiem atzīst, ka pašvaldības ieguldījums jauniešu aktivizēšanā padara jauniešus lojālākus, atbildīgākus par apkārtējo vidi, piemēram, ziņojot par sīkā huligānisma gadījumiem, – vienaudžu sabojātu pašvaldības īpašumu.⁴⁸ Vienlaikus Aizkraukles pašvaldības pārstāvis atzīst, ka jauniešu iesaistē liela loma ir pašvaldības jaunatnes lietu speciālistei, kura entuziastiski iesaista jauniešus dažādos pasākumos, palīdz sagatavot projektu pieteikumus. Pašvaldības jaunatnes lietu speciāliste vada vienu no aktīvākajām jauniešu organizācijām novadā – “Yes”.

Jauniešu dome kā jauniešu iesaistes metode tiek izmantota arī citās Latvijas pašvaldībās, piemēram, Cēsīs, Līvānos, Rīgā, Ventspilī, Lielvārdē, Mārupē, Jūrmalā, Viļakā, Daugavpilī, Dobelē, Bauskā u. c.

1.4.3. Senioru padome Kuldīgas novadā⁴⁹

Kopš 2013. gada Kuldīgas novada domē darbojas īpaša konsultatīva institūcija – senioru padome –, kuras mērķis ir apmainīties ar informāciju ar pašvaldību par senioriem svarīgiem jautājumiem, pievērst pašvaldības uzmanību problēmām, kuru risināšanai ir nepieciešama pašvaldības iesaiste vai finansiāls atbalsts.⁵⁰ Senioru padome sanāk reizi mēnesī un tajā darbojas astoņi senioru pārstāvji, kurus padomē ievēl paši seniori uz četrus gadu termiņus.⁵¹ Ikvienam ir iespēja pieteikties kļūt par tās pārstāvi. Senioru padome sadarbojas ar citu novadu organizācijām, kā arī rīko iedzīvotāju pieņemšanas – iespējas tikt ar senioru padomes pārstāvjiem, lai novada iedzīvotāji varētu ziņot par sev svarīgiem jautājumiem. Piemēram, senioru padome rosināja ieviest transporta izdevumu segšanu senioriem, ikvienam Kuldīgas novada pensionāram piešķirot 50 eiro gadā, kas var tikt iztērēti pilsētas transportam. Tāpat senioru padome rosināja dibināt Kuldīgas senioru skolu.

46. Jauniešu domes aktivitātes raksturoja Inga Ramane, Aizkraukles novada domes jaunatnes lietu speciāliste, telefonintervija ar Ingu Ramani notika 2019. gada 8. jūlijā.

47. Mikasenoka Guna. “Izstrādās Aizkraukles novada jaunatnes politikas stratēģiju”, Staburags, 2019. gada 2. jūlijs.

48. Telefonsaruna ar Aizkraukles novada domes deputātu pašvaldības sabiedrisko attiecību speciālistu Arvi Upīti 2019. gada 3. septembrī.

49. Kuldīgā dzīvo 23 383 iedzīvotāji (01.01.2019. PMPL dati), novadu veido 13 pagasti: Ēdoles, Padures, Rendas, Kables, Rumbas, Vārmes, Snēpeles, Pelču, Laidu, Turlavas, Kurmāles, Gudenieku, Īvandes.

50. Kuldīgas novada pašvaldības mājaslapa. “Komitejas un komisijas”. Pieejams šeit: <https://www.kuldiga.lv/pasvaldiba/komitejas-komisijas#kuldigas-novada-domes-senioru-padome> (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

51. Telefonintervija ar Kuldīgas senioru padomes vadītāju Astru Gūtmani 2019. gada 25. jūlijā.

2. IEDZĪVOTĀJU IESPĒJAS ZIŅOT PAR PROBLĒMĀM PAŠVALDĪBAS DARBĀ

Mobilās lietotnes un interaktīvās ziņošanas kartes ir biežāk sastopamie rīki, ko pašvaldības ir izstrādājušas, lai veicinātu iedzīvotāju iesaisti, padarot to iespējami ērtu, lai ziņotu par dažādām problēmām. Dažās pašvaldībās šādu rīku izmantošana nav kļuvusi par iedzīvotāju ieradumu, tos izmanto reti. Taču ir pašvaldības, kuras šāda veida informācijas apmaiņai veiksmīgi izmanto savu mājaslapu, iedzīvotāju vidū tā ir kļuvusi pietiekami populāra, atsevišķu rīku izstrāde nav nepieciešama. Pārskatā ir iekļauts arī viens mēroga ziņā vismazākais iedzīvotāju un pašvaldības saziņas piemērs, ko kā veiksmīgu raksturoja pašvaldības centrālā administrācija. Tas nāk no Rēzeknes novada Audriņu pagasta. Tur iedzīvotāju un pārvaldnieka saziņas mērķiem tiek izmantota platforma "WhatsApp".

2.1.1. Mobilā lietotne "Cēsis 8911"

Tiešai saziņai ar cēsniekiem neatkarīgi no viņu atrašanās vietas Cēsu novada pašvaldība sadarbībā ar SIA "Mobio" izstrādāja mobilo lietotni (aplikāciju) "Cēsis 8911". Platforma ir salīdzinoši vienkārša – tajā ir iespējams veikt trīs galvenās darbības. Pirmkārt, iedzīvotājiem ir iespēja ziņot pašvaldībai par jebkādam problēmām pašvaldības teritorijā un saņemt atbildīgo dienestu atbildi uz savu ziņojumu. Ja iedzīvotāji ir iesnieguši ziņojumu mobilajā lietotnē, saņemtais ziņojums tiek nosūtīts atbildīgajiem dienestiem, kas risina konkrēto problēmu un atbild ziņojuma iesniedzējam, informējot par tās atrisināšanu. Otrkārt, iedzīvotājiem ir iespēja saņemt pašvaldības paziņojumus (piemēram, par satiksmes ierobežojumiem noteiktā laikposmā). Treškārt, pašvaldībai ir iespēja publicēt aptaujas, lai uzzinātu iedzīvotāju viedokli par dažādiem jautājumiem.⁵²

Kā norāda Cēsu novada pašvaldība, lietotne ir vienkārši izmantojama gan iedzīvotājiem, gan pašvaldībai. Lietotni izmanto vairāk nekā 1000 lietotāji, kuri kopumā ir iesnieguši vairāk nekā 500 iesniegumus (2019. gada jūlija dati). Kā norāda pašvaldības pārstāvji, šāda veida mobilā lietotne ļauj

daudz efektīvāk un ērtāk sazināties ar iedzīvotājiem, taču ir svarīgi, lai pašvaldības atbildīgā persona būtu spējīga ātri reaģēt uz saņemtajiem iesniegumiem un novirzīt tos atbildīgajiem dienestiem (piemēram, ja ir saņemts ziņojums par sabojātu luksoforu, reaģēt uz to nedēļu vēlāk būtu par vēlu).

2.1.2. Mobilā lietotne Siguldā

Siguldas novada pašvaldība iedzīvotāju iesaistei izmanto mobilo lietotni, kas iedzīvotājiem ir pieejama no 2017. gada. Lietotnē var ne vien lasīt pašvaldības jaunumus un informāciju par dažādām Siguldas kartes īpašniekiem pieejamām atlaidēm, ko piešķir uzņēmumi, bet arī ziņot pašvaldībai par problēmām vai uzdot jautājumus. Kā apliecināja pašvaldības pārstāve, iespēja ziņot ir lietotnes populārākā sadaļa. Pašvaldība divos gados ar lietotnes starpniecību ir saņēmusi vairāk nekā 420 ierosinājumus, kas galvenokārt skar novada ceļus un ielu infrastruktūru vai nesakoptus īpašumus. Ziņojumi, ko iesniedz lietotāji, ir redzami lietotnē, tāpat kā pašvaldības rīcība ar to, norādot, vai ziņojums ir atrisināts vai atrodas risināšanas procesā, kā arī tiek pievienota pašvaldības atbilde. Citi lietotāji var pievienoties ar savu vērtējumu – atbalstīt vai neatbalstīt jebkuru no ierosinājumiem vai ziņojumiem.

Šī pārskata sagatavošanas brīdī lietotni bija lejupielādējuši aptuveni 6000 iedzīvotāju – katrs trešais Siguldas iedzīvotājs. Lietotni vairāk lieto ekonomiski aktīvie iedzīvotāji vecuma grupā no 18 līdz 34 gadiem (61% mobilās lietotnes lietotāju).⁵³

2.1.3. Interaktīvā karte iedzīvotāju ziņojumiem Jelgavā⁵⁴

Jelgavas iedzīvotājiem ir iespēja tiešaistē ziņot pašvaldībai par dažādu veidu nepilnībām, bojājumiem pilsētvīdē vai cita veida problēmām. To var izdarīt, izmantojot interaktīvo karti, kodolīgi aprakstot problēmu, fiksējot to pilsētas kartē, turklāt ar iespēju pievienot fotoattēlus. Pēc ziņojuma iesūtīšanas kartē tiek parādīts ziņojums,

52. Klātienē intervija ar Cēsu novada pašvaldības sabiedrisko attiecību daļas pārstāvjiem 2019.gada augustā.

53. Minētos datus sniedza Siguldas pašvaldība.

54. Jelgavas pilsētā dzīvo 60 764 iedzīvotāji (01.01.2019. PMLP dati). Ceturtā lielākā pilsēta Latvijā pēc iedzīvotāju skaita, piektā lielākā pilsēta Latvijā pēc teritorijas (60,3 kv. km).

tā statuss (Apstrādē/Jauns/Akceptēts/Izpildīts/Ilgtermiņa), tādējādi lietotājs var redzēt, kas notiek ar pieteikto problēmu.⁵⁵ Kartes darbību uzrauga Jelgavas pašvaldības Operatīvās informācijas centrs, kas apstrādā saņemtos ziņojumus, nododot tos tālāk atbildīgajām pašvaldības iestādēm rīcībai. Karte tika izveidota 2011. gadā, bet laika gaitā ir ievērojami uzlabota. Kopš 2019. gada ziņošana tajā ir iespējama arī par citām tēmām, kas nav saistītas tikai ar komunālajiem jautājumiem, kā tas bija kartes darbība sākumposmā. Laika gaitā pašvaldībā ir izveidota mobilā lietotne "Jelgavas pilsēta", kurā šī interaktīvā karte ir būtiska satura daļa, jo ievērojami atvieglo ziņošanas iespējas, ļaujot to darīt arī no mobilā tālruņa. Mēnesī vidēji tiek saņemti 70–80 ziņojumu. 2018. gadā pašvaldības operatīvās informācijas centrs apstrādāja 663 interaktīvās kartes ziņojumus, tas ir lielākais kartē saņemto ziņojumu skaits astoņos gados, kopš centrs sāka darbu.

Kopumā 2018. gadā pašvaldības operatīvās informācijas centrs saņēma 12 976 ziņojumus. Iedzīvotāju aktivitāte ziņošanā ir ievērojami palielinājusies, proti, izveidojot centru, 2011. gadā tika saņemti 3628 ziņojumi, astoņos gados ziņojumu skaits ir četrkārtšojies.

Interaktīvā karte sniedz arī citas papildiespējas, piemēram, agrīnās apziņošanas servisu, kas iedzīvotājam ļauj laikus īsziņas vai e-pasta veidā saņemt informāciju par savu īpašumu, piemēram, plūdu, ugunsgrēku vai citu civilās aizsardzības notikumu gadījumā. Lai šādu informāciju saņemtu, iedzīvotājiem ir jāpiesaka sava adrese (atļauts pieteikt divas adreses) Jelgavas pašvaldībā. Karte ļauj izsekot pilsētā notiekošajiem ceļu remontdarbiem un satiksmes ierobežojumiem, kā arī plūdu varbūtībai ilgākā laikposmā.⁵⁶

2.1.4. Pašvaldības mājaslapa iedzīvotāju ziņojumiem Iecavas novadā⁵⁷

Iecavas novada mājaslapa ir svarīgs resurss vietējiem iedzīvotājiem. Novadā dzīvo aptuveni 9000 iedzīvotāju un pašvaldības mājaslapai dienā ir aptuveni 400 unikālie lietotāji. Trīs biežāk apmeklētās sadaļas ir pašvaldības ziņas, sludinājumu sadaļa (piemēram, elektriķa, apkopēja, santehniķa, tulka pakalpojumu piedāvājumi) un sadaļa "Pašvaldība atbild", kas šajā pārskatā ir iekļauta kā veiksmīga iedzīvotāju iesaistes forma.⁵⁸

Izmantojot pašvaldības mājaslapas piedāvātās iespējas, Iecavas novada iedzīvotāji var ziņot par problēmām, uzdot jautājumus pašvaldībai un pēc izvēles – publiski vai privāti – saņemt atbildes uz tiem. Sadaļā "Vēstule pašvaldībai" ir pieejama elektroniska ziņošanas veidlapa, kur jautājuma uzdevējam ir jānorāda savs vārds, uzvārds vai juridiskais nosaukums, e-pasta adrese, dzīvesvietas adrese. Pašvaldības sabiedrisko attiecību nodaļas pārstāve, kura sagatavo atbildes uz iedzīvotāju jautājumiem, skaidro, ka e-pasta adrese pašvaldībai dažkārt noder, lai precizētu informāciju par ziņojuma saturu, piemēram, vietu, kur ir fiksēta problēma. Atbildi pašvaldība sniedz arī tad, ja nav norādīta dzīvesvieta. Elektroniskajā veidlapā ir paredzēta iespēja pievienot datnes, jautājuma uzdevējam ir iespēja izvēlēties, vai viņš(-a) atbildi vēlas saņemt mājaslapā vai uz savu e-pastu. Pašvaldība publicē atbildes mājaslapā, neatklājot jautātāja identitāti. Lielākā daļa iedzīvotāju izvēlas saņemt atbildi pa e-pastu, mājaslapā tiek publicēta aptuveni 1/3 daļa atbilžu uz jautājumiem. Atbilde tiek sniegta ne vēlāk kā 15 dienu laikā. Pašvaldība patur tiesības neatbildēt: ja nevar identificēt jautājuma uzdevēju, ja jautājuma saturs ir klaji aizskarošs vai jautājumam pēc būtības nav nepieciešama atbilde. Jautājumu biežums ir mainīgs, pašvaldība saņem līdz pieciem jautājumiem nedēļā, savukārt mājaslapā tiek publicētas aptuveni 100 atbildes. Parasti jautājumi ir saistīti ar pilsētas labiekārtošanas darbiem, sadzīvīskām problēmām.

2.1.5. "WhatsApp" saziņa Rēzeknes novada Audriņu pagastā

Rēzeknes novada Audriņu pagasts, kurā dzīvo aptuveni 1000 iedzīvotāju, ir piemērs, kā mazā teritorijā veiksmīgi darbojas tiešās iedzīvotāju iesaistes veidi. Proti, pagasta pārvaldnieks saziņai ar iedzīvotājiem aktīvi izmanto dažādas tiešās saziņas iespējas – iedzīvotāju sanāksmes, sociālos tīklus, kā arī "WhatsApp" lietotni mobilajos tālruņos, kurā vietējie ieinteresētie iedzīvotāji regulāri sazinās ar pārvaldnieku, ziņo par problēmām, pievienojot fotoattēlus no dažādām teritorijām utt. Pārvaldnieka tālruņa numurs ir plaši pieejams. Šādā veidā iedzīvotāji ir pievērsuši uzmanību izgāztiem atkritumiem pagasta teritorijā, ceļa seguma bojājumiem vai pat skudru pūzņim, kas traucē iedzīvotājus. Audriņu pagasta pārvaldnieks atzīst to kā ērtu saziņas veidu ar iedzīvotājiem, šāda saziņas forma ir izveidojusies neapzināti, taču turpmāk to varētu pārvērst arī par mērķtiecīgu saziņas veidu, izveidojot īpašu "WhatsApp" grupu.

55. Interaktīvā karte ziņošanai ir pieejama šeit: <https://karte.jelgava.lv/reporting>.

56. Apraksts pamatojas uz publiski pieejamo informāciju, interviju un elektronisko saraksti ar Jelgavas pašvaldības pārstāvjiem, kā arī pašvaldības operatīvās informācijas centra apkopoto statistiku.

57. Iecavā dzīvo 9019 iedzīvotāji (01.01.2019. PMLP dati).

58. Apraksts ir sagatavots, izmantojot Iecavas novada pašvaldības gada pārskatu, pašvaldības mājaslapā publicēto informāciju un telefoninterviju ar pašvaldības sabiedrisko attiecību speciālisti 2019. gada augustā. Iecavas pašvaldības mājaslapas sadaļa ir apskatāma šeit: http://iecava.lv/lv/pasvaldiba_atbild/ (pēdējo reizi skatīta 17.09.2019.).

4. ārvalstu piemērs. "#GetTheMayor" iedzīvotāju iesaistes platforma Heidelbergā (Vācija)

"#Get the Mayor" ir tiešsaistes platforma, ar kuras palīdzību pilsētas iedzīvotāji un viesi var iesaistīties pilsētas attīstībā un pievērst pašvaldības administrācijas uzmanību projektiem, kas, iedzīvotāju ieskatā, ir noderīgi un dos labumu pilsētai, vietējai kopienai. Tas var būt priekšlikums par ielas sakārtošanu, iestādes darbību, sociālajiem procesiem utt. Viss, kas iedzīvotājiem ir jādara – jāpiesaka savs projekts/ideja tiešsaistes platformā un jāpanāk, ka to atbalsta vismaz 100 citi pilsētas iedzīvotāji vai viesi. Projekta vai idejas iesniedzējs, piesakot savu projektu, var to atzīmēt pilsētas kartē, pārējie platformas lietotāji var to apskatīt un nobalsot, ja ideju vai projektu atbalsta. Balsošanas reīžu skaits netiek ierobežots – cilvēki var balsot par visiem tiem projektiem, kurus vēlētos redzēt īstenotus vai risinātus. Reizi mēnesī projekta, kas ir saņēmis visvairāk balsu, īstenošanas vietu apciemo pilsētas mērs kopā ar pašvaldības pārstāvjiem, lai to iepazītu tuvāk un saprastu, kā pašvaldība var palīdzēt. Tādā veidā platforma ne vien aktivizē iedzīvotājus līdzdarboties vietējās vides uzlabošanā un kopienas vajadzību risināšanā, bet arī nodrošina vienkāršu un caurredzamu piekļuvi pilsētas administrācijai.

Iedzīvotāju aktivitātes rezultātā Heidelbergas mērs kopā ar pašvaldības pārstāvjiem ir apciemojis daudzas pilsētas apkaimes, lai risinātu jautājumus par bērnu dārza saglabāšanu, imigrantu integrēšanu, bišu stropu izvietojumu pilsētā, ceļa seguma jautājumiem, arī lai ar iedzīvotāju grupu apspriestu pašvaldības birokrātijas mazināšanu utt.

Platforma darbojas vairākus gadus. 2015. gadā, kad to atklāja, pirmajās četrās nedēļās to bija apmeklējuši aptuveni 10% Heidelbergas iedzīvotāju. To pašvaldība panāca ar plašu reklāmas kampaņu. Aptuveni puse platformas lietotāju ir vecumā no 18 līdz 34 gadiem. Tas ir būtisks ieguvums, jo līdz tam šī iedzīvotāju vecuma grupa neizmantoja parastās iedzīvotāju iesaistes iespējas, kādas ir pašvaldībā. Pirmajos četros gados platformā tika pieteikti ap 100 projekti un balsošanā iesaistījušies vairāk nekā 7000 iedzīvotāju.

Avoti:

"#Get the mayor" platforma: <https://holdenoberbuergermeister.de/?lang=EN>

Projekti, kas ir uzvarējuši iedzīvotāju balsojumā, ir aprakstīti mājaslapā <https://holdenoberbuergermeister.de/blog/> (pēdējo reizi skatīts 17.09.2019.).

RAZORFISH Announces world-first future platform for citizen engagement. March 17, 2015. Pieejams šeit: <https://www.accesspr.com.au/news/1362/220/RAZORFISH-ANNOUNCES-WORLD-FIRST-FUTURE-PLATFORM-FOR-CITIZEN-ENGAGEMENT> (pēdējo reizi skatīts 06.09.2019.).

Aprakstā ir izmantota informācija no "#GetTheMayor" "Facebook" mājaslapas.

3. PAŠVALDĪBAS ATBALSTS PILSONISKO PRASMJU VEICINĀŠANAI

Pieredze Latvijā un citviet liecina, ka pašvaldības loma iedzīvotāju aktivizēšanā ir daudz plašāka nekā tiešu iesaistes iespēju radīšana, kas ļauj ātri iegūt atsauksmes. Pašvaldību loma būtiski pieaug, izmantojot plašāku atbalsta pasākumu kopumu, lai ietekmētu sociālos procesus, veicinātu iedzīvotāju pilsoniskās spējas, tostarp spējas piedalīties demokrātiskās apspriedēs, veidot biedrības, īstenot iniciatīvas. Šim atbalsta veidam ir ilgtermiņa ietekme.

Iespaidīgas izmaiņas pēdējos gados ir piedzīvojuši Boloņas pilsēta Itālijā, kas mērķtiecīgi atbalstīja aktivitātes dažādās pilsētas apkaimēs, lai stiprinātu iedzīvotāju vēlmi veidot lokālākas sadarbības kopienas, kas ir vērstas uz attiecīgās teritorijas dzīves kvalitātes uzlabošanu. Boloņas piemērs ir aprakstīts 5. ārvalstu piemērā. Atsevišķas līdžības, tikai daudz mazākā mērogā, var saskatīt arī dažās Latvijas pašvaldībās.

Pārskatā ir iekļauti iedvesmojoši iedzīvotāju iesaistes piemēri, kas ir vērsti uz sociālās izolēšanās riska mazināšanu, kas vairāk skar senioru vecuma grupu. Pašvaldībās ir vērojama pozitīva virzība uz iedzīvotāju savstarpējās sadarbības veicināšanu, lai iedzīvotāji spētu pašsavstarpēji sniegt nepieciešamo atbalstu, mazinot riskus, ka kāda iedzīvotāju grupa saskaras ar problēmām un pakāpeniski tiek izolēta, vēlāk radot lielākus izaicinājumus pašvaldībai risināt jau nopietnākas sociālās problēmas.

3.1. Demokrātisko diskusiju veicināšana

3.1.1. Demokrātijas kafējnīca Kuldīgas novadā

2019. gada 2. augustā rīkotā "Demokrātijas kafējnīca" ir Kuldīgas iedzīvotāju, pašvaldības un nevalstiskā sektora sadarbības rezultātā īstenots pirmais šāda veida pasākums, kas tika rīkots ar mērķi radīt platformu jēgpilnām sarunām starp Kuldīgas iedzīvotājiem, pārvaldes pārstāvjiem un citiem interesentiem. Pasākumā tika izmantots "World Cafe" diskusiju modelis⁵⁹, kas ļauj nelielās grupās strukturēti apspriest dažādas tēmas. Ierodoties pasākumā, tā dalībniekiem bija iespēja pieteikt diskusijai viņus interesējošu tēmu, piemēram, par dabas jautājumiem, cilvēku atbildību, dzīvi mazpilsētā, novadu identitāti un tehnoloģijām. Diskusiju grupas tika veidotas pēc nejaušības principa, lai veicinātu daudzveidīgu viedokļu apmaiņu, kā rezultātā diskusiju gaitā gūtās atziņas ir izmantojamas, gan lai izvērtētu sabiedrības attieksmi pret dažādiem jautājumiem, gan plānojot novada un vietējās kopienas attīstību. Demokrātijas kafējnīca tika rīkota, pie galdiņiem apspriežot dažādas Kuldīgas iedzīvotājiem nozīmīgas tēmas, pie katra galdiņa sēdēja sabiedrībā zināms cilvēks, piemēram, aktrise, rakstnieks, sabiedriskais darbinieks. Vienu no grupām vadīja Kuldīgas novada priekšsēdētāja.⁶⁰

Demokrātijas kafējnīcu finansiāli atbalstīja Kuldīgas novada pašvaldība, papildu finansējumu piesaistot no Sabiedrības integrācijas fonda (lielāka projekta konkursa ietvaros, kur "Demokrātijas kafējnīca"

bija viena no aktivitātēm). Projekta izmaksas bija aptuveni 2000 eiro, bet, kā norāda pasākuma rīkotāji, īstenošanas procesā bija radušies dažādi papildizdevumi, kas sākotnēji nebija paredzēti.

3.1.2. "Ražojums Bodnīca" Brocēnu novadā

Brocēnu novada pašvaldība, sadarbojoties ar biedrību "Saldus un Brocēni Ražojums" izveidoja veikalkafējnīcu tūrisma punktu "Bodnīca", lai veicinātu vietējo mājražotāju iespējas īstenot un popularizēt savu saimniecisko darbību novadā, kā arī, lai radītu vietu, kur jēgpilni un brīvi tikties novada iedzīvotājiem. Pašu bodnīcu, kas atrodas jaunizveidotā Brocēnu tirgus laukumā, apsaimnieko biedrība "Saldus un Brocēni Ražojums", kuriem bezatlīdzības nomā ir nodotas šīs telpas. Būtiski, ka "Bodnīca" darbojas ne tikai ar mērķi īstenot saimniecisko darbību, bet, sadarbojoties ar Brocēnu Kultūras centru, regulāri rīko muzikālos vakarus: kultūras centrs nodrošina pasākuma saturu, bet "Bodnīca" rūpējas par praktisko noformējumu un ēdināšanu. "Bodnīcā" tiek rīkotas arī dažādu veidu meistarklases un nodarbības ikvienam interesentam, tādā veidā veicinot tūrisma Brocēnu novadā un nodrošinot pašas "Bodnīcas" pastāvēšanu. Laika gaitā "Bodnīca" un Brocēnu tirgus laukums ir kļuvuši par vietu, kur iedzīvotāji labprāt uzturas, to izmantot sākusī arī pašvaldība, regulāri rīkojot tikšanās ar iedzīvotājiem. "Ražojums Bodnīca" sadarbība ir piemērs, kā efektīvi un jēgpilni var sadarboties pašvaldība un vietējās kopienas biedrības, pašvaldībai nodrošinot infrastruktūru, bet biedrībai kļūstot par šīs infrastruktūras objekta apsaimniekotāju, veidojot satikšanās vietu vietējiem iedzīvotājiem.

3.1.3. Iedzīvotāju, nevalstisko organizāciju pulcēšanās vieta Kapelleru nams Saldus novadā⁶¹

Saldus "Kapelleru nams" par tikšanās un aktivitāšu vietu kļuva 2010. gadā, kad biedrībai "Ilizanna" uz noteiktu laiku lietošanā tika nodota pamesta ēka Saldus centrā, lai tajā izveidotu telpas radošajām un nevalstiskajām organizācijām, mākslas un kultūras pasākumiem. Kopš 2010. gada biedrība kopā ar aktīvistiem ir veikusi Kapelleru nama atjaunošanu,

59. "World Café" modeli raksturo diskusijas, kur nelielās (parasti četru līdz sešu) cilvēku grupās moderatoru vadībā noteiktā laikposmā grupā tiek apspriesta kāda tēma (iepriekš noteikta vai arī pašu diskusijas dalībnieku izvēlēta). Grupas dalībnieki apspriež izvirzīto diskusijas tēmu, pauž savu viedokli un iesaistās viedokļu apmaiņā ar citiem dalībniekiem. Grupas moderators šo viedokļu apmaiņu konspektē, lai pēc diskusijas(-ām) prezentētu diskusijas kopsavilkumu. Parasti telpā/pasākumā vienlaikus norit vairākas paralēlas diskusijas, kurās dalībnieki piedalās dažādos sastāvos (vienai diskusijai beidzoties, dalībniekiem tiek sniegta iespēja pievienoties citai grupai, kas apspriež noteiktu tēmu).

60. Telefonintervija ar Kuldīgas Demokrātijas kafējnīcas organizatori Maiju Jankovsku 2019. gada augustā.

61. Saldus novadā dzīvo 24 035 iedzīvotāji (01.01.2019. PLMP dati). Novadu veido Saldus pilsēta un 15 pagasti: Ezeres, Jaunauces, Jaunlutriņu, Kursišu, Lutriņu, Nīgrandes, Novadnieku, Pampāļu, Rubas, Saldus, Šķēdes, Vadakstes, Zaņas, Zirņu un Zvārdes pagasts.

padarot telpas pieejamas un izmantojamas dažādu veidu pasākumiem un projektiem. Šādā veidā pašvaldība veicina iedzīvotāju iesaisti vietējās kopienas kultūras dzīvē.⁶²

Centrs laika gaitā ir pierādījis, ka spēj veiksmīgi darboties, pulcināt iedzīvotājus dažādos kultūras pasākumos, citās aktivitātēs, tādēļ pašvaldība tam ir uzticējusi (noslēgts deleģējuma līgums) vairāku uzdevumu pildīšanu kultūras jomā, paredzot tam aptuveni 8500 EUR gadā.⁶³ Ar pašvaldības atbalstu Kapelleru namā tiek rīkotas izglītojošas darbnīcas, mācības, projekti un ar tūrisma saistītas aktivitātes. Kopš 2017. gada "Kapelleru nams"⁶⁴ ir reģistrēts kā biedrība ar plašu darbības mērķu klāstu, tostarp, demokrātiskas sabiedrības un vietējās ekonomiskās izaugsmes un nodarbinātības veicināšana. Līdz ar to pamestībai nolemtā ēka ir glābta, pašvaldībai iegūstot jaunu pulcēšanās vietu, kas veicina vietējās kopienas attīstību un iesaisti, kamēr iedzīvotāji ir ieguvuši telpu, kur īstenot savas un savu biedrību intereses un aktivitātes, veidot sadarbību.

3.1.4. Sabiedrības centrs Alūksnes novadā⁶⁵

Alūksnes novada pašvaldība aktīvi sadarbojas ar vietējām nevalstiskajām organizācijām, vadošā no tām ir Alūksnes NVO atbalsta centrs. Organizācijas ir panākušas, ka Alūksnes novada iedzīvotājiem un biedrībām, interesentu grupām, nodibinājumiem, reliģiskajām organizācijām, arodbiedrībām pašvaldība nodrošina ļoti nozīmīgu atbalstu – kopstrādes vai pulcēšanās vietu – Sabiedrības centru. Pašvaldība iepriekš atbalstīja NVO, piešķirot telpas dažādās pilsētas vietās, Sabiedrības centrs nodrošina, ka organizācijas var pulcēties vienuviet. Centru vada Alūksnes NVO atbalsta centrs un pastāvīgi darbojas septiņas organizācijas.⁶⁶ Uz aktivitātēm Sabiedrības centrā pulcējas vairāk nekā 40 NVO un dažādas sabiedrības grupas. Sabiedrības centrā ir pieejamas atvērtās koplietošanas darba vietas, semināru telpas, pārrunu telpas, virtuve, šīs iespējas sabiedriskā labuma biedrībām, iepriekš piesakoties, ir bez maksas. Telpas pēc cenrāža ir pieejamas arī citiem interesentiem, kas nenodrošina sabiedrisko labumu. Alūksnes novada Sabiedrības

centrs tiek izmantots dažādām vajadzībām, piemēram, nodarbībām bērniem ar intelektuālās attīstības traucējumiem; kopīgai ēst gatavošanai; reliģisko organizāciju sanāksmēm; daudzu biedrību kopsapulcēm; arī galda spēļu spēlēšanai utt. Tas ir kļuvis par nozīmīgu aktīvo iedzīvotāju pulcēšanās centru. Pēc Alūksnes NVO centra vadītājas aprēķiniem, vidējā noslodze ir vidēji 500 cilvēki mēnesī. NVO centrs piesaista papildu finansējumu, lai telpas pakāpeniski renovētu.⁶⁷

Sadarbībā ar pašvaldību reizi gadā Alūksnes NVO centrs rīko iedzīvotāju konferences, kas ir nomainījušas ilggadējo praksi – rīkot iedzīvotāju forumus. NVO centrs šādā veidā meklē jaunus iedzīvotāju iesaistes veidus. Konferences ir tematiskas: 2018. gada konference bija veltīta vides jautājumiem, 2019. gada konferencē diskutēja par cilvēku iesaisti pilsētvides veidošanā. Ja iedzīvotāju forumi bija vairāk vērsti uz priekšlikumu formulēšanu, uz to, ko sagaida no pašvaldības, konferenču mērķis ir veidot sadarbības klimatu starp iedzīvotājiem un pašvaldības darbiniekiem, kuri ikdienā ir tieši saistīti ar konferences tematam veltīto jautājumu risināšanu.

3.1.5. Jauniešu māja Aizputes novadā⁶⁸

2008. gadā vietējie jaunieši, mācoties no pieredzes ārvalstīs, izlēma Aizputē veidot Jauniešu māju. Pašvaldība tiem piešķīra lietošanā telpas pilsētas centrā. Jauniešu mājas mērķis bija veidot vietu, kur jauniešiem tikties, apgūt jaunas prasmes, kā arī jēgpilni pavadīt laiku. Idejas atbalstītāji un aktīvistu uzskatīja, ka šāda platforma jauniešiem vidusskolas un pēcvidusskolas vecumā ir ļoti nepieciešama, lai veicinātu pilsonisko aktīvismu, nodrošinātu iespēju īstenot savas idejas, kā arī sniegt piensumu pašvaldības ikdienas dzīvei. Ņemot vērā visu iesaistīto pušu interesi, kopš 2009. gada jaunatnes politikas īstenošana Aizputes novadā ir uzticēta jauniešu biedrībām: sākotnēji biedrībai "NEXT", bet vēlāk biedrībai "Izgaismo". Jaunatnes jomas uzdevumu deleģēšana pašiem jauniešiem ļāva viņiem novērtēt, ka tādā veidā var rīkoties brīvāk, efektīvāk un arī atbilstošāk pašu jauniešu interesēm.

62. Telefonintervija ar Saldus novada tūrisma konsultanti Kapelleru namā 2019. gada jūlijā.

63. Saldus novada pašvaldības mājaslapa. "Saldus novada domes 2019. gada 28. februāra sēdes protokols Nr. 2". Pieejams šeit: <https://saldus.lv/wp-content/uploads/2019/05/Saldus-novada-domes-2019.-gada-28.-februāra-domes-sēde.pdf> (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

64. "Lursoft". "Kapelleru nams". Pieejams šeit: <https://company.lursoft.lv/kapelleru-nams/40008271465>.

65. Iedzīvotāju skaits Alūksnē ir 15 843 (01.01.2019. PMLP), novadu veido Alūksnes pilsēta un 15 pagasti. Lielākais iedzīvotāju skaits ir Jaunalūksnē (1116 iedzīvotāji), bet mazākais Kalncempju pagastā – 187 iedzīvotāji.

66. Biedrība "Alūksnes nevalstisko organizāciju atbalsta centrs", nodibinājums „Alūksnes un Apes novada fonds”, biedrība "Alūksnes Invalīdu biedrība", biedrība "Alūksnes lauku partnerība", biedrības "Latvijas Neredzīgo biedrība" Alūksnes organizācija, Alūksnes un Apes novada politiski represēto klubs "Sarma", biedrības "Latvijas Astmas un alerģijas biedrība" Alūksnes nodaļa.

67. Alūksnes NVO centra vadītājas I. Zvejnieces sniegtā informācija.

68. Aizputes novadā dzīvo 8644 iedzīvotāji (01.07.2019. PMLP dati), novadu veido Aizputes pilsēta un pieci pagasti: Aizputes, Cīravas, Kalvenes, Kazdangas, Lažas.

Arī 2019. gadā Jauniešu deju māja aktīvi darbojas, turpinot iesākto sadarbību ar pašvaldību: "sekmēt jauniešiem labvēlīgas vides attīstību, attīstīt jauniešiem aktuālās informācijas sistēmu, veicināt jauniešu neformālo izglītību, attīstīt jauniešu starptautisko sadarbību, sekmēt dažādu kultūru un sociālās piederības jauniešu iekļaušanos sabiedrībā un integrācijas procesos utt.)". Laika gaitā Jauniešu māja kļuva par vietu, kur jauniešiem tikties, īstenot savas idejas, piemēram, rīkot gan nacionāla, gan starptautiska mēroga projektus, profesionāli ierakstīt mūziku Jauniešu mājas mūzikas ierakstu studijā⁶⁹, piedalīties izglītojošās lekcijās, nodarbībās un mācībās, piedalīties starpvalstu jauniešu apmaiņās utt.⁷⁰

Aizputes Jauniešu māja ir dibināta 2008. gadā, sadarbojoties Aizputes pilsētas pašvaldībai, biedrībai "NEXT" un nodibinājumam "Sorosa fonds Latvija". Biedrība "NEXT" Aizputē darbojas jau kopš 2006. gada, īstenojot daudzveidīgus projektus ar mērķi stiprināt jauniešu līdzdalību un pilsonisko aktīvismu. Aizpute ir salīdzinoši neliela pilsēta Latvijā, taču aktivitāšu, projektu un dažādu īstenoto iniciatīvu apjoms, kas ir īstenots pilsētā, ir līdzvērtīgs lielāko jauniešu centru/jauniešu māju aktivitātes līmenim. Aizputes pašvaldības pieredzi ar jauniešu iesaisti bieži min citas pašvaldības kā pirmo pilsētu Latvijā, kur biedrība ar pašvaldību ir vienojusies par pašvaldības funkciju deleģējumu. Aizputes piemērs ir pamudinājis aktivizēties jauniešus citos novados. Piemēram, ideju ir aizguvuši jaunieši Ventspilī, kur jau vairākus gadus darbojas līdzīga veida jauniešu māja un kur pašvaldība biedrībai "Ventspils Jauniešu dome" ir deleģējusi darbu ar jauniešiem.

3.1.6. Kaimiņu svētki Cēsīs

Lai aktivizētu vietējās pilsētas kopienas, Cēsu novada pašvaldība kopā ar Cēsu pilsētas iedzīvotājiem rīko kaimiņu svētkus – vietējo apkaimju pasākumus –, kas ar spēlēm, rotaļām, diskusijām un citām aktivitātēm veicina vietējo iedzīvotāju savstarpējo iepazīšanos un sadarbību. Vēlme atjaunot šo iedzīvotāju iesaistes metodi radās Cēsu novada iedzīvotāju forumā, kad dažu interesentu grupa apņēma strādāt, lai ideja pārtaptu īstā aktivitātē. Aktīvistu, kuri rīkoja šos svētkus, skaidroja, ka mērķis bija veicināt cilvēku vēlmi un motivāciju pašiem iesaistīties savas kopienas dzīves uzlabošanā, sarunāties ar saviem kaimiņiem, apkārtnes iedzīvotājiem, uzņemties iniciatīvu, apvienoties ideju īstenošanā.⁷¹

2017. gada vasaras sākumā norisinājās četri kaimiņu svētki dažādās Cēsu pilsētas apkaimēs⁷², trīs no tiem (Bērzaines, L. Paegles ielas, Valmieras ielas) bija iepriekš minētās aktīvistu grupas rīkoti, bet ceturtnie (Saules ielas apkaimē) – pašu apkaimes iedzīvotāju iniciēti⁷³. Šo pasākumu ietvaros pasākuma rīkotāji nodrošināja dažādas aktivitātes, piemēram, kopīgi vārīja zupu, veidoja aplikācijas, spēlēja galda spēles un pat kopīgi klausījās hokeja tiešraidi. Tāpat pasākumiem tika piesaistītas arī vietējās organizācijas un aktīvistu, ar kuriem kopīgi tika rīkotas darbnīcas un informatīvas diskusijas, piemēram, vietējiem iedzīvotājiem tika sniegta iespēja konsultēties ar speciālistiem, lai uzzinātu vairāk par māju siltināšanu, pagalmu labiekārtošanu, atkritumu šķirošanu u. c. jautājumiem. Lai popularizētu pasākumu, šim mērķim tika izmantoti sociālie plašsaziņas līdzekļi, apkaimēs izplatīti pasākuma plakāti papīra formā. 2017. gada Bērzaines apkaimes kaimiņu svētkos piedalījās aptuveni 100 dalībnieki.

Tikai dažas no apkaimēm rīkoja šādu pasākumu arī nākamajā gadā, kad pašvaldība vairs neuzņēma galveno iniciatora lomu. "Saules ielas bērnu un kaimiņu svētki" tika rīkoti arī 2018. un 2019. gadā.⁷⁴ Tāpat arī 2019. gada jūnijā Bērzaines apkaimē tika aizvadīti otrie apkaimes svētki. Citās apkaimēs tradīcija neizveidojās.

69. Ideju mājas mājaslapa. Pieejams šeit: http://idejumaja.lv/?page_id=40; telefonintervija ar Aizputes novada domes Attīstības nodaļas projektu vadītāju Birutu Konrādi 2019. gada jūlijā.

70. Turpat.

71. Klātienē intervija ar Cēsu novada pašvaldības Sabiedrisko attiecību daļas pārstāvjiem 2019. gada augustā.

72. "eDruva". "Kaimiņu svētki – laba tradīcija, kam vajag turpinājumu". Pieejams šeit: <http://edruva.lv/viedokli/kaiminu-svetki-laba-tradicija-kam-vajag-turpinajumu/> (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

73. "Facebook" platforma. "Kaimiņu svētki Cēsīs". Pieejams šeit: <https://www.facebook.com/kaiminusvetki/>.

74. "Facebook" platforma. "Saules ielas bērnu un kaimiņu svētki". Pieejams šeit: <https://www.facebook.com/events/2262873280695610/> (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

5. ārvalstu piemērs. Sadarbības līgumi, Pilsoniskā aktīvisma birojs un Pilsoniskās iztēles birojs Boloņā (Itālija)

2011. gadā trīs Boloņas iedzīvotāji bija izlēmuši pārkrāsot pilsētas parka soliņus, jo to krāsa bija atļupusi, soliņu izmantošana nebija patīkama. Izrādījās, ka tas nemaz nav tik vienkārši, – lai soliņus nokrāsotu, iniciatoriem bija jāiegūst atļaujas no pieciem dažādiem pašvaldības dienestiem. Tas bija lūzuma punkts, kas parādīja, ka pašvaldībai ir ievērojami jāmazina birokrātija, paverot ceļu plašākai iedzīvotāju iesaistei lemt par to, kā tiek pārvaldīta viņu pilsēta.

Pašvaldība izmantoja pārvaldības reformu, kas decentralizēja pilsētas pārvaldi sešos rajonos, katrā no tiem izveidojot apkaimes laboratoriju, kuras uzdevums bija veicināt iedzīvotāju iesaisti apkaimes atjaunošanā, pievilcīgākas vides veidošanā. Boloņas pašvaldība izstrādāja iedzīvotāju iesaistes regulējumu, lai turpmāk tā būtu pēc iespējas vienkāršāka. Šim mērķim tika izveidota arī nepieciešamā infrastruktūra.

Regulējums ieviesa jaunu sadarbības formātu – sadarbības līgumus –, lai veicinātu, ka iedzīvotāji vietējās apkaimēs veido neformālas grupas, biedrības, sadarbojas ar uzņēmumiem un pašvaldības attiecīgās apkaimes pārvaldi un kopā īsteno dažādus projektus saistībā ar apkaimes teritorijas revitalizēšanu, kultūras aktivitāšu rīkošanu un daudzām citām jomām. Pašvaldība kopumā iedzīvotāju projektiem ir paredzējusi 150 tūkst. eiro gadā. Projektu pieteikumus iedzīvotāji iesniedz īpašai institūcijai – Aktīvā pilsoniskuma birojam (The Active Citizenship Office) –, kas kopā ar citiem pašvaldības departamentiem izvērtē tehniskās prasības: kādas ir iespējas tos īstenot, kā arī to, kā tas iederas kopējā pilsētas plānošanā. Ir jānovērtē arī, kāda veida atbalstu projekta īstenošanai vajadzētu no pašvaldības – instrumentus, materiālus, tirgvedības atbalstu, finansējumu, administratīvo atbalstu vai citu. Kolīdz tas ir apzināts, projekts pārtop par sadarbības līgumu, jo pašvaldība kļūst par partneri projekta īstenošanā.

Līdz 2018. gada beigām birojs bija saņēmis vairāk nekā 480 sadarbības līgumus. Lai iedzīvotājiem būtu vieglāk izveidot šādus sadarbības līgumus, tam ir paredzēta īpaša mājaslapa, kurā ir pieejami norādījumi, prasības utt. Viens no šādiem sadarbības līgumu piemēriem ir "priekšmetu bibliotēka": iedzīvotājiem ir iespēja dalīties priekšmetos, inventārā, kuru paši reti izmanto, bet kas īslaicīgi varētu noderēt citiem, piemēram, matračī, urbjī, specifiska sadzīves tehnika utt. Pilsēta nodrošināja telpas.

Papildus jau minētajai infrastruktūrai katrā no sešām pilsētas administratīvajām pārvaldēm darbojas iedzīvotāju iesaistes veicināšanas laboratorija, kas ir daļa Pilsoniskās iztēles biroja (The Office of Civic Imagination). Katru no apkaimes laboratorijām vada līderis, kura uzdevums ir ļoti labi pazīt vietējo teritoriju, iedzīvotājus, apzināt viņu vajadzības, tādēļ līderis piedalās vairumā apkaimes notikumu, pievienojas vietās, kur apkaimes iedzīvotāji mēdz biežāk pulcēties, uztur saikni ar viņiem. Šīs laboratorijas darbojas kā inovāciju un sadarbības mezgli (tādēļ nosaukumā ir lietots vārds "iztēle"), kur pašvaldības darbinieki satiekas ar iedzīvotājiem un kopīgi rada dažādas iniciatīvas. Apkaimju līderi arī palīdz veicināt iedzīvotāju iesaistīšanos sabiedrības līdzlēmētā budžetēšanā, ko Boloņas pašvaldība ieviesusi pirms dažiem gadiem, panākot lielu balsošanas aktivitāti, piemēram, 2017. gadā balsošanā par pieteiktajām idejām piedalījās ap 14 000 iedzīvotāju.

2018. gadā Boloņa saņēma "Engaged Cities" balvu par veiksmīgāko pašvaldības īstenoto stratēģiju iedzīvotāju iesaistīšanā vietējo problēmu risināšanā. Balvas pretendenti parasti ir pilsētas ar vairāk nekā 30 tūkstošiem iedzīvotāju. un pārstāv Eiropu, Ziemeļameriku un Dienvidameriku. Balvas ieguvējus nosaka īpaša komisija, vērtējot pašvaldības izvēlētas stratēģijas ietekmi, rezultātus un daudzus citus parametrus. Pārskatā iekļautais apraksts par iedzīvotāju iesaistes pasākumiem pamatojas uz Boloņas gadījuma analīzi, (<https://citiesofservice.org/resource/co-creating-urban-commons-bologna-italy/>) ko ir izstrādājuši minētās balvas turētāji – "Engaged Cities" –, kā arī uz citu publiski pieejamo informāciju par iedzīvotāju iesaistes praksi Boloņas pašvaldībā.

3.2. Pilsonisko prasmju attīstīšana un sociālā iekļaušana

3.2.1. Brīvprātīgo kustība Gulbenes novadā

Gulbenes novadā gandrīz desmit gadus veiksmīgi darbojas brīvprātīgo kustība – tajā gadā iesaistās vidēji 60–70 dažādu vecumu brīvprātīgie. Lai arī brīvprātīgo iesaiste notiek arī citās Latvijas pašvaldībās, Gulbenes novadā to var saukt par brīvprātīgā darba sistēmu, jo pašvaldība sadarbībā ar aktīvākajām NVO gadu gaitā mērķtiecīgi ir izmantojusi pieejamo projektu finansējumu, lai pakāpeniski attīstītu un pilnveidotu šo sistēmu, uzrunājot arvien jaunas sabiedrības grupas, izveidojot skaidru brīvprātīgo piesaistīšanas kārtību, paredzot motivēšanas aktivitātes un ieguldījuma novērtējumu, kā arī sagatavojot iestādes, kuras izmanto brīvprātīgo darbu, lai sadarbība būtu veiksmīga.

Brīvprātīgie var iesaistīties pašvaldības darbā gan atsevišķu darbu veikšanai, gan noslēdzot līgumu ar pašvaldību par ilgtermiņa brīvprātīgo darbu. Pēc nostrādātām 60 stundām brīvprātīgais saņem sertifikātu, kurā ir iekļauta informācija par nostrādātā darba ilgumu, veicamajiem darbiem, gūtajām zināšanām, kompetenci un īss brīvprātīgā raksturojums. Katru gadu pavasarī pašvaldība apkopo informāciju no pašvaldības iestādēm par to, kāda veida brīvprātīgais atbalsts tām ir nepieciešams, kādi ir konkrētie veicamie darbi un kurš iestādē atbild par brīvprātīgā darba organizēšanu. Pēc tam, kad vajadzības ir apkopotas, pašvaldība izsludina atklātu pieteikšanos. Parasti katru gadu maija sākumā pašvaldība rīko iepazīšanās pasākumu ar visiem brīvprātīgajiem, kuri ir atsaukušies aicinājumam. Pasākuma laikā brīvprātīgie piesakās uz konkrētām aktivitātēm, ko ir iesniegušas pašvaldības iestādes. Ar ilgtermiņa brīvprātīgā darba veicējiem tiek slēgta vienošanās. Aktīvākais brīvprātīgo darbs norit vasaras periodā, kad atbalsts ir nepieciešamas pilsētvides sakopšanā, dekorēšanā, svētku rīkošanā u. c.

Brīvprātīgo motivēšanai ar pašvaldības atbalstu tiek rīkoti arī motivēšanas un saliedēšanas pasākumi, piemēram, kopīgs Dabas koncertzāles apmeklējums, brauciens uz sarunu festivālu "Lampa". Novērtējot ieguldījumu, pašvaldība katru gadu rudenī rīko pateicības pasākumu, izsakot atzinību aktīvākajiem brīvprātīgajiem.

Brīvprātīgo darba attīstīšana notiek gan ar pašvaldības, gan arī ar regulāri šim mērķim piesaistītu projektu finansējumu, kas ļauj pašvaldības pārstāvjiem mērķtiecīgāk attīstīt brīvprātīgo kustību, piemēram, panākot, ka ir līdzsvarojušies

attiecība starp jauniešiem un senioriem kā brīvprātīgajiem. Tāpat projektu atbalsts ir devis iespēju stiprināt iestādes, kas izmanto brīvprātīgo darbu, lai tās labāk sagatavotos brīvprātīgo iesaistīšanai, spētu precīzāk formulēt savas vajadzības, veidot sadarbību ar brīvprātīgajiem.

Brīvprātīgos katru gadu piesaista vairākas pašvaldības iestādes: jauniešu centrs "Bāze" (piesaista gan vietējos, gan ārzemju brīvprātīgos jauniešus), Gulbenes sākumskola, Gulbenes pirmsskolas izglītības iestādes, Tirzas pamatskola, Gulbīšu pamatskola, Gulbenes novada bibliotēka (uzņemot arī brīvprātīgos seniorus no ārzemēm), Litenes pamatskola, Gulbenes novada pašvaldība, Gulbenes mākslas skola, Gulbenes vēstures un mākslas muzejs, brīvprātīgie darbojas arī tuvējos pagastos, kā arī vairākās vietējās biedrībās. Kā intervijā atzīst biedrības "Dēms" vadītāja un arī Gulbenes novada pašvaldības darbiniece Anita Birzniece, pēdējos gados ir izdevies lauzt stereotipu, ka brīvprātīgo darbs attiecas tikai uz jauniešiem, jo arvien aktīvāk kustībā iesaistās arī vecāka gadagājuma cilvēki. Piemēram, seniori iesaistās Latvijas Sarkanā Krusta Gulbenes komitejā, palīdzot sakārtot saziemo apģērbu, izdalot zupu trūcīgajiem, vai līdzdarbojas izstādes iekārtošanā Gulbenes novada vēstures un mākslas muzejā, iesaistās Gulbenes baznīcu iekštelpu un apkārtnes sakopšanā, kā arī pavada laiku ar sociālās aprūpes centra "Dzērves" iemītniekiem, dodas uz sākumskolām vai bērnudārziem, lai kopā gatavotu ēst, vadītu nodarbības, palīdzētu sakopt teritoriju.⁷⁵

Pēdējos divus gadus pēc novada brīvprātīgo iniciatīvas ir izveidota kustība "Selfijs ar senioru", kur, iepriekš noskaidrojot novada veco ļaužu namu iemītnieku vēlmes, aptuveni 16 seniori katru mēnesi apmeklē veco ļaužu namus, lai aprunātos ar saviem vienaudžiem, kopā saistoši pavadītu laiku, spēlētu galda spēles utt.

Brīvprātīgā darba organizatori min vairākus ieguvumus pašvaldībai. Pirmkārt, lai arī pašvaldība nav aplēsusi konkrētu summu, ko tā ietaupa, iesaistot brīvprātīgos dažādās aktivitātēs, taču tās pārstāve atzīst, ka tas ir ievērojams atbalsts pašvaldības jaunatnes lietu speciālistam, pilsētas apzaļumotājiem un citiem speciālistiem, atvieglojot viņu darbu. Otrkārt, iesaistoties iedzīvotāji labāk iepazīst pašvaldības darbu, uzzina, ar ko nodarbojas pašvaldības darbinieki, cik lielas pūles jāiegulda dažādu svētku rīkošanā utt. Treškārt, iesaistoties cilvēki kļūst lojālāki vietējai kopienai un pašvaldībai. Ceturtkārt, pieaug atbildība pret apkārtni, apziņa, ka iedzīvotāju pašu rokās ir daudz iespēju, kā uzlabot dzīvi pašvaldībā. Piektkārt, brīvprātīgo kustība mazina atsevišķu sociālo grupu izolētību.

Pašvaldībai ir izdevies nostiprināt brīvprātīgo kustību, veiksmīgi izmantojot pieejamo projektu finansējumu un izveidojot ciešu sadarbību ar vietējām NVO. Pašvaldības pārstāve, kura

75. Intervija ar Anitu Birzniece, Gulbenes novada pašvaldības pārstāvi, biedrības "Dēms" vadītāju, 2019. gada jūlijā.

vienlaikus arī darbojas vienā no aktīvākajām šīs jomas NVO, atzīst, ka projektu ieguvums ir ne vien finansiālās iespējas, bet tiem ir arī mobilizējoša loma, jo projektu pieteikumu prasība ir norādīt precīzus sasniedzamos mērķus noteiktā laika ietvarā, kā arī īstenot dažādas aktivitātes, kas ir virzītas uz mērķu sasniegšanu.⁷⁶ Projektiem līdzfinansējumu piešķir arī novada pašvaldība, tāpat pašvaldība katru gadu piešķir finansējumu brīvprātīgā darba koordinēšanai, kas nav saistīts ar projektu aktivitātēm. Brīvprātīgā darba sistēmas izveidošanai pašvaldība kopā ar aktīvākajām vietējām NVO ir izmantojusi "ERASMUS+" programmu (gan jauniešu apakšprogrammas, gan pieaugušo izglītības apakšprogrammas), Sabiedrības integrācijas fonda atbalstu un citus avotus. Projektu finansējuma piesaistē pieteikumus sagatavo gan vietējās nevalstiskās organizācijas, gan pašvaldības iestādes.

3.2.2. Koprades telpa "SKOLA6" Cēsīs

Lai veicinātu iedzīvotāju palikšanu mazpilsētā, sniedzot platformu saimnieciskās darbības veikšanai, un lai atjaunoto pilsētas centra ēku, Cēsu novada pašvaldība, sadarbojoties ar vietējiem aktīvistiem, radīja koprades telpu "SKOLA6", kas nu ir kļuvusi par radošo industriju pārstāvju koprades māju.

Atbrīvojoties salīdzinoši lielai ēkai pilsētas centrā, Cēsu novada pašvaldība nolēma atrisināt uzreiz divas problēmas ar vienu lēmumu: kā apdzīvot tukšu ēku pilsētas centrā un kā nodrošināt koprades telpas Cēsīs. Sākotnēji, lai izvērtētu reālo pieprasījumu šāda veida platformai, ikvienam interesentam tika dotas divas nedēļas, lai izmēģinātu telpas. Divu nedēļu posmam noslēdzoties, bija izveidojusies desmit domubiedru grupa, kas pauda vēlmi uzsākt/turpināt savu saimniecisko un/vai radošo darbību šajās telpās. Sākotnēji ēkas pārraudzību un vadību veica pašvaldība, bet jau dažus mēnešus vēlāk tika izsludināta pieteikšanās kopstrādes telpu vadītāja amatam. Kopš 2016. gada aprīļa telpas ir atklātas un padarītas pieejamas ikvienam interesentam.

Laika gaitā aktīvistu apvienojās biedrībā, kurai pašvaldība deleģēja koprades telpas apsaimniekošanu. Kopš 2018. gada (turpinot sadarbību arī 2019. gadā) deleģējuma līgums⁷⁷ ir noslēgts ar nodibinājumu "Koprades māja Skola6" un Cēsu novada pašvaldību, lai "uzturētu vietu dažādu

radošo, kultūras un digitālo industriju pārstāvju apvienošanai, lai veicinātu jaunrades un izglītojošu procesu industriju jomas Cēsu novadā, iedzīvotāju radošuma attīstību ar dažādu neformālās izglītības procesu starpniecību, iedzīvotāju līderības prasmju attīstību, radošuma un uzņēmējdarbības spēju attīstību." Līgumā ir iekļauti konkrēti kritēriji un aktivitāšu skaits, kas ir īstenojams vienā gadā. Gadā (2019) biedrībai tiek piešķirti 25,5 tūkstoši eiro, taču, lai gūtu papildienākumus kopstrādes telpu darbības nodrošināšanai, biedrība tās vadītāja personā var īstenot dažādus pasākumus un aktivitātes, kā arī piesaistīt dažādus fondus un ārvalstu finanšu instrumentus. Šī pārskata rakstīšanas brīdī, saskaņā ar pašvaldības pārstāvju pausto, koprades telpas tiek izmantotas to maksimālajā kapacitātē.

3.2.3. Pašvaldības iestāžu zibakcijas Smiltenes novadā⁷⁸

Smiltenes novada dome vai tās struktūrvienības ar zināmu regularitāti rīko dažādas zibakcijas, kuru galvenais mērķis nav īpaši ierasts Latvijas pašvaldībās, proti, saliedēt novada iedzīvotājus un stiprināt viņu piederības sajūtu novadam, novada vērtībām, izglītot par kādu jautājumu vai rosināt mainīt paradumus. Piemēram, pašvaldība ir rīkojusi zibakcijas, kurās tika svinēta Latvijas simtgade, veicināta iedzīvotāju pārvietošanās ar velosipēdiem, pamudinājums vairāk lasīt grāmatas vai ziemas periodā būvēt pilsētā sniegavīrus, daloties fotoattēlos sociālajos tīklos. Papildus šim mērķim pašvaldība rīko dažādus konkursus iedzīvotājiem, piemēram, par sakoptāko sētu vai labāko Ziemassvētku noskaņas radīšanu pilsētā. Pašvaldības pārstāve atzīst, ka iedzīvotāji ir atsaucīgi šādām zibakcijām un iesaistās tajās. Piemēram, 2018. gada ziemā sniegavīru celšanas laikā pašvaldība saņēma ap 100 fotoattēliem, kur iedzīvotāji bija atsaukušies aicinājumam uzbūvēt savu sniegavīru.⁷⁹

3.2.4. Sociālā iekļaušana ar pieaugušo neformālās izglītības programmas starpniecību Gulbenes novadā⁸⁰

Gulbenes novadam ir salīdzinoši unikāla pieredze, īstenojot dažādus iedzīvotājus iekļaujošus pasākumus, turklāt, izmantojot paša novada cilvēkresursus. Viens no tādiem ir pieaugušo

76. Turpat.

77. Cēsu novada pašvaldības mājaslapa. "Deleģēšanas līgums" (starp Cēsu novada pašvaldības domi un nodibinājumu "Koprades māja SKOLA6". Pieejams šeit: http://www.cesis.lv/uploads/files/Delegesanas_ligums_Skola6_2019.pdf; klātienē intervija ar Cēsu novada pašvaldības Sabiedrisko attiecību daļas pārstāvjiem 2019. gada augustā.

78. Iedzīvotāju skaits novadā: 12 718 iedzīvotāji (PMLP dati, 01.01.2019.). Novada teritoriju veido Smiltene un astoņi pagasti: Smiltenes, Blomes, Brantu, Launkalnes, Variņu, Palsmanes, Grundzāles un Bilskas.

79. Smiltenes novada sabiedrisko attiecību speciālistes sniegtā informācija pārskata vajadzībām.

80. Gulbenes novadā dzīvo 21 541 iedzīvotājs (PMLP dati, 01.01.2019.). Gulbenes novadu veido: Gulbene un 13 pagasti: Beļavas, Daukstu, Druvienas, Galgauskas, Jaungulbenes, Lejasciema, Litenes, Lizuma, Ligo, Rankas, Stāmerienas, Stradu, Tirzas.

neformālās izglītības programma, ko Gulbenes novada pašvaldība īsteno kopš 2012. gada. Programma ļauj iedzīvotājiem tuvu savai dzīvesvietai iegūt papild zināšanas, prasmes, ko tālāk izmantot vai nu pašnodarbinātībai vai savu interešu un vaļasprieku attīstīšanai. Pašvaldība šādā veidā vēlas arī aktivizēt cilvēkus, kuriem ir dažādas amata prasmes, taču kaut kādu iemeslu dēļ šie cilvēki nav atraduši darbu vai ir apzinājušies savas kā pašnodarbinātā iespējas. Tās var būt zināšanas par uzņēmējdarbības vai mārketinga pamatiem, valodu zināšanas vai arī dažādas izglītojošas mācības, kuru mērķis ir vairāk saistīts ar sociālās izolētības mazināšanu, pašapziņas stiprināšanu utt. Vienlaikus tā ir iespēja stiprināt vietējās kopienas. Izvērtējot iedzīvotāju vajadzības, pašvaldība katru gadu izvirza programmas prioritārās jomas, laika gaitā kā galvenās ir izkristalizējušās šīs: iespēja pilnveidot savas zināšanas pašnodarbinātības veicināšanai un sociālās izolētības mazināšana. Pieaugušo neformālās izglītības programma ir viens no Gulbenes novada Mūžizglītības koncepta virzieniem.

Kā notiek neformālā pieaugušo izglītošanās? Pašvaldība rīko konkursu, kurā ar mācību programmām var pieteikties biedrības un iestādes, kas darbojas Gulbenes novadā. Mācību programmām ir jābūt novatoriskām, vērstām uz uzņēmējprātības un pašnodarbinātības veicināšanu un lauku teritorijās dzīvojošo sociālās izolētības mazināšanu. Pašvaldība atbalsta programmas līdz 700 EUR apmērā (lektoru atalgojums un papildizdevumi), piešķirtais finansējums netiek pārskaitīts mācību rīkotājam, bet pašvaldība pati veic rēķinu samaksu piešķirtā finansējuma apmērā. Programmas vērtē pašvaldības izveidota komisija pēc noteiktiem kritērijiem. Mācības notiek katru gadu no janvāra līdz jūnijam. Mācību dalībniekiem ir jāveic neliels līdzmaksājums, lai motivētu piedalīties visās nodarbībās, kā arī lai uzsvērtu dalībnieka paša ieguldījuma nozīmīgumu nodarbībās saņemto zināšanu un prasmju turpmākai izmantošanai.

2019. gadā kopumā tika īstenotas 12 mācību programmas ar kopējo pašvaldības līdzfinansējumu 7021,50 eiro. Programmas ietvaros iedzīvotāji Gulbenē varēja pilnveidot prasmes floristikā, dāvanu iesaiņošanā, vides objektu veidošanā, iegūstot arī pamatzināšanas mārketingā attiecīgajā jomā. Rankas pagastā varēja apgūt uzņēmējdarbības pamatus, Druvienā mācīties goda tērpu darināšanas pamatus, Lizuma pagastā apgērbu šūšanas pamatus utt. Atsevišķos gadījumos šādu mācību mērķis ir saistīts ne tik daudz ar konkrēta aroda prasmēm, bet vairāk ar pašapziņas stiprināšanu, sociālo iekļaušanu, tādēļ tiek atbalstītas arī šķietami vienkāršākas mācību programmas pagastos, kur sociālā atstumtība ir izteiktāka.

Programma darbojas nepilnus desmit gadus, pieteikumu skaits mācību veikšanai ir audzis, radot lielāku konkurenci pašvaldības atbalsta iegūšanā, tas uzlabo arī programmu kvalitāti. Pēc katras programmas tās dalībnieki novērtē programmas saturu, kā arī var norādīt, kādas zināšanas vēlētos papildināt nākotnē. Tas palīdz pašvaldībai plānot nākamā gada programmu.

3.2.5. Senioru skola Kuldīgas novadā

Kuldīgas senioru skola ir neformālās izglītības platforma, kas ir paredzēta pirmspensijas un pensijas vecuma cilvēkiem, lai ne vien palīdzētu apgūt jaunas prasmes, bet arī palīdzētu iekļauties sabiedriskajā dzīvē, mazināt sociālās atstumtības risku. Atšķirībā no Kuldīgas Senioru padomes, kas pilda padomdevēja un senioru pārstāvniecības lomu Kuldīgas pašvaldībā, Senioru skola darbojas līdzīgi kā neformālās izglītības programma vecākā gadagājuma cilvēkiem: tās dalībnieki tiek vairākas reizes nedēļā, lai piedalītos lekcijās, radošajās nodarbībās un fiziskajās aktivitātēs. Dibināta 2019. gada 9. janvārī, Kuldīgas senioru skola ir salīdzinoši jauna, taču nu jau tā regulāri iesaista teju 200 seniorus no Kuldīgas novada (gan no pilsētas, gan no novada pagastiem). Lielās intereses dēļ skolā ir izveidotas vairākas interešu grupas un nodarbības tiek rīkotas vairākas reizes nedēļā. Senioru skolas programmai ir trīs galvenie darbības virzieni: tā organizē fiziskās aktivitātes (piemēram, peldbaseina apmeklējumus, pastaigas, ekskursijas); radošās nodarbības (piemēram, šūšanu, filcēšanu); veic izglītojošu darbu (lekcijas par dažādām senioriem aktuālām tēmām). Kā norāda Kuldīgas Senioru skolas vadītāja Ruta Orlova, mācības tiek rīkotas tā, lai to saturs būtu noderīgs tieši pašiem studentiem (senioru skolas dalībnieki sevi sauc par studentiem). Piemēram, pēc datormācību nodarbībām teju puse studentu bija izveidojuši savas e-pasta adreses, kā arī nu jau visi studenti ikdienā izmanto mobilos tālruņus. Senioru skola veicina senioru iekļaušanos sabiedriskajā dzīvē un palīdz veiksmīgāk pielāgoties mainīgajai ikdienai.

Senioru skola primāri darbojas ar pašvaldības līdzfinansējumu un finansējumu no dažādiem projektu konkursiem. Šobrīd starp biedrību "Kuldīgas Senioru skola" un pašvaldību ir noslēgts sadarbības līgums un tajā ir paredzēts, ka pašvaldība finansiāli atbalsta dažādas senioru skolas aktivitātes, piemēram, sedzot autobusa izdevumus ekskursijās vai nodrošinot iespēju izmantot Kuldīgas peldbaseinu. Tāpat Senioru skola ir noslēgusi sadarbības līgumu ar Kuldīgas Galveno bibliotēku, kas nodrošina telpas un tehniku (datorus, projektorus, apskaņošanu utt.) senioru tikšanās reizēm. Sadarbības līguma ietvaros Kuldīgas Tehnoloģiju un tūrisma tehnikums nodrošina senioru skolu ar lektoriem dažādām nodarbībām un lekcijām.⁸¹

81. Reģionālā 21 attīstības centru apvienība RACA. "Kuldīgas novada pašvaldība un Kuldīgas Senioru skola paraksta sadarbības līgumu". Pieejams šeit: <http://raca.lv/kuldigas-novada-pasvaldiba-un-kuldigas-senioru-skola-paraksta-sadarbibas-ligumu/> (pēdējo reizi skatīts 13.09.2019.).

Ideja par Kuldīgas Senioru skolu ir aizgūta no Krāslavas Senioru skolas, kas ir pirmā šāda veida neformālās izglītības kustība Latvijā (Krāslavas Senioru skola ir dibināta 2015. gadā un to vada biedrība "Pieci airi")⁸², taču atšķirībā no Krāslavas Kuldīgas skolai izveidojusies veiksmīga sadarbība

ar vietējo pārvaldi. Senioru skolas nepieciešamību Kuldīgā aktualizēja Kurzemes NVO centrs. Iniciatīvu uzsākt un vadīt senioru skolu ir uzņēmušies Kuldīgas seniori, kuri pēc pieredzes gūšanas Krāslavas senioru skolā šim mērķim ir nodibinājuši biedrību "Kuldīgas Senioru skola".⁸³

4. JAUNAS METODES SAZIŅAI AR IEDZĪVOTĀJIEM

Lai arī pašvaldības Latvijā iedzīvotāju iesaistes jomā neveic pārgalvīgus eksperimentus, taču atsevišķos gadījumos var vērot, ka pašvaldības meklē jaunas metodes, kā sasniegt iedzīvotājus. Sadaļā ir minēti piemēri, kā pašvaldības veido sadarbību ar uzņēmējiem, kā panāk plašāku iedzīvotāju dalību ikgadējā iedzīvotāju sapulcē vai kā, izmantojot tehnoloģiskos risinājumus, demonstrējot lielāku atvērtību, iedrošina iedzīvotājus atgriezties dzīvot un strādāt novadā. Pašvaldības dažos gadījumos izmanto arī vizuālus risinājumus, lai vienkāršā, saprotamā un vizuāli pievilcīgā veidā atspoguļotu kādu jautājumu, piemēram, pašvaldības budžeta tēriņu pozīcijas.

Viena no jaunākajām tendencēm Eiropā ir pašvaldību atklātības veicināšana, publiskojot ļoti plašu informāciju par pašvaldības darbību. Viens no iespaidīgākajiem piemēriem šajā ziņā ir Gdaņskas (Polija) atvērto datu portāls (6. ārvalstu piemērs), kur pašvaldība ļauj ikvienam piekļūt dažādiem datu masīviem izglītības, kultūras, satiksmes organizēšanas, veselības pakalpojumu sniegšanas jomā, kā arī publicē visus pašvaldības ikdienas tēriņus atvērto datu formā. Tas ļauj zinošām nevalstiskajām organizācijām, plašsaziņas līdzekļiem, arī pašai pašvaldībai šos datus vērtēt, saskatot dažādas likumsakarības, tendences vai darbības, kuru veikšanas efektivitāte varētu būt lielāka.

4.1.1. Iedzīvotāju sapulces Valmierā

Iedzīvotāju piesaistei un aktuālo jautājumu apspriešanai Valmieras pašvaldība pēdējos divus gadus ir izvēlējusies radošus risinājumus iedzīvotāju sapulču rīkošanā. Līdzīgākā citas Latvijas pašvaldības, arī Valmieras pašvaldība regulāri rīko iedzīvotāju sapulces, taču pēdējos divus gadus sapulču formāts ir mainījies. Tās tiek apvienotas ar kādu papildu aktivitāti pilsētas iedzīvotājiem, piemēram, pilsētas

mēram kā gidam aizvedot iedzīvotājus ekskursijā pa pilsētu vai pilsētas peldbaseinu. Šādā veidā pašvaldība ne vien motivē iedzīvotājus nākt uz sapulcēm, bet arī var pievērst uzmanību kādam pašvaldībai aktuālam jautājumam, piemēram, pašvaldības infrastruktūras attīstībai, vienlaikus saglabājot iespēju sapulcēs apspriest jebkuru citu, iedzīvotāju interesējošu jautājumu.

2018. gada februārī iedzīvotāju sapulce tika rīkota kopā ar ekskursiju pa pilsētu pašvaldības vadītāja vadībā. Īpaši norīkotā autobusā iedzīvotāji apmeklēja pilsētas galvenos infrastruktūras objektus. Pilsētas mērs iepazīstināja ar pašvaldības paveiktajiem darbiem, projektiem, kā arī nākotnes plāniem infrastruktūras attīstīšanā. Ekskursijā devās ap 40 pilsētas iedzīvotāju. Pēc ekskursijas sapulce turpinājās domes telpās un tajā iedzīvotāji varēja noskaidrot interesējošos jautājumus arī no citām pašvaldības amatpersonām.

2019. gada sākumā iedzīvotāju sapulce tika apvienota ar iespēju apskatīt jauno pilsētas peldbaseinu, kas tika atvērta 2018. gada rudenī. Sapulce tika rīkota pilsētas peldbaseina telpās, tās pirmā daļa notika tradicionālā veidā – iedzīvotājiem uzklusot pašvaldības vadību par paveikto, noskaidrojot interesējošos jautājumus utt. Otrajā daļā iedzīvotāji varēja izstaigāt peldbaseinu, uzzināt tā piedāvātās iespējas. Pašvaldības administrācijas pārstāvji atzīst šo formātu par veiksmīgu, tas tuvinā iedzīvotājus pašvaldībai, bet izvēlēta sapulču forma ir veids, kā pašvaldība dabā var parādīt paveiktos darbus, apspriest daudz precīzākas vajadzības ar iedzīvotājiem. Papildu ieguvums no iedzīvotāju sapulces pilsētas baseina ēkā: tika kļiedēts mīts, ka pašvaldības peldbaseins ir domāts tikai jauniešiem, izrādījās, ka arī pašvaldības senioriem ir iespēja izmantot peldbaseina iespējas par samazinātu samaksu, ko daži sapulces apmeklētāji atzina kā ieguvumu no sapulces apmeklēšanas.

82. Telefonintervija ar Krāslavas Senioru skolas vadītāju Raimonu Lazdu 2019.gada jūlijā.

83. Elektroniskā sarakste un telefonintervijā ar Kuldīgas novada pašvaldības Mārketinga un sabiedrisko attiecību nodaļas vadītāju Kristīni Duļbinsku 18. un 19. jūlijā, 2019. ; Telefonintervija ar Kuldīgas senioru skolas vadītāju un biedrības "Kuldīgas Senioru skola" biedri Rutu Orlovu 24.jūlijā, 2019.

4.1.2. Uzņēmēju brokastis Kuldīgas novadā

Kuldīgas novada pašvaldība katru gadu rīko "Uzņēmēju brokastis" – pasākumu, kura mērķis ir veicināt sadarbību starp novada pašvaldību un uzņēmējiem, informējot par pašvaldības plāniem un aktualitātēm. Uzņēmēju brokastis Kuldīgas novada priekšsēdētāja klātesošos uzņēmējus iepazīstina ar pašvaldības tuvākā gada plāniem, kas varētu skart uzņēmēju intereses, piemēram, par aktuāliem projektiem vai ielu rekonstrukciju. Pēc prezentācijas klātesošajiem uzņēmējiem tiek sniegta iespēja apspriest uzņēmējiem svarīgus jautājumus, kuru risināšanā varētu iesaistīties pašvaldība.

Uzņēmēju brokastis parasti apmeklē ap 50 novada uzņēmēju un pašvaldības pārstāvju. Pasākuma apmeklētāji norāda, ka iespēja uzzināt par novada aktualitātēm šādā formātā ir vajadzīga un noderīga, jo ne vienmēr uzņēmēji zina novada nākotnes plānus, taču tieši šie plāni vistiešāk ietekmē uzņēmējdarbības attīstību. Piemēram, kā norāda viesmīlības jomā strādājoši Kuldīgas novada pārstāvji, tūrisma jomu ietekmē ne tikai laikapstākļi, bet arī pilsētas plāni tūrisma sezonai.⁸⁴ Tāpat, saskaņā ar apmeklētāju pausto viedokli, šādas tikšanās ļauj novērst pārpratumus, kas nereti rodas tieši informācijas trūkuma dēļ. Uzņēmēju brokastu laikā ir iespējams īsā laikā vienkopus uzzināt visu aktuālo, kā arī iesaistīties diskusijās ar atbildīgajiem pašvaldības pārstāvjiem.

4.1.3. Uzņēmēju tikšanās Preiļu novadā⁸⁵

Preiļu novada uzņēmējdarbības centrs jau vairāk nekā trīs gadus rīko novada uzņēmēju tikšanās.⁸⁶ Tās notiek reizi mēnesī pie kāda no Preiļu novada uzņēmējiem. Tikšanos mērķis ir ne vien dibināt sadarbību starp uzņēmējiem, bet arī iepazīt uzņēmumus, to problēmas, brīvās darba vietas, ko tālāk pašvaldība izmanto, lai palīdzētu piesaistīt darbiniekus. Pašvaldība šo formātu izmanto, lai iepazīstinātu ar novada attīstības projektiem un plāniem. 2018. gadā bija astoņas tikšanās. Tās apmeklēja vidēji 15–20 uzņēmēji. Uzņēmējdarbības atbalstam un veicināšanai kopš 2019. gada janvāra Preiļu novada Uzņēmējdarbības centrā ir pieejama kopstrādes telpa uzņēmējiem, tajā ir pieejamas ne vien darba vietas, bet Uzņēmējdarbības centrs arī regulāri rīko dažādus mācību seminārus uzņēmējiem. Regulāras uzņēmēju tikšanās notiek arī citās

pašvaldībās. Piemēram, atšķirībā no Preiļu novada, kur tikšanās rīko pašvaldības iestāde, Ādažu novadā šādas tikšanās rīko paši uzņēmēji – Ādažu uzņēmēju biedrība, pieaicinot pašvaldības pārstāvjus.

4.1.4. Pēcpusdiena ar mēru Valmierā

Valmiera ir ekonomiski ļoti aktīva pilsēta, bezdarba līmenis pašvaldībā ir zemāks nekā 3%, uz Valmieru strādāt dodas arī iedzīvotāji no tuvākajiem reģioniem, uzņēmēji ir ļoti nozīmīga pilsētas daļa. Valmieras Attīstības aģentūra kopā ar Valmieras pilsētas pašvaldību vairāk nekā divus gadus regulāri rīko pasākumu "Pēcpusdiena ar mēru", lai pilsētas uzņēmējus informētu par Valmieras un apkārtējo novadu pašvaldību aktivitātēm, diskutētu par pašvaldības attīstības un uzņēmējdarbības videi svarīgiem jautājumiem un meklētu iespējas sadarbīties. Pašvaldība šādā veidā var iepazīstināt ar plānotajiem investīciju projektiem, iepirkumiem, pašvaldības atbalsta programmām uzņēmējiem un iesaistīt uzņēmējus uzņēmējdarbības vides attīstīšanā.

Pēcpusdienas ar mēru notiek diskusiju formātā, katrai šādai tikšanās reizei nosakot vienu noteiktu tēmu. Piemēram, pašvaldības teritorijā strādājošajiem uzņēmumiem regulāri trūkst darbinieku. Tādēļ 2018. gadā viena tikšanās "Pēcpusdiena ar mēru" bija veltīta nodarbināto piesaistei, apskatot šo tēmu no dažādiem aspektiem: bezdarba dinamikas, darbinieku piesaistes un atalgojuma apmēra tendencēm, ārvalstu darbaspēka, reemigrantu piesaistīšanas iespējām utt. Pēcpusdienā ar mēru piedalās ne tikai Valmieras pilsētas mērs un tuvējo novadu vadītāji, bet arī attiecīgās jomas eksperti, valsts institūciju pārstāvji. Līdzīgā veidā tikšanās tika rīkota par izglītību un pašvaldības sadarbības iespējām ar uzņēmējiem, sagatavojot nākamās darbiniekus atbilstoši darba tirgus vajadzībām u. tml.

4.1.5. Interaktīvās kartes reemigrācijas un uzņēmējdarbības atbalstam Smiltenes novadā

Iedzīvotāju piesaistīšanai, kā arī uzņēmējdarbības veicināšanai Smiltenes novads ir izveidojis vairākas interaktīvas kartes, kur ir pieejama informācija par novada teritorijā pirkšanai pieejamajām viensētām vai arī uzņēmējdarbībai pieejamajām telpām.

Dzīvojamā fonda karte⁸⁷ tika izveidota 2018. gadā un tās mērķis ir papildināt novada dzīvojamo fondu,

84. TV Skruna. "Uzņēmēju brokastis Kuldīgā". Pieejams šeit: <https://www.youtube.com/watch?v=apGcHoHeB0I> (pēdējo reizi skatīts 24.09.2019.).

85. Preiļu novadā dzīvo 9742 iedzīvotāji (01.01.2019. PMLP dati). Novadu veido Preiļu pilsēta, Aizkalnes pagasts, Pelēču pagasts, Preiļu pagasts un Saunas pagasts.

86. Apraksts ir sagatavots, pamatojoties uz publiski pieejamu informāciju, kā arī telefoninterviju ar Preiļu novada Uzņēmējdarbības centra vadītāju, arī Preiļu NVO centra direktori Inetu Liepnieci 2019. gada augustā.

87. Dzīvojamā fonda karte ir pieejama šeit: <https://smiltene.lv/sabiedriba/nac-dzivo/ipasumi-dzivesvietai/> (pēdējo reizi skatīts 17.09.2019.).

pēc kura novadā ir pieprasījums. Šādā veidā novads cer piesaistīt iedzīvotājus atgriezties vai pārvākties dzīvot uz Smilteni. Uz šī pārskata sagatavošanas brīdi kartē bija ievietota informācija par 21 īpašumu. 2019. gadā karte ir papildināta ar deviņiem īpašumiem, no tiem divi ir pārdoti. Īpašumi kartē tiek iekļauti sadarbībā ar Smiltenes novada pagastu pārvaldniekiem, kuriem novada pašvaldība ir devusi uzdevumu apzināt savā pagasta teritorijā īpašumus, kas stāv tukši, un noskaidrot no to īpašniekiem par plānotajām darbībām. Ja personai vai ģimenes locekļiem nav plānu izmantot īpašumu, pārvaldnieki piedāvā to iekļaut dzīvojamā fonda interaktīvajā kartē.

Savukārt, lai veicinātu uzņēmējdarbību, novada pašvaldība ir izveidojusi interaktīvu karti,⁸⁸ kurā ir sniegta informācija par telpām, kas ir pieejamas iegādei vai nomai uzņēmējdarbības veikšanai. Informācija kartē ir pieejama par īpašumiem, kas pieder gan novada pašvaldībai, gan privātpersonām, gan juridiskām personām.

4.1.6. Vizualizēts budžeta pārskats Cēsu pašvaldībā

Lai veicinātu iedzīvotāju izpratni par to, kas veido pašvaldības budžetu un kā tas tiek tērēts, Cēsu novada pašvaldība katru gadu publicē infografiku, kas vispārīgi attēlo budžeta sadalījumu. Kamēr pašvaldības piedāvātā infografika nav interaktīva un neparāda vismazākās izdevumu pozīcijas, tā veicina vispārēju sapratni par to, ka, piemēram, vairāk nekā 1/3 Cēsu novada pašvaldības ieņēmumu veido iedzīvotāju ienākumu nodoklis un ka teju 1/2 izdevumu pozīcijas tiek novirzīta izglītības jomai. Kā norāda pašvaldības pārstāvji, izveidot vienkāršotu infografiku par budžeta pozīcijām nav sarežģīti, taču pašvaldība potenciāli būtu gatava arī turpināt, padarot tādus datus kā, piemēram, pašvaldības budžets, par atvērtajiem datiem, kas ļautu interesentiem strādāt ar šo informāciju, padarot lielākus datu masīvus vieglāk saprotamus ikvienam iedzīvotājam.

Šī iedzīvotāju iesaistes forma ir pasīva, tās mērķis ir informēšana par pašvaldības ienākumiem un resursu izlietojumu. Ņemot vērā to, ka parasti budžeta pamatdokumenti ir pārāk sarežģīti uztverami, pašvaldības daudzviet pasaulē izmanto dažādus digitālus rīkus un arī vizuālus risinājumus, lai iedzīvotāji labāk spētu izvērtēt pašvaldības darbību budžeta ietvaros. Diemžēl Latvijas pašvaldībās šī prakse – skaidrā, vizuāli viegli uztveramā veidā sniegt informāciju par pašvaldības budžetu saviem iedzīvotājiem – netiek bieži izmantota. Līdzīgā veidā kā Cēsīs, savus iedzīvotājus informē arī Ķekavas novads.

88. Investīciju objektu karte ir pieejama šeit: <https://smiltene.lv/uznemejdarbiba/atbalsts-uznemejiem/investiciju-objektu-karte/> (pēdējo reizi skatīts 17.09.2019.).

6. ārvalstu piemērs. Atvērtie dati Gdaņskas pašvaldībā (Polija)

Kopš 2014. gada Gdaņskas pašvaldība ir attīstījusi atvērto datu politiku pašvaldībā. "The Open Gdansk" ("Atvērtā Gdaņska") ir portāls, kurā pēc plaši izmantotajiem atvērto datu standartiem visiem interesentiem ir pieejami dati par pašvaldību, turklāt bez maksas vai citiem ierobežojumiem. Atvērto datu mērķis ir sadarbības veicināšana starp dažādām pusēm – pašvaldību, NVO, aktīvistiem, plašsaziņas līdzekļiem, jaunuzņēmumu uzņēmējiem utt. Piemēram, atvērto datu lietotne ļauj atrast jaunus saimniekus Gdaņskas patversmē ievietotajiem dzīvniekiem. Portāls palīdz vizualizēt dažādu jomu informāciju, piemēram, pašvaldības budžeta ieņēmumus un izdevumus.

Atvērto datu portālā ir publicētas dažādas datu kategorijas: drošība, pilsētas plānošana, demogrāfija, izglītība (izglītības iestādes, eksāmenu rezultāti, ārvalstu studenti utt.), ekonomika, kultūra (mākslas darbu kolekcijas, kultūras pieminekļi), vide, sports un atpūta, transports (Gdaņskā reģistrētie automobiļi, licencētie taksometri utt.), pašvaldības darbība (izdevumi, nodokļi, budžets utt.), veselība (veselības aprūpe, sociālā palīdzība). Kopumā ir pieejamas 62 datu kopas. Visbūtiskāko un visvairāk lietoto atvērto datu kopu veido sadaļa, kurā tiek publicēti visi pašvaldības ikdienas izdevumi. Katras darba dienas beigās automātiski tiek ģenerēti dati par izdevumiem, kas pašvaldībai ir radušies attiecīgajā dienā, publicējot informāciju par izdevumu summu, saņēmēju un citas detaļas. Šāda informācija ir pieejama par laika periodu no 2015. gada 1. janvāra līdz šodienai.

Atvērto datu portāla uzturēšanai pašvaldība ir izveidojusi īpašu atvērto datu grupu, tajā darbojas pašvaldības IT biroja pārstāvji, mēra biroja pārstāvis, komunikācijas nodaļas pārstāvji un pilnvarotās personas, kuras ir specializējušās personas datu aizsardzībā, kā arī pieaicinātie pārstāvji no nevalstiskajām organizācijām, kuri darbojas šajā jomā. Šī grupa regulāri analizē dažādas pašvaldības datu kopas un izvērtē iespēju tās atvērt publicēšanai, ņemot vērā arī visas izmaksas, – gan finanšu resursus, gan arī ieguldījumu, kas būs nepieciešams tehnoloģiskajam risinājumam, juridiskajiem jautājumiem.

Šādā veidā pašvaldības lēmumu pieņemšanas process ir kļuvis ievērojami caurredzamāks, tas ir palīdzējis veidot un nostiprināt sadarbību starp pašvaldību un dažādām ieinteresētajām pusēm (NVO, plašsaziņas līdzekļiem), kā arī ir paplašinājusies iedzīvotāju iesaiste pašvaldības dzīvē. Atvērto datu portāls ir ievērojami mazinājis pašvaldības birokrātiju, saīsinot laiku, kas iedzīvotājiem ir jāpavada pašvaldībā, risinot kādu jautājumu.

Avoti: Atvērto datu portāls: <https://www.gdansk.pl/otwarte-dane>

Krzysztof Garski: Gdansk Shares its Know-How on Open Data, July 8, 2016. Pieejams šeit: <https://medium.com/@gdansk/gdansk-shares-its-know-how-on-open-data-82bb317bce40> (pēdējo reizi skatīts 06.09.2019.).

PIELIKUMS

Kas ir sabiedrības līdzlemtas budžetēšanas metode

Sabiedrības līdzlemta budžetēšana ir kļuvusi populāra visā pasaulē kā salīdzinoši jauna iedzīvotāju iesaistes forma. Taču tā ir aizsākusies jau 20. gs. astoņdesmitajos gados, kad to izmēģināja pirmā pilsēta – Portualegri (Porto Alegre) Brazīlijā.⁸⁹ Laika gaitā ideja ir aizceļojusi uz citām valstīm dažādos kontinentos un pēdējos desmit gados kļuvusi arvien populārāka Eiropā.

Sabiedrības līdzlemta budžetēšana (angļu val. – participatory budgeting) ir demokrātisks process, kurā iedzīvotāji lemj par to, kā pašvaldība tērē daļu vai pat visu tās budžetu. Šo metodi pašvaldības izmanto, lai veicinātu iedzīvotājus līdzdarboties pašvaldības dzīvē; iesaistītu pašvaldības budžeta plānošanā, tostarp izglītotu par budžeta veidošanas procesu, prioritāšu noteikšanu tajā; uzlabotu pašvaldības pārvaldību un veicinātu savstarpējo uzticēšanos kā iedzīvotāju vidū, tā attiecībās ar vietvaru.

Sabiedrības līdzlemtas budžetēšanas process parasti notiek līdzīgi, atšķiras vien atsevišķas detaļas. Galvenās darbības sabiedrības līdzlemtā budžetēšanā:

1. pašvaldība lemj, cik liela daļa budžeta tiks nodota lemšanai iedzīvotājiem;
2. pašvaldība lemj, kādā veidā tiks organizēts iedzīvotāju lemšanas process – balsošana. Parasti tā ir balsošana internetā, ar iespēju balsot arī klātienē;
3. pašvaldība izstrādā nolikumu – kārtību –, kādā iedzīvotāji var iesniegt savas idejas, kādiem kritērijiem ir jāatbilst iedzīvotāju iniciatīvām, lai tās varētu nodot balsošanai;
4. iedzīvotājiem ir iespēja konsultēties ar pašvaldības darbiniekiem un ekspertiem par

dažādiem tehniskiem jautājumiem saistībā ar idejas īstenošanu (piemēram, zemesgabala īpašnieks, tehniskais risinājums, drošības prasības, ietekme uz satiksmes organizēšanu vai citi līdzīgi);

5. iedzīvotāji sagatavo un iesniedz savas idejas;
6. pašvaldība kopā ar sabiedrības pārstāvjiem izvērtē iesniegto ideju atbilstību nolikumam;
7. idejas, kas atbilst nolikumam, tiek nodotas sabiedrībai balsošanai;
8. pašvaldība īsteno idejas, kas ir saņēmušas vislielāko iedzīvotāju atbalstu.

Lai sabiedrības līdzlemta budžetēšana būtu veiksmīga, proti, iedzīvotāji iesniegtu labi izstrādātas idejas, kā arī aktīvi piedalītos to apspriešanā un balsošanā, svarīgi, ka pašvaldība uzņemas vadošo lomu, piemēram, rīkojot apspriedes par pašvaldības budžeta veidošanas principiem un finansēšanas kārtību, publiskas apspriedes, kurās skaidro iedzīvotāju iespējas pieteikt idejas, kā arī ir atsaucīgs padomdevējs, kas konsultē iedzīvotājus par dažādiem tehniskiem jautājumiem.

Uzticēšanās procesam ir ļoti būtisks priekšnoteikums, lai iedzīvotāji būtu gatavi tajā iesaistīties, tādēļ ir svarīgi, ka pašvaldība nodrošina, lai lemšanas process būtu atklāts, noteikumi būtu visiem vienlīdzīgi un saprotami, kā arī pašvaldība nekavējas ar iedzīvotāju atbalstīto ideju ieviešanu, regulāri sniedzot pārskatu par sasniegto rezultātu.

Budžeta lielums

Sabiedrības lemšanai nodotais finansējuma apmērs katrā valstī atšķiras, taču vidēji veido 2–10% pašvaldības budžeta, kas parasti ir līdzvērtīgs apmērs pašvaldības investīciju budžeta apmēram. Taču ir daži izņēmumi – valstis, kur sabiedrības lemšanai tiek nodots pilnīgi viss pašvaldības budžets, piemēram, Mundo Novo pašvaldībā Brazīlijā.⁹⁰

89. 20. gs. astoņdesmitajos gados, kad sabiedrības līdzlemta budžetēšana radās Portualegri, Brazīlija bija pārmaiņu periodā no diktatūras uz demokrātiju. Valsts iedzīvotāju dzīves līmeņa nevienlīdzība bija viena no augstākajām pasaulē. Kaut arī 1988. gadā pieņemtā konstitūcija bija periodam ļoti progresīva un paredzēja daudzveidīgu sabiedrības iesaisti dažādos procesos, realitātē korupcijas līmenis bija augsts un sabiedrības iesaiste tikai simboliska. Kaut arī Portualegri nebija pati pirmā pilsēta Brazīlijā, kurā tika uzsākti sabiedrības iesaistes eksperimenti, tieši Portualegri bija pirmā pilsēta, kurā dažādu faktoru dēļ šī metode nostiprinājās (jau vēsturiski augsta iedzīvotāju daļība, salīdzinoši augsts ieņēmumu līmenis, atbalsts kreisi noskaņotajiem politiskajiem spēkiem). Līdz ar Strādnieku partijas nākšanu pie varas 1988. gadā sabiedrības līdzlemta budžetēšana kļuva par būtisku lēmumu pieņemšanas procesa daļu. Strādnieku partijai zaudējot pilsētas vadošo amatu, sabiedrības līdzlemta budžetēšana bija tik tālu institucionalizēta, ka tā bija kļuvusi neatkarīga no politiskās dimensijas.

90. Abers, R., Brandao, I., King, R., Votto, D. "Porto Alegre: Participatory Budgeting and the Challenge of Sustaining Transformative Change." World Resources Report Case Study. 2018. Available online at: <https://www.wri.org/wri-citiesforall/publication/porto-alegre-participatory-budgeting-and-challenge-sustaining>

Iedzīvotāju iesaiste

Nemot vērā to, ka pats metodes nosaukums "sabiedrības līdzņemta" budžetēšana jau pasaka priekšā, šim procesam ir jābūt maksimāli atvērtam, lai sabiedrības iesaiste tajā būtu iespējami plaša. Tas nozīmē, ka pašvaldībai ir jādara viss iespējamais, lai informētu iedzīvotājus par to, ka viņiem ir šāda iespēja ietekmēt pašvaldības budžetu; jāizskaidro iesaistes nosacījumi, jāsniedz atbalsts ideju izstrādes procesā, lai budžeta priekšlikumi būtu kvalitatīvi izstrādāti, kā arī jāveicina iedzīvotāju iesaiste leņšanas brīdī. Par vienu no sabiedrības līdzņemtas budžetēšanas priekšrocībām parasti min to, ka šī metode veicina sociāli atstumtu grupu iesaisti, sniedzot pieejamāku, uzskatāmāku, tiešāku sistēmu, kas nodrošina iedzīvotāju un pašvaldības mijiedarbības sajūtu. Tāpat sabiedrības līdzņemtas budžetēšanas procesam ir liels potenciāls mazināt nevienlīdzību starp nabadzīgākajām un turīgākajām sabiedrības daļām, mazināt teritoriālo nevienlīdzību, novirzot finansējumu uz tām teritorijām, kas standarta situācijā saņem mazākas investīcijas un finansējumu.

Galvenie ieguvumi

Sabiedrības līdzņemta budžetēšana stiprina demokrātiju, veicina budžetēšanas caurredzamību, izglīto sabiedrību un pārvaldes darbiniekus, stiprina profesionālo kapacitāti valsts vai pašvaldības pārvaldē, padara valsts pārvaldi efektīvāku un sabiedrības interesēm, vajadzībām atbilstošāku, kā arī uzlabo saziņu starp iedzīvotājiem un varu. Ieguvumi ir novērojami tad, ja sabiedrības līdzņemšanas process ir labi organizēts, to mērķtiecīgi un jēgpilni īsteno ilgākā laika periodā, iesaistot iespējami plašu sabiedrības daļu. Piemēram, kā atzīst daži pētnieki, Portuālegri, Brazīlijā, vai Keralā, Indijā, tā ir palīdzējusi mazināt publiskās pārvaldes korupciju, iedzīvotāju nevienlīdzību. Citviet ir novērtēts, ka mērķtiecīga iedzīvotāju iesaiste ir uzlabojusi publiskās administrācijas efektivitāti un saziņu. Taču, ja modelis ir ieviests bez konkrētu mērķu noteikšanas un process ir īstenots drīzāk simboliski, kā papildu stiprinājums jau pastāvošām iniciatīvām, plašākam iedzīvotāju lokam zūd motivācija šādā procesā iesaistīties, tas nesniedz būtiskus uzlabojumus.

Izaicinājumi

Galvenie izaicinājumi, kas ir apzināmi jau pirms paša sabiedrības līdzņemtas budžetēšanas procesa ieviešanas:

1. kā nodrošināt godīgu līdzņemtu sadalījumu starp teritorijas apkaimēm, lai izstrādātā modeļa dēļ mazākās apkaimēs nebūtu situāciju, kur tām ir proporcionāli neiespējami gūt nepieciešamo balsu skaitu projektu īstenošanai;
2. kā nodrošināt, ka balsošanas process ir vienlīdz pieejams visiem balsstiesīgajiem iedzīvotājiem; kā izstrādāt projekta nolikumu, kas ir loģisks, saprotams un iekļauj saprotamus, skaidrus kritērijus projektu iesniedzējiem, neradot situāciju, kurā projektu izvērtēšanā iesaistītajām pusēm ir neproporcionāli liela iespēja atzīt iesniegtos projektus par neatbilstošiem;
3. kā īstenot labu publicitātes un reklāmas kampaņu, lai gan projekta iesniegšanas, gan balsošanas procesā iesaistītu pietiekami reprezentatīvu iedzīvotāju daļu;
4. un, galu galā, kā nodrošināt paša projekta ilgtspēju.

**Sabiedriskās politikas centrs
"PROVIDUS"**

**Alberta iela 13, 6. stāvs
(ieeja no Strēlnieku ielas), Rīga, LV-1010**

**+371 67039252
info@providus.lv
www.providus.lv**